

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Diplomová práce

Vojenství za vlády Aššurnasirpala II. a Salmanassara III.

Bc. Martina Sepešiová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra blízkovýchodních studií
Studijní program Mezinárodní teritoriální studia
Studijní obor Blízkovýchodní studia

Diplomová práce

Vojenství za vlády Aššurnasirpala II. a Salmanassara III.

Bc. Martina Sepešiová

Vedoucí práce:

Mgr. Kateřina Šašková, Th.D.

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

Obsah

1. ÚVOD.....	1
2. ASÝRIE PŘED NÁSTUPEM AŠŠURNASIRPALA II.....	3
3. VÁLEČNÁ TAŽENÍ AŠŠURNASIRPALA II. (883-859 př. Kr.).....	6
3.1. Rok I. (883 př. Kr.)	7
3.2. Rok II. (882 př. Kr.).....	9
3.3. Rok III. (881 př. Kr.).....	11
3.4. Rok IV. (880 př. Kr.).....	13
3.5. Rok V. (879 př. Kr.).....	15
3.6. Rok VI. (878 př. Kr.).....	17
3.7. Rok VII. (877 př. Kr.).....	18
3.8. Rok VIII. (876 př. Kr.).....	20
3.9. Rok IX. (875 př. Kr.).....	22
3.10. Shrnutí válečných tažení Aššurnasirpala II.....	23
4. VÁLEČNÁ TAŽENÍ SALMANASSARA III. (859-826 př. Kr.).....	25
4.1. Rok I. (859 př. Kr.).....	26
4.2. Rok II. (857 př. Kr.).....	29
4.3. Rok III. (856 př. Kr.).....	30
4.4. Rok IV. (855 př. Kr.).....	31
4.5. Rok VI. (853 př. Kr.).....	31
4.6. Rok VII. (852 př. Kr.).....	33
4.7. Rok VIII. a IX. (851-850 př. Kr.).....	33
4.8. Rok X. (849 př. Kr.).....	34
4.9. Rok XI. (848 př. Kr.).....	34
4.10. Rok XII. (847 př. Kr.).....	35
4.11. Rok XIV. (845 př. Kr.).....	36
4.12. Rok XV. a XVI. (844-843 př. Kr.).....	36
4.13. Rok XVII. (842 př. Kr.).....	37
4.14. Rok XVIII. (841 př. Kr.).....	38
4.15. Rok XIX. (840 př. Kr.).....	38
4.16. Rok XX. (839 př. Kr.).....	39
4.17. Rok XXI. a XXII. (838-837 př. Kr.).....	39
4.18. Rok XXIII. (836 př. Kr.).....	40
4.19. Rok XXIV. (835 př. Kr.).....	41
4.20. Rok XXV. (834 př. Kr.).....	41
4.21. Roky XXVI., XXVII. a XXVIII. (833-831 př. Kr.).....	41
4.22. Rok XXIX. (830 př. Kr.).....	43
4.23. Rok XXX. (829 př. Kr.).....	43
4.24. Rok XXXI. a XXXII. (828-827 př. Kr.).....	44
4.25. Rok XXXIII. (826. př. Kr.).....	44
4.26. Oslabení říše a vzestup moci úředníků.....	45
5. ARMÁDA.....	48
5.1. Pěchota.....	52
5.2. Lučičtíci.....	54
5.3. Jízda.....	55
5.4. Válečné vozy.....	56
5.5. Důstojníci.....	59
5.6. Turtānu.....	59
5.7. Panovník.....	60

5.8.Obléhací stroje.....	61
6.PROPAGANDA ŘÍŠE.....	65
6.1.Deportace.....	69
6.2.Vazalské státy.....	70
6.3.Stavební činnost.....	72
7.KALĤU.....	74
7.1.Severozápadní palác.....	76
7.2.Salmanassarův palác – ekal māšarti.....	79
8.ZÁVĚR.....	84
9.LITERATURA.....	87
10.RESUMÉ.....	90
11.PŘÍLOHY.....	93

1. ÚVOD

Cílem této práce je popsat jednotlivá válečná tažení Aššurnasirpala II. (883-859 př. Kr.) a jeho syna Salmanassara III. (859-826 př. Kr.), podobu asyrské armády a propagandy za jejich vlády. Jako hlavní zdroje informací byly použity královské nápisy publikované v knihách A. Kirka Graysona *Assyrian Rulers of the Early First Millennium B.C.* a reliéfy nalezené v Nimrudu (starověkém Kalḫu) a na Balawatské bráně v dnešním Imgur-Enlil.

U Aššurnasirpala narážíme na problém, kterým je nedostatek informací. Z napsů lze získat informace pouze o prvních devíti letech vlády tohoto panovníka. Také sekundárních zdrojů lze nalézt nemnoho, většina z nich shrnuje vládu tohoto panovníka na pár stránkách.

Salmanassarova vláda je naprostým opakem. Dochovaly se nám nápisy zachycující celé období jeho panování. Máme tak podrobné informace jak o jeho válečných tažení, tak i o těch, jež vedl jeho velitel Daiān-Aššūr. Válečným výpravám tohoto krále se také věnuje několik velice zdařilých a podrobných publikací, v této práci je využívána zejména kniha Shigeo Yamady *The Construction of the Assyrian Empire: Historical Study of the Inscriptions of Shalmaneser III* a trochu starší práce A. T. Olmsteada *Shalmaneser III and the Establishment of the Assyrian Power*.

V případě popisu jednotek armády: pěchoty, lučištníků, jízdy, válečných vozů a obléhacích strojů jsme odkázáni především na dochované reliéfy. Některé informace, jako je například využití jednotlivých složek armády, lze vyvodit i z napsů. Podobná situace je i v případě vojenské strategie a propagandy.

Na závěr je začleněna krátká kapitola o Kalḫu, jež se díky Aššurnasirpalovi stalo novým hlavním městem Asýrie, což byla věc do té

doby nevídaná. Také to byl vrcholný úspěch Aššurnasirpala jako krále-stavitele, zejména pro to, že jeho využití nebylo krátkodobé, ale trvalo až do vlády Asarhaddona (680-669 př. Kr.). V tomto případě jsou jako zdroj využívány publikace archeologů, kteří zde kopali - M. E. L. Mallowana *Nimrud and its Remains*, vol. 1, Joany Oates a Davida Oates *Nimrud - An Assyrian Imperial City Revealed* a od Davida Oates starší článek *The Excavation in Nimrud (Kalḫu)*.

Přepis jmen byl sjednocen podle řady *The Prosopography of the Neo-Assyrian Empire* a toponyma podle knihy *Neo-Assyrian Toponyms* od Simo Parpoly a *The Helsinki Atlas of the Near East in the Neo-Assyrian Period* od Simo Parpoly a Michaela Portera.

2.ASYRIE PŘED NÁSTUPEM AŠŠURNASIRPALA II.

Novoasyrská éra započala na přelomu druhého a prvního tisíciletí př. Kr. po období krize, která postihla celou oblast Předního východu koncem 2. tisíciletí př. Kr. Mezi známky úpadku patřil zánik Chetitského království, zavraždění asyrského panovníka Tukultī-Ninurty I. (1207 př. Kr.) a zhroucení 20. dynastie v Egyptě, všechny tyto události způsobily v oblasti politické vakuum. V těchto kritických dobách zde existovaly pouze malé státy. Území Asýrie se zmenšilo na oblast, tvořící původně jádro říše, které zahrnovalo oblast mezi městy Aššur, Ninive a Arba'il.¹ Přestože Asýrie ztratila své územní zisky, zdála se být vnitřně v podstatě stabilní, jelikož dokázala zmíněné krizové období překonat. Proto mohlo v 9. století př. Kr. dojít k obnovení její moci a rozmachu na Předním východě.

Na konci 2. a počátku 1. tisíciletí př. Kr. se v oblasti severní Sýrie začaly formovat pozdně chetitcké státy, zbylou část Sýrie postupně ovládli Aramejci, kteří si vytvořili vlastní státy, které mezi sebou začaly soupeřit. Podnikali také nájezdy na okolní země, zejména na území Mezopotámie. Oblast Palestiny připadla královstvím Izraele a Judy.

Oslabení Asýrie využily kmeny z pohoří na severu a východě. V okolí jezer Van a Urmia vznikl v pozdějších dobách významný stát Urartu, který se skládal z jednotlivých menších států, vázaných přísahou vazalství ke králi Urartu. Velikou výhodou byla oblast, kde se tato země nacházela. V nepřístupných horách si na strmých hřebenech její obyvatelé zbudovali pevnosti, jejichž základy se dochovaly dodnes. Do těchto tvrzí se v případě nebezpečí Urartejci uchýlovali. Díky špatné přístupnosti hor, chladnému podnebí a vybudovaným tvrzím dokázali obyvatelé Urartu vzdorovat po dlouhé časy nájezdům Asyřanů. Mimo

¹ Gombár, Eduard, Pecha, Lukáš (2013). str. 149.

téměř nedobytné pevnosti se navíc specializovali na zpracování kovů a následnou výrobu zbraní a jiných předmětů.

Na počátku prvního tisíciletí př. Kr. se kromě vzniku malých státek v oblasti dnešního Íránu začali usídlvat Médové a Peršané. Asyrští panovníci v novoasyrském období byli prvními, kteří se s těmito etniky střetli, a díky jejich zmínkám v královských nápisech máme o nich prvotní informace.

Pozici, zastávající ve středoasyrském období, si Asýrie vydobyla po několika desítkách let a značném úsilí. Vzestup říše započal za krále Aššūr-dāna II. (934–912 př. Kr.), který se ve svých nápisech zmiňuje o krizové situaci v období před svou vládou, díky tomu se dozvídáme, jaká panovala situace v říši před jeho kralováním.²

Po svém nástupu začal s konsolidací Asýrie, snažil se zlepšit hospodářskou situaci v zemi. Bylo proto důležité ovládnout západní břeh Eufratu a Sýrii, poněvadž se jednalo o velice úrodné oblasti. Aby se mohl soustředit na dobývání této oblasti, musel si „krýt záda“. Díky příslibu neútočení na Asýrii od zemí jižně od řeky Zab, severního pobřeží a východního pohoří se mu to podařilo. Na těchto činech se nám podkrývají základy imperiální ideologie.

Poté se na trůn dostává Adad-nērārī II. (911–891 př. Kr.), jehož prvotním úkolem bylo získání oblastí na západ od Asýrie. Hlavní problém tvořili Aramejci, ovládající území mezi řekou Ĥābūr a západním Eufratem a proti kterým musel podniknout několik výprav, než se mu je podařilo porazit.

Docházelo také k pohraničním střetům s Babylónskou říší. Díky těmto šarvátkám, ze kterých vyšel vítězněji asyrský panovník, se mu podařilo posunout hranice dále na jih. Dále získal území, která hraničila se zemí Urartu. Z podmaněných sousedních oblastí, začleněných jako vazalské země Asýrie, vybudoval obranné pevnosti, čímž se mu podařilo

² Pečírková, Jana (2000): str. 65.

vytvořit nárazníky proti případným útoků z nepřátelených zemí.

Posledním vládcem před Aššurnasirpalem II. byl Tukultī-Ninurta II. (890–884 př. Kr.), který upevnil nadvládu říše nad územím kolem řeky Ḫābūr a podnikal tažení směrem na východ a severozápad. Dochovala se nám detailní zpráva o jeho tažení, vedené přes území Babylónie, k čemuž dostal zřejmě povolení od tamějšího vládce. Při cestě zpět zamířil podél řek Eufratu a Ḫābūru zpět do Asýrie.

Díky jeho nápisům máme informace o vztazích mezi Asýrií a vazalskými nebo podmaněnými státy, jež byly omezovány v rámci politiky a ekonomiky. Jako protihodnota vazalství byla těmto zemím přislíbena ochrana před případnými útoky nepřítele. Tukultī-Ninurta II. se postaral o organizační změny v armádě, jednou z nich bylo plné využití jízdy, kterou potřeboval pro boj v horském terénu.

3.VÁLEČNÁ TAŽENÍ AŠŠURNASIRPALA II. (883-859 př. Kr.)

Aššurnasirpal II. pokračoval ve válečných výpravách po vzoru svého otce Tukultī-Ninurty II. a děda Adad-nērārīho II. Po nástupu na trůn musel nejprve upevnit svou moc. Zajistil klid v horských oblastech na severu a východě. Dalším cílem byla aramejská města v oblasti řek Ḫābūr a Eufrat, čímž chtěl Aramejce zastrašit a odradit je od případných útoků na Asýrii. Poté mohla následovat tažení západním směrem. Velice významným úspěchem bylo získání přístavního města Karchemiš, které se raději vzdalo, než aby s asyrským panovníkem bojovalo a přineslo mu skvostný tribut. Při pochodu dále na západ se dostal až k libanonským horám a ke Středozemnímu moři³, kde přijal tribut od pobřežních měst, mezi nejvýznamnější patřila fénická města Tyros, Byblos, Sidon a Arwad.

Hlavním cílem Aššurnasirpala II. byla expanzivní politika, se kterou začal již jeho děd, a která umožňovala vytvořit pás vazalských států okolo Asýrie a tím tak zajišťovala klid uvnitř i při hranicích říše. Nedílnou součástí této politiky bylo také zastrašování - exemplárními tresty pro ty, kteří se ihned nepodrobili Aššurnasirpalově vládě. Vzhledem ke každoročním tažením můžeme také pozorovat nutnost vývoje asyrské armády.

Kromě válečnictví je nutné také zmínit architektonické ambice krále. Nechal opravit a zbudovat mnoho chrámů a měst. Největším jeho stavebním úspěchem bylo vystavení nového hlavního královského města Kalḫu, což byla do té doby věc nevídaná. Toto město bylo využíváno jako hlavní město ještě za vlády Asarhaddona (680-669 př. Kr.).

³ V nápisech je Středozemní moře označováno jako Velké moře země Amurru.

3.1.Rok I. (883 př. Kr.)

Po nástupu na trůn se Aššurnasirpal ihned vydal na dobovačné tažení do země Tumme, nacházející se na východ od Arba'ilu, kde dobyl města Surra, Abuqu, Arura a Arubê, ležící se mezi horami Urini, Atūnu a Etini. Obyvatelstvo těchto měst bylo povražděno nebo vzato do zajetí, rovněž byla získána kořist. Místní vojenské jednotky se ani nesnažily bojovat a raději prchly hor. Kvůli nepřístupnému terénu se Aššurnasirpalovi nepodařilo uprchlíky prozatím dostihnout a ti měli tím pádem možnost se v horách opevnit. Po delším hledání byly nakonec uprchlé přeživší jednotky nalezeny a poraženy. Obyvatelé, jimž se povedlo přežít střetnutí s asyrskými jednotkami, se ocitli v zajetí. Zbývající ušetřená města se stala obětmi rabování, plenění a nakonec lehla popelem.⁴ Celá tato akce je na královském nápisu popsána přesně takto:

„Povraždil jsem mnohé z nich, odvedl jsem zajatce a odnesl jsem jejich majetek a skot. Jejich jednotky byly vyděšené a utekly do hor. Jelikož (hory) byly nehostinné, nepotrestal jsem je. Hora byla špičatá jako hrot dýky a žádní ptáci zde nelétali. (Uprchlíci) vystavěli svou pevnost jako hnízdo ptáka udīnu na této hoře, ke které se žádný z králů, mých otců, nikdy nepřiblížil. Hrdina po tři dny prozkoumával horu. Jeho statečné srdce toužilo po bitvě. Sestoupil k patě hory a obklíčil ji. Rozbil jejich (uprchlíků) hnízdo a rozprášil jejich dav. Porazil jsem 200 jejich bojovníků s mečem a odvedl jsem velké množství zajatců jako stádo ovcí. Jejich krví jsem obarvil horu jako červenou vlnu, zbytek pohltily strže a bystřiny. Vyplenil jsem, zničil a vypálil jejich města.“⁵

Armáda postupovala k hoře Kirrûri, vládce obdržel od místních obyvatel tribut, stejně tak od zemí Simirra, Ulmania, Adauš, Ḫargu a Ḫarmasa.⁶ I tak na všechny tyto země byla uvalena roboty. Dále se

4 Grayson, A. Kirk (1991): str. 196-197, text A.0.101.1, ř. 43b-54a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 240-241, text A.0.101.17, ř. i 65-77a.

5 Grayson, A. Kirk (1991): str. 196 - 197, text A.0.102.1, ř. 48 - 54a.

6 Jako tribut získal koně, muly, ovce, víno, voly, bronzové kastroly. Viz Grayson, A. Kirk (1991): str. 197, text

k placení tributu připojily země Gilzānu a Ḥubuškia, ležící severovýchodním směrem od Tumme.⁷

Před vpádem do země Ḥabḥu, armáda prošla městem Ḥulun, následně byla dobyta města Ḥatu, Ḥataru, Ništun, Sabidi, Metqia, Arsania, Tēla a Ḥalua, ležící mezi horami Usu, Arua a Arardi. Některé jednotky bránící města opět utekly a vydaly se k hoře naproti městu Ništun, část jednotek byla dostižena, druhá část se jako v předchozím případě opevnila na hřebenu hory, který se zdál být nedobytný. Možná i proto Aššurnasirpal místo toho drancoval a vypaloval města ve vrchovině hor, než aby zbytečně marnil čas a síly na pár uprchlíků, ke kterým by se zřejmě nejspíš ani nedostal. Avšak jednotky přebývající v nedobytné pevnosti nakonec sestoupily z hřebenu hory, aby se podřídily vládci Asýrie, ten se jim odměnil za to tak, že Bûbua, syna Babua, vládce města Ništun, nechal pro výstrahu stáhnout z kůže a tu kůži pověsil na hradby města Arba'il. Poté si za své velkolepé činy nechal postavit v tamějších horách sochu.⁸

Následovala výprava, vedená z města Ninive do oblasti pod horami Nipur a Pašata.⁹ Města Atkun, Ušḥu, Pilazi a další města v okolí byla dobyta, mnoho obyvatel povražděno a odnesena kořist pro potřeby říše, na přeživší obyvatele byla znovu uvalena robota.¹⁰

Do země Kummuḥi (Katmuḥu), pozdněchetitského státu situovaného severozápadně od Kalḥu, se vojsko dostalo po přebrodění řeky Tigris. Byl obdržen tribut od této a další nedaleké země Mušku. Zatímco Aššurnasirpal pobýval v zemi Kummuḥi, donesla se k němu zpráva o vzpouře ve městě Sûru na aramejském území Bît-Ḥalupê.

A.0.101.1, ř. 57 - 58b; Grayson, A. Kirk (1991): str. 241, text A.0.101.17, ř. 78 -79.

7 Grayson, A. Kirk (1991): str. 197, text A.0.101.1, ř. i 54b-58a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 241, text A.0.101.17, ř. i 77b-81a.

8 Grayson, A. Kirk (1991): str. 197-198, text A.0.101.1, ř. i 58b-69a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 241-242, text A.0.101.17, ř. i 81b-90.

9 Tato část výpravy začala 24. dne měsíce ab. Viz Grayson, A. Kirk (1991): str. 198, text A.0.101.1, ř. 69; Grayson, A. Kirk (1991): str. 242, text A.0.101.17, ř. i 91.

10 Grayson, A. Kirk (1991): str. 198, text A.0.101.1, ř. i 69b-72; Grayson, A. Kirk (1991): str. 242, text A.0.101.17, ř. i 91-95.

Vzbouřenci zabili zdejšího správce Ḥamatāiu a dosadili na jeho místo Aḥi-iababu "syna nikoho". Asyrské vojsko se proto vydalo k městu Sūru, překročilo řeku Ḥābūr, cestou obdrželo tribut od vládců: Samnuḥa-šar-ilāni z města Šadikanni a Amēl-Adad z města Qatna.¹¹ Nakonec vojsko dosáhlo města Sūru. Vyšší vrstva obyvatel se vzdala a zřejmě s sebou přivedla Aḥi-iababu, ten byl zajat a "jeho" město bylo oblehnuto a dobyto. Z místního paláce a chrámu si vojsko odneslo bohatou kořist a jako vládce byl dosazen Azi-il. Vzbouřenci byli pro výstrahu staženi z kůže a někteří nabodnuti na kůly, kůže byly vystaveny na hradbách města. Osud Aḥi-iababi nebyl rovněž přívětivý, byl odveden do Ninive a tam také stažen z kůže. Během bojů se vzbouřenci král ještě stihl uvalit pracovní povinnost na lid země Lāqê, ležící severozápadně od Babylónie, a získat tribut od Ḥaiāny z města Ḥindānu. Na závěr toho všeho si nechal postavit sochu, na které byly zaznamenány jeho činy.¹²

3.2.Rok II. (882 př. Kr.)¹³

V následujícím roce po událostech v Sūri přinesl do Ninive vládce země Sūḥu¹⁴ Ilī-ibni tribut.¹⁵ Následovala zpráva o další vzpouře, tentokrát ve městě Ḥalziluḥa, vzbouřenci obsadili město Damdammusa. Aššurnasirpal shromáždil armádu a vydal se potlačit vzpouru. Překročil pramen řeky Subnat, kde si nechal postavit sochu.¹⁶ Rovněž získal tribut od země Izalla, poté přešel horu Kašiiari a dostal se k opevněnému městu Kinabu. Vládce města Ḥulāiia, patřící ke vzbouřencům, se zde opevnil, město bylo obléháno a samozřejmě dobyto. Ti, co přežili bitvu, byli upáleni, výjimkou zůstal Ḥulāiia, toho nechal král stáhnout z kůže,

11 Obdržel stříbro, zlato, cín, bronzové kastroly a různé druhy oděvů. Viz Grayson, A. Kirk (1991): str. 199, text A.0.101.1, ř. i 78 - 79.

12 Grayson, A. Kirk (1991): str. 198-200, text A.0.101.1, ř. i 72-99a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 242, text A.0.101.17, ř. i 95.

13 Tento rok byl pojmenován podle Aššurnasirpala jako eponyma. Viz Grayson, A. Kirk (1991): str. 200, text A.0.101.1, ř. i 99b. Datace ověřena podle Millard, Alan (1994): str. 25.

14 Nacházela se jihovýchodním směrem od Lāqê.

15 Viz reliéf 4.

16 Na tomto místě již stály sochy panovníků Tiglatpilesara a Tukultī-Ninurty. Viz Grayson, A. Kirk (1991): str. 200, text A.0.101.1, ř. i 104 - 105.

kterou pak vystavili na hradbách vypáleného města Damdammusa.¹⁷
Podrobný popis porážky:

„Upálil jsem 3 000 zajatců (vzbouřenců). Nenechal jsem ani jednoho z nich naživu, žádné rukojmí. Jejich vládce Hulāiiu jsem chytil živého. Postavil jsem pilíř z jejich (povstalců) těl. Upálil jsem jejich mladíky a dívky. Hulāiiu jsem stáhl z kůže a jeho kůži jsem pověsil na zed' města Damdammusa. Vyplenil jsem, zničil a vypálil jejich město.“¹⁸

Jako další mělo být dobyto město Mariru ležící nedaleko zničeného města Damdammusa. Po dobytí města byli někteří zajatci upáleni. Armáda se poté utkala s jednotkami země Nirbu ležící v úpatí hory Uḫira, po jejich porážce byla získána a odvezena kořist. Obyvatelé země utekli do města Tēla, obehnaného trojitou zdí, jež poskytovala dobré opevnění. Nebylo to však nic platné, Aššurnasirpal město i přes jeho silnou hradbu dobyl. Přeživší byli buď upáleni, nebo rozsekáni na kusy, nebo jim byly jim vydloubnuty oči. Usekané hlavy byly buď navršeny na hromadu, anebo pověšeny na stromy kolem města, které bylo vypáleno, stejně tak i další města v okolí.¹⁹

Po dobovačných taženích se Aššurnasirpal přesunul do města Tušḫan, které pro změnu renovoval, místo aby ho zničil. Na místo původních hradeb nechal postavit nové a lepší, následovala výstavba jeho královské rezidence a samozřejmě jeho vlastní sochy, na které byly zaneseny všechny jeho skutky v zemi Na'iri. Do tohoto města přesunul hladovějící lid spolu se zásobami uzmutými v Nirbu, jejíž obyvatelstvo, které před Aššurnasirpalem původně prchlo, se vrátilo, aby se mu podřídilo. Král svolil, že se lidé země Nirbu mohou znovu usadit v opuštěných městech. Zřejmě nebyli nijak potrestáni, jediným „trestem“ byl tribut a odvedení některých jejich synů jako rukojmích,

17 Grayson, A. Kirk (1991): str. 200-201, text A.0.101.1, ř. i 99b-110.

18 Grayson, A. Kirk (1991): str. 201, text A.0.101.1, ř. i 108 - 110.

19 Grayson, A. Kirk (1991): str. 201, text A.0.101.1, ř. i 110-ii 2a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 242, text A.0.101.17, ř. ii 1-5a.

aby byla zajištěna poslušnost této země.²⁰

Zatímco král zůstal ve městě Tušhan, získal tribut od vládců Ammi-Ba'aliho z aramejské země Bīt-Zamāni²¹, Ilī-ḥita z Šubru, Labṭuriho z Nirdunu a od země Urumu. Poté se zřejmě přesunul do země Na'iri, kde od tamějších vládců dostal tribut a byla jim uložena robota. Při návratu z Na'iri v zemi Nirbu vypukla vzpoura, rebelové se opevnili v horách a ve městě Išpilipria. Vojsko oblehlo vzbouřence v horách, ti nezůstali nepotrestáni, král jim nechal usekat hlavy a navršit je na hromady zřejmě před městem Išpilipria.²²

Armáda prošla městem Bulia směrem k břehům řeky Luqia. Cestou dobyla města v zemi Ḥabḥu²³ nacházející se v pohoří Zagros, pak pokračovala do města Arduba, ve kterém obdržela tribut od vládce Aḥi-rāmu z Bīt-Iaḥiri, Azallu z Bīt-Baḥiāni²⁴ a od králů země Ḥanigalbat, oddělené od Bīt-Baḥiāni řekou Ḥābūr.²⁵

3.3.Rok III. (881 př. Kr.)²⁶

Ve třetím roce vlády Aššurnasirpala se k vládci dostaly zprávy o vzbouření země Dagara vedené vládcem Nūr-Adadem. Obyvatelé země Zamua se po seskupení přesunuli do města Babite, kde se opevnili a vyhlásili Aššurnasirpalovi válku, ten shromáždil jednotky a vytáhl na Babite:

„Za eponyma Aššūr-iddina se ke mně dostala zpráva, která mluvila o vzpouře Nūr-Adada, šejka země Dagara. Celá země Zamua se spojila a

20 Grayson, A. Kirk (1991): str. 202, text A.0.101.1, ř. ii 2b - 12a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 242 - 243, text A.0.101.17, ř. ii 5b - 36.

21 Nacházela se severozápadně od Na'iri.

22 Grayson, A. Kirk (1991): str. 202 - 203, text A.0.101.1, ř. ii 12b - 19a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 243 - 244, text A.0.101.17, ř. ii 37 - 63a.

23 Bylo situované na jih od Ḥubuškíe.

24 Patřilo mezi aramejské státy.

25 Grayson, A. Kirk (1991): str. 203, text A.0.101.1, ř. ii 19b - 23a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 244, text A.0.101.17, ř. ii 63b - 76.

26 Tento rok je pojmenován podle eponyma Aššūr-iddina. Viz Grayson, A. Kirk (1991): str. 203, text A.0.101.1, ř. ii 23b; Grayson, A. Kirk (1991): str. 244, text A.0.101.17, ř. ii 77. Datace ověřena podle Millard, Alan (1994): str. 25.

(obyvatelé) postavili zeď kolem města Babitu a vzbouřili se, (aby) vedli válku a bitvu proti mě. S podporou (boha) Aššura, velkého pána, mého pána, a božské standardy, která je (nesena) přede mnou, a se silou zbraní, které mi Aššur, můj pán, dal, jsem shromáždil zbraně a jednotky a vytáhl k městu Babitu."²⁷

Obyvatelé města věřili ve svou sílu, a proto se s asyrskou armádou střetli na otevřených pláních, nakonec byli poraženi a přeživší povražděni. Byla dobytá města Uzê, Berutu a Lagalaga a mnohá další v zemi Dagara, vládce Nūr-Adad utekl. Z Dagary se vojsko přesunulo do města Bāra a dobylo jej, získalo pro svou říši cennou kořist.²⁸

Při dalším tažení²⁹ armáda prošla městem Kalzi a okolím města Babite. Poté překročila horu Nišir a dobyla město Bunāsi vládce Mušašiny. Obyvatelé z okolních měst se zalekli a utekli do hor. Byli pronásledováni a dostiženi na hoře Nišir, kde byli povražděni. Následně byla dobytá všechna města nacházející se na zmiňované hoře. Po návratu do tábora, kde armáda strávila noc, se následujícího dne vydala dobývat města na pláni pod horou Nišir. Podařilo se jí dobýt město Larbusa a další v okolí, některé jednotky vojáků utekly do hor, opět byly dostiženy a pobity. Jejich usekané hlavy byly opět pověšeny na okolní stromy, někteří vojáci byli upáleni. Následoval návrat do tábora. Druhého dne byli obyvatelé měst Larbusa, Dūr-Lullumê, Bunisa, Bāra a dalších v jejich okolí, povražděni, města vypleněna, vypálena a bylo vzato nespočet zajatců. Došlo i k menší bitvě s jednotkami města Bāra, které byly poraženy. Toho času se vládci Asýrie přišli podřídit králové země Zamua, přinášející dary v podobě koní, stříbra a zlata.³⁰

Při cestě z města Tukultī-Aššur-ašbat jednotky zamířily k úpatí hory Nišpi a došly k městu mezi horami Gamru a Etini, kde si Nūr-Adad,

27 Grayson, A. Kirk (1991): str. 203, text A.0.101.1, ř. ii 23b - 27.

28 Grayson, A. Kirk (1991): str. 203 - 204, text A.0.101.1, ř. ii 23b - 33a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 244, text A.0.101.17, ř. ii 77 - 107a.

29 Tažení mělo začít 15. den měsíce tišri. Viz Grayson, A. Kirk (1991): str. 204, text A.0.101.1, ř. ii 33b.

30 Grayson, A. Kirk (1991): str. 204 - 205, text A.0.101.1, ř. ii 33b - 47; Grayson, A. Kirk (1991): str. 245, text A.0.101.17, ř. ii 107b - 109, ř. iii 2 - 23a.

ten jenž utekl z Dagary, zřídil pevnost s posádkou. Další informace nám prozrazují pouze dobytí a vyplenění města Berutu, o osudu Nūr-Adada nám není nic známo.³¹

3.4.Rok IV. (880 př. Kr.)³²

Čtvrtý rok vlády přinesl králi zprávy o vládcích Amekovi a Araš-tuovi, již odepřeli robotu a placení tributu. Proto se Aššurnasirpal rozhodl shromáždit vojsko a vydat se na pochod. První zastávkou výpravy byla země Zamua rozprostírající se jižně od pohoří Zagros³³, kde armáda prošla městem Kalzi, poté překročila dolní tok řeky Zab a dorazila k průsmyku hory Babite. Následoval opět přechod přes řeku, nyní to byla Radānu. Aššurnasirpal se utábořil v úpatí hory Simaki, kde vyčkával na zbytek své armády tvořící vozy, jízdu a elitními vojáky. Zde Aššurnasirpal obdržel tribut od země Dagara.³⁴ Po překročení řeky Turnat se armáda konečně dostala k městu Ammali, kde vládl Araš-tua odmítající platit tribut. Město bylo obleženo a samozřejmě dobyt, vydrancováno a spáleno. Ti, co přežili, byli vzati do zajetí. Dalšími dobytými městy bylo Ĥudun a mnohá jiná v jejím okolí, poté Kiširtu a nakonec města v okolí Bāra. Většina těchto měst spadala pod vládu Araš-tui.³⁵

Asyrské vojsko dále pokračovalo postupem skrze průsmyk mezi horami Lāra a Bidirgi až do města Zamru, kde vládl druhý vzbouřenec proti tributu, Ameka, který utekl po zjištění, že se přibližuje královská armáda. Z paláce ve městě byla získána bohatá kořist a mohlo začít pronásledování zběhlého vladaře Ameky. Po přebrodění řeky Lullumu

31 Grayson, A. Kirk (1991): str. 205, text A.0.101.1, ř. ii 48 - 49a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 245 - 246, text A.0.101.17, ř. iii 23b - 26.

32 Rok pojmenovaný podle eponyma Miqtu-adura. Viz Grayson, A. Kirk (1991): str. 205, text A.0.101.1, ř. ii 49b; Grayson, A. Kirk (1991): str. 246, text A.0.101.17, ř. iii 27. Datace ověřena podle Millard, Alan (1994): str. 25.

33 A nacházející se jihovýchodním směrem od Ĥubuškíe.

34 Obdržel volí, ovce a víno. Viz Grayson, A. Kirk (1991): str. 205, text A.0.101.1, ř. ii52 -52; i Grayson, A. Kirk (1991): str. 246, text A.0.101.17, ř. iii 35 -37..

35 Grayson, A. Kirk (1991): str. 205 - 206, text A.0.101.1, ř. ii 49b - 60; Grayson, A. Kirk (1991): str. 246, text A.0.101.17, ř. iii 27 - 55.

následoval pochod k hoře Etini:

*„Při přesunu z města Zamru jsem překročil řeku Lullumu. Pochodoval jsem k hoře Etini v nehostinném terénu, jenž nebyl vhodný pro vozy a jednotky, a ke kterému se žádný z králů, mých otců, nikdy nepřiblížil.“*³⁶

Hora Etini byla před příchodem asyrských vojsk zastávkou Ameky. Aššurnasirpal zde získal kořist a armáda dále pokračovala v pronásledování Ameky přes řeku Edir. Mezi horami Sūja a Elaniu se podařilo dostihnout část vojenských jednotek prchajícího krále. Vojáci byli povražděni a byla uzmuta kořist. Ameka mezitím utekl na horu Sabua, zatímco asyrská armáda dobyla v oblasti kolem výše zmíněné hory města Zamru, Arasitku, Ammaru, Parsindu, Iritu a Suritu. Poté Aššurnasirpal, jenž pobýval v dobytém městě Parsindu, vyslal svou jízdu a lehké jednotky, aby se střetly se zbývající Amekovo armádou. Ta byla poražena. Informace, jestli byl Ameka mezi mrtvými nebo se mu podařilo znovu prchnout, se nám bohužel nedochovala.³⁷

S jízdu a lehkými jednotkami Aššurnasirpal vytáhl na města Arzizu vládce Aty, Arsindu a další nejmenované, ležící u hory Nišpi. Města vyplenil a vypálil. Poté získal tribut od země Sipirmena. Načež se asyrský král vrátil do země Zamua přes horu Lāra, kde se musel prosekávat zalesněnou cestou. Po zdolání hory se dostal do města Tukultī-Aššur-ašbat, všichni vládnoucí králové této země se zalekli, a tudíž nepodnikali proti asyrské invazi žádná opatření, dobrovolně přijali tribut, jenž jim byl uložen³⁸ a robotu vykonávanou v hlavním městě Kalḫu. Zatímco asyrská armáda setrvala v zemi Zamua, obdržel Aššurnasirpal tribut od měst Ḫudun, Ḫartiš, Ḫubuškia a Gilzānu³⁹. Přestože se vládci Zamuy podvolili, hodně obyvatel se raději rozhodlo

36 Grayson, A. Kirk (1991): str. 206, text A.0.101.1, ř. ii 62b - 63.

37 Grayson, A. Kirk (1991): str. 206 - 207, text A.0.101.1, ř. ii 60b - 72a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 247, text A.0.101.17, ř. iii 56 - 87.

38 Obdržel stříbro, zlato, cín, bronzové kastroly, koně, oděvy, volí, ovce a víno. Viz Grayson, A. Kirk (1991): str. 208, text A.0.101.1, ř. ii 77 - 78; Grayson, A. Kirk (1991): str. 248, text A.0.101.17, ř. iii 107 - 109.

39 Gilzānu leželo v pohoří Zagros na sever od Ḫubuškia.

prchnout do hor Aziru a Simaki, mezi nimiž leželo město Měsu, kde se opevnili. Znovu za nimi byla vyslána výprava a byli opět poraženi, jako většina uprchlíků. Byla získána kořist a přeživší zajatci povražděni. Poslední událostí tohoto roku bylo znovuoobnovení zničeného města Atlila. Bylo zde vystavěno nové opevnění, skladiště zásob zejména pro obilí z této země. Aššurnasirpal se zde nechal postavit palác a přejmenoval město na Dūr-Aššūr.⁴⁰

3.5.Rok V. (879 př. Kr.)⁴¹

Tento rok v pořadí již pátý v Aššurnasirpalově vládě je opět ve znamení dobývání. Vojsko se vydalo do země Kummuḫi, přebrodivo se přes řeku Tigris a dosáhlo města Tīl-Uli, kde byl vysvěcen palác a získán tribut. Následně se přesunulo do země Ištarātu do města Kibaki, kde asyrský král obdržel tribut. Poté napochodoval do města Matjatu, které dobyl a odvedl mnoho zajatců. Ty, co se podřídili, nechal usadit v okolních městech a uložil jim tribut a robotu. Rovněž zde vztyčil svoji sochu. Ve městě Zazabuḫa se armáda utábořila a král vybral tribut od země Ḫabḫu. Následně se utábořil ve městě Irsia, které druhý den nechal vypálit. Od města Sūru obdržel tribut a vydal se na horu Kašiiari, dobyl město Madaranzu a další dvě města, nacházející se zřejmě na této hoře nebo v jejím okolí. Na hoře Kašiiari strávil několik dní. Poněvadž cesta byla zalesněná a válečné vozy by se skrz ni nedostaly, bylo nutné ji vyčistit. Rovnou také obdržel tribut od měst, jež ležela cestou přes horu Kašiiari.⁴²

První zastávkou po zdolání zalesněné hory, bylo město Šingiša v zemi Na'iri. Zde se armáda utábořila, následující den došla k branám

40 Grayson, A. Kirk (1991): str. 207 - 208, text A.0.101.1, ř. ii 72b - 86a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 248 - 249, text A.0.101.17, ř. iii 88 - 137.

41 Pojmenovaný podle eponyma Ša-ilīma-damqa. Viz Grayson, A. Kirk (1991): str. 208, text A.0.101.1, ř. ii 86b; Grayson, A. Kirk (1991): str. 249, text A.0.101.17, ř. iii 139'. Datace ověřena podle Millard, Alan (1994): str. 25.

42 Grayson, A. Kirk (1991): str. 208 - 209, text A.0.101.1, ř. ii 86b - 97a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 249, text A.0.101.17, ř. iii 138 - iv 38a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 258 - 259, text A.0.101.19, ř. 35 - 63a.

města Madara, jemuž vládl Labṭuri. Opevnění města se skládalo ze čtyřtých hradeb, přesto bylo obleženo. Další zmínky o dobývání nejsou známy, z čehož by se dalo usuzovat, že se město vzdalo, poněvadž životy obyvatel byly ušetřeny. Aššurnasirpal se poté vydal do města Tušḥan, kde nechal vysvětit palác, a obdržel tribut od země Nirdun.⁴³ Poté se vrátil k úpatí hory Kašiiari a zničil města, jimž vládl Labturi. Dále společně s válečnými vozy, jízdou a elitními jednotkami překročil řeku Tigris a dosáhl opevněného města Pitura země Dirria. Pitura, disponující dvojitými zdmi a vysokou citadelou, nebylo lehké dobýt. Po těžkých bojích bylo druhého dne konečně město dobyto. Následoval běžný proces: zajatci byli odvedeni nebo upáleni, jiným byly useknuty hlavy nabodány na kůly nebo se z nich stavěly jakési věže. Nakonec bylo celé město srovnáno se zemí. Podobný osud čekalo město Kūkunu, nacházející se u průsmyku hory Matnu. Dobyto bylo údajně padesát dalších měst v zemi Dirria, města byla vydrancována a vypálena. Obyvatelé byli zajati a odvedeni anebo povražděni.⁴⁴

Směr tažení se nyní ubíral do země Ḥabḥu, nejprve do města Arbakki, jehož obyvatelé opět utekli a jako své útočiště si zvolili horu Matnu. Obyvatelstvo bylo dostiženo asyrskou armádou, část byla pobita a přeživší odvedeni do zajetí. Další města, Iiaia a Salaniba, patřící k Arbakki, vzala za své při nadcházejících útocích. Opakoval se scénář typický při dobývání měst a následných osudů tamějších obyvatel. Poté se Aššurnasirpal přesunul do země Na'iri, kde se svou armádou dobyl a zničil na dvě stě padesát měst. Ukořistil zde letošní sklizeň obilí, kterou pak nechal uskladnit ve městě Tušḥan. Na konci roku čekala vládce Asýrie ještě jedna událost, a to vzpoura vyšší vrstvy obyvatelstva aramejské země Bīt-Zamāni proti místnímu pánovi Ammi-Ba'alovi. Ten se stal obětí vzbouřenců. Armáda proto vytáhla do země Bīt-Zamāni.

43 Tribut se skládal z koní, mul, bronzových kastrolů, zbrojí, volů, ovcí a vína. Viz Grayson, A. Kirk (1991): str. 210, text A.0.101.1, ř. ii 101; Grayson, A. Kirk (1991): str. 250, text A.0.101.17, ř. iv 54 - 56.

44 Grayson, A. Kirk (1991): str. 209 - 210, text A.0.101.1, ř. ii 97b - 112a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 250 - 251, text A.0.101.17, ř. iv38b - 90a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 259 - 260, text A.0.101.19, ř. 63b - 79a.

Místní zřejmě naivně s tímto rychlým jednáním nepočítali, a tak se zalekli a při prosbě o odpuštění věnovali králi Aššurnasirpalovi mnoho darů:

„Válečné vozy, vybavení pro vojenské jednotky a koně, 460 koní s postroji, dva talenty⁴⁵ stříbra, dva talenty zlata, 100 talentů cínu, 100 talentů bronzu, 300 talentů železa, 100 bronzových kastrolů, 3 000 bronzových nádob, bronzové mísy, bronzové bedny, 1 000 lněných oděvů s barevným ozdobením, nádobí, truhly, slonovinové divany zdobené zlatem, 2 000 volů, 5 000 ovcí, sestru zavražděného krále s bohatým věnem a jejich dcery.”⁴⁶

Na konci roku započala renovace Kalḫu, které se stalo novým hlavním městem. Král nechal odklidit zchátralé ruiny a začal s výstavbou zcela nových částí města. Na nově vytvořených základech vystavěl chrám a sochu na počest boha Ninurty. Určil měsíce šebat a elul jako měsíce oslav boha Ninurty. Také založil chrámy zasvěcené bohyním Šarrat-nipḫi a Gule, bohu Sînovi a postavil sochy bohům Ea-šarrovi a Adadovi.⁴⁷

3.6.Rok VI. (878 př. Kr.)

Nový rok⁴⁸ zahájil Aššurnasirpal výpravou z hlavního města Asýrie Kalḫu přes řeku Tigris, kde obdržel tribut. Nechal rozbít tábor u města Tabite. Přesun pokračoval k břehu řeky Ḫarmiš⁴⁹. Noc strávil ve městě Magarisi, odtud se asyrská armáda přesunula k řece Ḫābūr, posléze rozbila tábor ve městě Šadikanni. Asyrský král zde obdržel tribut a přesunul se do města Qatna, kde také získal tribut. To samé se

45 Jeden talent odpovídal zhruba 30 kg. Viz Spek, Bert van der (2004), citováno 22.3. 2014.

46 Grayson, A. Kirk (1991): str. 210 - 211, A.0.101.1, ř. ii 112b - 125a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 251 - 252, text A.0.101.17, ř. iv 90b - 120; Grayson, A. Kirk (1991): str. 260 - 261, text A.0.101.19, ř. 79b - 90.

47 Grayson, A. Kirk (1991): str. 212, text A.0.101.1, ř. ii 131b - 135; Grayson, A. Kirk (1991): str. 252, text A.0.101.17, ř. v 1 - 24a.

48 Šestý rok podle eponyma Dagān-bēla-ušur, začal 22. dne měsíce sivanu. Viz Grayson, A. Kirk (1991): str. 212, text A.0.101.1, ř. iii 1. Datace ověřena podle Millard, Alan (1994): str. 25.

49 Nacházela se západně od Kalḫu.

opakovalo ve městech Dūr-Katlimmu, Bīt-Ḥalupê, Sirqu, Šupru, Naqarbanī a Ḥindānu, ležící na druhém břehu Eufratu. Znovu rozbil tábor u hory poblíž řeky Eufkrat. Následně nocoval ve městě Bīt-Šabi a ve městě Anat, které leželo na Eufratu.⁵⁰

Odtud se dostaneme k prvnímu obléhání v zemi Sūḥu.⁵¹ Terčem bylo město Sūru, odkud své zemi vládl guvernér Kudurru. Boje se protáhly na dva dny, poté se guvernér s částí svých vojáků stáhl k Eufratu:

„Po přesunu z města Anat jsem oblehl město Sūru, opevněné město Kudurru, guvernéra země Sūḥu. (Jelikož) věřil ve značné kassitské jednotky, zaútočil na mě a vedl válku a bitvu. Oblehl jsem město a druhý den jsem se probojoval dovnitř. Tváří v tvář mým mocným zbraním Kudurru se 70 svými vojáky utekl k Eufratu, aby si zachránili život. Dobyl jsem město.”⁵²

Jízda bránící Sūru byla zajata spolu s jednotkami Nabû-apla-iddiny vládce Babylónie, jeho bratrem Zabdānuem se třemi tisíci muži⁵³ a jeho věštcem Bēl-apla-iddinou. Spolu se zajatci získal Aššurnasirpal i kořist⁵⁴. Asyrský král si tímto vítězstvím kompletně podmanil země Sūḥu a Babylónie.⁵⁵ Ve městě Sūru si nechal postavit sochu na počest svého vítězství.⁵⁶

3.7.Rok VII. (877 př. Kr.)

Zatímco v počátcích nového roku⁵⁷ král trávil čas v Kalḥu, obdržel mezitím zprávu o vzbouření obyvatel země Lāqê, města Ḥindānu a země

50 Grayson, A. Kirk (1991): str. 212 - 213, text A.0.101.1, ř. iii 1 - 15.

51 Viz reliéf 7.

52 Grayson, A. Kirk (1991): str. 213, text A.0.102.1, ř. iii 17 - 20.

53 Grayson, A. Kirk (1991): str. 213, text A.0.101.1, ř. iii 20.

54 Stříbro, zlato cín, kastroly, drahé kameny, majetek z paláce, vozy, stáda koní, vybavení pro vojáky a jejich koně a palácové ženy. Viz Grayson, A. Kirk (1991): str. 213 - 214, text A.0.101.1, ř. iii 20 - 22.

55 V asyrských nápisech byla Babylónie označována jako Kardunjaš.

56 Grayson, A. Kirk (1991): str. 213 - 214, text A.0.101.1, ř. iii 16 - 26a.

57 Domnívám se, že jde o další rok, poněvadž výchozím bodem je Kalhu a výprava začala 18. dne měsíce sivanu. Viz Grayson, A. Kirk (1991): str. 214, text A.0.101.1, ř. iii 28.

Sūḫu, jež překročili Eufkrat. Armáda, mající za úkol rozprášíť vzpouru jediným úderem, přešla Tigris. Nakonec dosáhla města Sūru v zemi Bīt-Ḥalupê, kde vojáci postavili lodě, mající za úkol dostat je do země Lāqê po řece Eufkrat. Po příplutí do země Lāqê, armáda dobyla a vyplenila města vládců Ḥetli-iliho a Azi-iliho, obyvatelstvo měst bylo samozřejmě vyvražděno. Následoval pochod po břehu Eufkratu. Po cestě vojsko dobývalo města od ústí řeky Ḥābūr až po město Šibatu, patřící do zemí Lāqê a Sūḫu. Asyrský král tímto dobýváním získal úrodu. Poté se znovu za pomoci lodí a vorů dostal přes Eufkrat u města Ḥarad.⁵⁸

Obyvatelé vzbouřených zemí Lāqê, Sūḫu a města Ḥindānu až přespříliš věřili ve svou sílu a neporazitelnost, zaútočili na Aššurnasirpala a byli poraženi. Trestná výprava pokračovala, dobytá byla města od Ḥaradu v zemi Sūḫu až po město Kipina, stejný osud čekala města patřící Ḥindānu a Lāqê situované na druhém břehu řeky Eufkrat. Města byla vypleněna, srovnána se zemí, obyvatelstvo bylo povražděno či zajato a odvedeno. Vzbouřenec Azi-il se zmocnil přechodu ve městě Kipina, nedaleko něhož se střetl s Aššurnasirpalem. Po prohrané bitvě prchl. Byl ale pronásledován na horu Bisuru, kde byla část jeho věrných udatných vojáků pobita. Poté byl pronásledován až do měst Dummutu a Azmu na aramejské území Bīt-Adini ležící západně od Bīt-Baḥiāni. Zde byl zbytek jeho vojsk zničen spolu i s městy, Azi-il ale zmizel. Mezi poslední činy v potlačování vzpoury patřilo potrestání Ilā a Ḥemti-iliho. Oba dva byli uvrženi do vězení a jejich vojsko zařazeno do armády Asýrie. Na zemi Lāqê byl uvalen tribut.⁵⁹

Poslední událostí tohoto roku, bylo založení měst Kār-Aššurnasirpal a Nēbarti-Aššūr.⁶⁰

58 Grayson, A. Kirk (1991): str. 214, text A.0.101.1, ř. iii 26b - 34a.

59 Grayson, A. Kirk (1991): str. 214 - 215, text A.0.101.1, ř. 34a - 48a.

60 Grayson, A. Kirk (1991): str. 216, text A.0.101.1, ř. 50a.

3.8.Rok VIII. (876 př. Kr.)

Následujícího roku⁶¹ Aššurnasirpal s vojskem překonal řeku Tigris a vydal se do země Bīt-Adini.⁶² Dostal se k městu Kaprabu⁶³, které bylo dobře opevněné, nejen hradbami ale i vůlí vzdorujícího obyvatelstva, nemajícího v úmyslu se podřídit. Král město oblehl a s pomocí obléhacích věží, beranidel a podkopávání hradeb, město nakonec dobyl, vyplnil a spálil. Obyvatele a vojáky čekal typický osud, část byla odvedena do Kalḫu a část povražděna. Zhruba ve stejnou dobu Aššurnasirpal obdržel tribut od krále Aḫūnu, vládnoucí zemi Bīt-Adini a vládce Ḫabīnu z města Til-Abnâ.⁶⁴

Z Kalḫu vedla výprava⁶⁵ do pozdně chetitského státu Karchemiš⁶⁶ ležícího na západním břehu Eufratu. Nejdříve se asyrský král zastavil a obdržel tribut ve městě Bīt-Baḫiāni. To samé se opakovalo v zemi Azallu, kde vládl Adad-'ime, v zemi Bīt-Adini a v Til-Abnâ. Cestou přes rozvodněný Eufrat dosáhl Karchemiše. Zde mu vládce Sangara daroval skvostný tribut:

„Dvacet talentů stříbra, zlatý prsten, zlatý náhrdelník, zlaté dýky, 100 talentů bronzu, 250 železa, bronzové nádoby, bronzová vědra, bronzové vany, bronzovou pec, mnoho ozdob z paláce, jejichž váha nemohla být určena, zimostřezové postele, trůny a nádobí, zdobené slonovinou, 200 dívek, lněné oděvy s barevným zdobením, fialovou a červenofialovou vlnu, alabastr, sloní kly, vůz z leštěného zlata, zlatý divan se zdobením hodné jeho královské výsosti.“⁶⁷

Po Karchemiši Aššurnasirpal zvolil jako cíl pohoří Libanon, prošel mezi horami Munzigani a Ḫamurga, dosáhl pohoří Amanus. Poté

61 Domnívám se, že jde o další rok, poněvadž výchozím bodem je Kalḫu a výprava začala 20. dne měsíce sivanu. Viz Grayson, A. Kirk (1991): str. 216, text A.0.101.1, ř. iii 50b.

62 Viz reliéf 1 a reliéf 6.

63 Leželo v dnešním jihovýchodní Turecku.

64 Grayson, A. Kirk (1991): str. 216, text A.0.101.1, ř. iii 50b - 56a.

65 Započal 8. dnem měsíce iyyar. Viz Grayson, A. Kirk (1991): str. 216, text A.0.101.1, ř. iii 56b.

66 V nápisech označován jako Gargamiš.

67 Grayson, A. Kirk (1991): str. 216 - 217, text A.0.101.1, ř. iii 56b - 69.

následovalo město Ḫazazu nacházející se v zemi Patinu pod nadvládou Lubarny, tam získal tribut. Poté asyrská armáda překročila řeku Aprê. Po táboření přes noc došla do královského města Kinalua. Místní vládce Lubarna se raději podřídil a zaplatil tribut, aby se vyhnul zbytečnému krveprolití. Ve stejné době obdržel Aššurnasirpal tribut od vládce Gusu ze země Jaḫānu.⁶⁸

Armáda se přesunula k řece Orontes, kde se opět na noc utábořila. Odtud pochodovala k horám Jaraqu a Jaḫturu, poté došla k další řece jménem Sangura a prošla dalšími horami Saratini a Qalpānu. Dále vstoupila do města Aribua, náležící Lubarnovi, uskladnila zde obilí, které předtím ukořistila v zemi Luḫuti. Král zde nechal usadit obyvatele Asýrie, z čehož je zřejmé, že město nebylo nějak výrazně osídleno. Z nově osídlené oblasti se vydal dobývat další města země Luḫuti, která byla vypleněna, zničena a obyvatelstvo povražděno.⁶⁹

Nakonec Aššurnasirpal došel do cíle své cesty, k pohoří Libanon a dále ke Středozemnímu moři do zemi Amurrû. Obdržel tribut od vládců foinických měst Tyros, Sidon, Byblos, dále pak od zemí Maḫallat, Maiša, Kaiša, Amurrû a města Arwad.⁷⁰ Zdolal pohoří Amanus, kde vytěžil cedrové, cypřišové a jalovcové dřevo a obětoval bohům. Rovněž si zde nechal postavit sochu. Cedry dopravil do chrámu Ešarra, hlavního chrámu boha Aššura v Aššuru. A nakonec si podmanil zemi *meḫru-*stromů.⁷¹

68 Grayson, A. Kirk (1991): str. 217 - 218, text A.0.101.1, ř. iii 70 - 77b; Grayson, A. Kirk (1991): str. 227, text A.0.101.2, ř. 46 - 51.

69 Grayson, A. Kirk (1991): str. 218, text A.0.101.1, ř. iii 80 - 84a.

70 Viz reliéf 5.

71 Grayson, A. Kirk (1991): str. 218 - 219, text A.0.101.1, ř. iii 84b - 92a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 226, text A.0.101.2, ř. 25b - 31a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 198, text A.0.101.33, ř. 14'-18'.

3.9.Rok IX. (875 př. Kr.)

V devátém roce⁷² se Aššurnasirpal vypravil přes řeku Tigris do oblasti Qipani. Ve městě Ḫuzirīna, ležící na západ od řeky Ḫarmiš, obdržel tribut od místních vládců a rovněž od králů Itti' z Azally, Gīr-Dādiho z Ašši a Qatazilu z Kumuḫi. Pak vedl svou výpravu podél řeky Eufkrat, překročil horu Kubbu a pokračoval do zemí Ašša a Ḫabḫu. První města, stojící mu v cestě, která dobyl, byla Umalia a Ḫīrānu. Odtud odvedl rukojmí a obě společně s dalšími městy v okolí vyplenil a zničil.⁷³

Další cesta vedla k průsmyku hory Amadanu. Po slezení hory se Aššurnasirpal vydal proti městu Dirria, následně vypálil města mezi horou Amadanu a horou Arqānia, na které ležela země Mallānu. Armáda pokračovala do země Zamba, kde vypálila blíže nespecifikovaná města. Následoval přechod přes řeku Šū'a a když doputovala k řece Tigris, rozbila zde tábor. V následujících dnech byla srovnána se zemí města, ležící na obou březích Tigridu. Z dosavadního vývoje kampaně se dá usuzovat, že se armáda točila v jistém kruhu, respektive nevelké oblasti. Možná proto se pak celá země Ḫabḫu dobrovolně bez dalších bojů Aššurnasirpalovi vzdala. Posléze byl králem Asýrie v tamější zemi dosazen guvernér.⁷⁴

Aššurnasirpal spolu s armádou prošel průsmykem hory Amadanu a městem Barzaništun. Vstoupil do oblasti Bīt-Zamāni, konkrétně do města Damdammusa vládce Ilānu. Město bylo obleženo a následně dobyto. Bylo vzato pár zajatců jak z řad obyvatelstva, tak i z řad vojáků. Vojákům, kteří nebyli vzati do zajetí, byly useknuty hlavy a následně vzaty do královského města Amedi, kde byly vystaveny před hlavní branou. Vojáci vzatí jako rukojmí, skončili naraženi na kůlech. Z Amedi asyrský král došel k průsmyku hory Kašiiari do města Allabsia. Poté do

72 Pojmenovaný podle eponyma Šamaš-nūrīho. Viz Grayson, A. Kirk (1991): str. 219, text A.0.101.1, ř. iii 92b.

73 Grayson, A. Kirk (1991): str. 219, text A.0.101.1, ř. iii 92b - 100.

74 Grayson, A. Kirk (1991): str. 219 - 220, text A.0.101.1, ř. iii 100 - 103.

města Udu vládce Labṭuriho. Město bylo dobyto díky beranidlům, obléhacím věžím a podkopáváním hradeb⁷⁵:

„Dosáhl jsem města Udu, opevněného města (krále) Labturi, syna Ṭupusiho. Oblehl jsem město a dobyl ho s pomocí tunelů, obléhacích věží a beranidel. Mečem jsem zabil 1 400 jejich bojovníků. Zajal jsem 780 vojáků živých. Odvedl jsem 3 000 zajatců. Nechal jsem napíchnout přeživší vojáky na kůly (rozestavěné) kolem města. Některým jsem vypíchnul oči a zbytek jsem vyvrátil (z jejich domovů) a vzal do Asýrie. Město jsem získal do svých rukou.“⁷⁶

3.10. Shrnutí válečných tažení Aššurnasirpala II.

Na závěr Aššurnasirpalových tažení se nám do ruky dostává shrnutí, jež udává informace o rozsahu říše a dobývaných územích.

Aššurnasirpal bojoval proti jednotkám zemí Na'iri, Ḫabḫu, Šubria a Nirbu. Dále si podmanil oblast od druhého břehu Tigridu k pohoří Libanon a Středozemnímu moři, celé země Lāqê, Sūḫu včetně města Rapiqu. Další oblast, kterou dobyl, se rozprostírala od pramene řeky Subnat do středu země Nirbu. Posunul hranice své říše od průsmyku hory Kurrûri k zemi Gilzānu, od protějšího břehu řeky dolního Zabu k městu Til-Bāri, ležícího po proudu od země Zabban, města Til-ša-zabdāni, Til-ša-abtāni, Ḫirimmu, Ḫarad (poslední dvě města byla pevnostmi na území Babylónie). Mezi své poddané počítal i obyvatele oblasti táhnoucí se od města Babite až k hoře Ḫašmar. Nad všemi výše dobytými územími získal nadvládu, v každé oblasti určil guvernéra a uložil na ně robotu. Ze zemí Sūḫu, Lāqê, Zamua, Bīt-Adini, Ḫatti⁷⁷, Lubarna, Patinu a města Sirqu přivedl lid do svého přestavěného hlavního města Kalḫu, aby se zde usadili a žili, čímž předcházel častým vzpourám v zabraných oblastech. V Kalḫu nechal ještě navíc vykopat

75 Grayson, A. Kirk (1991): str. 220, text A.0.101.1, ř. iii 104 - 113a.

76 Grayson, A. Kirk (1991): str. 220, text A.0.101.1, ř. iii 110 - 112.

77 Viz reliéf 2 a reliéf 3.

kanál od horního Zabu, vysadit ovocné sady kolem města, zbourat staré chátrající ruiny, nechal snížit vodní hladinu, tím posunul základy o 120 vrstev cihel a dostavěl zeď.⁷⁸

Naším závěrem Aššurnasirpalovy výpravy zdaleka nekončí. Bohužel se nám nedochovaly žádné další nápisy, anebo ještě nebyly nikým objeveny.

78 Grayson, A. Kirk (1991): str. 221 - 223, text A.0.101.1, ř. iii 120 - 126a, ř. iii 132b - 136; Grayson, A. Kirk (1991): str. 225, text A.0.101.2, ř. 10 - 17a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 230, text A.0.101.3, ř. 29b - 46; Grayson, A. Kirk (1991): str. 275 - 276, text A.0.101.23, ř. 5b - 12a, 14b - 22; Grayson, A. Kirk (1991): str. 280 - 281, text A.0.101.26, ř. 20 - 32a, 46b - 58a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 285, text A.0.101.28, ř. iii 13 - v 7a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 289 - 290, text A.0.101.30, ř. 10 - 20a, 33 - 36a.

4. VÁLEČNÁ TAŽENÍ SALMANASSARA III. (859-826 př. Kr.)

Jak se už stalo v podstatě tradicí, i král Salmanassar III. pokračoval ve stopách svého otce Aššurnasirpala II. Jeho tažení vedla do stejných oblastí a ještě dále. Některé ze zemí podmaněných už jeho otcem uznala i nadvládu Salmanassara a proti těm, jež se vzbouřili, vedl král tažení a vydobyl si opět jejich poslušnost.

Tažení mířila především na západ a na sever. Došlo opět ke střetu s Aramejci v oblasti středního Eufratu. Důležitým ziskem zde bylo město Til-Barsip, jež se stalo důležitým strategickým bodem při pozdějších taženích do Sýrie. Nejzápadněji se, stejně jako v případě Aššurnasirpal II., dostala asyrská armáda až ke Středozemnímu moři, kde fénická města poslušně zaplatila tribut. Salmanassar se několikrát střetl se silným protivníkem, kterým byla koalice 12 zemí v čele s damašským králem Adad-idrim. Byla opravdu vytrvalým protivníkem a její oslabení způsobila až smrt Adad-idriho. Na severu se Salmanassar několikrát střetl s Urartu ležícím kolem jezera Van. Tato země byla také silným protivníkem Asýrie, její výhodou byla především hornatá a těžce přístupná krajina.

Ani oblast na jih a východ od Asýrie nebyla zapomenuta. V Babylónii Salmanassar na žádost tamního vládce Marduk-zākir-šumiho pomáhal při potlačení a potrestání vzbouřenců vedených bratrem babylónského krále Marduk-bēl-usātím. Na jihovýchodě si asyrský panovník podmanil chaldejské státy a na východě bylo nejzazším dosaženým státem Šubria. Od Salmanassara máme také první zmínky o střetech s Peršany a Médy.

Posledních pět let své vlády (830-826 př. Kr.) přenechal velení armády *turtānovi* Daiān-Aššūrovi. Přesný důvod tohoto nevídaného

kroku neznáme, mohlo se jednat jak o zhoršující zdravotní stav krále, tak i o nestabilní situaci uvnitř říše.

4.1.Rok I. (859 př. Kr.)

V prvním roce své vlády se Salmanassar soustředil na oblast země Simesi, která se nacházela severovýchodně od Ninive a byla považována za součást Asýrie. Salmanassar se zde proto neseťkal v podstatě se žádným odporem. Získal opevněné město Aridu. Hlavy těch, kteří se mu postavili, nechal useknout a nabodnout na kůly jako výstrahu ostatním. Drancování a pálení měst v okolí bylo nedílnou součástí tažení. Než opustil město Aridu obdržel tribut od zemí Ḫargu, Ḫarmasa, Sirišu, Ulmānu a Simirra.⁷⁹

Poté se armáda přemístila z údolí řeky Zab, kde se nacházelo dobyté město, přes hory na území Ḫubuškíe:

„Na cestě z města Aridu jsem s (pomocí) bronzových krumpáčů rozdrtil hrbolaté cesty v nehostinných horách, které se zvedaly do nebe jako hroty dýk. Přesunul jsem (po těchto upravených cestách) své válečné vozy a jednotky a dosáhl jsem města Ḫubuškíe.“⁸⁰

Asyrská armáda zaútočila na hlavní město, nejprve s pomocí lučištníků, poté nastoupila jednotka sapérů, která měla za úkol uvolnit kameny z hradby, a další skupina vojáků snažící se dostat za obranný val pomocí žebříků.⁸¹ Po dobytí bylo město zapáleno a následovala další v jeho okolí. Král Kākīa se zbytkem své vojenské síly utekl do hor, kde vybudoval poslední opevnění. Přesto ho Salmanassar dobyl a Kākīa byl se svými muži nucen se podřídít a navíc musel zaplatit tribut v podobě několika stád koní.⁸²

79 Olmstead, A. T. (1921): str. 347; Grayson, A. Kirk (1996): str. 8, text A.0.102.1, ř. 14-19a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 14, text A.0.102.2, ř. i 14b-18a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 34, text A.0.102.6, ř. i 28-32a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 64, text A.0.102.14, ř. 22-26a; Grayson, A. Kirk (1991): str. 74, text A.0.102.16, ř. 6-8a.

80 Grayson (1996): str. 14, text A.0.102.2, ř. i 18b-20.

81 Olmstead, A. T. (1921), str. 348.

82 Olmstead, A. T. (1921): str. 347-348; Grayson, A. Kirk (1996): str. 8, text A.0.102.1, ř. 19b-29a; Grayson, A. Kirk

Poté Salmanassar dobyl město Sugunia, přičemž neušetřil jeho obyvatelstvo a celé ho navíc vypálil a vydrancoval. Následoval přesun k zemi Na'iri u jezera Van, kde byl vykonán rituál oběti bohu Aššurovi, započatý procesím monarchů, vysokých hodnostářů, hudebníků hrajících harfy. Posléze byl do útesu vyřezán reliéf s podobiznou krále. Při modlitbě k bohu byla vykonána zvířecí oběť (býci, berani).⁸³ Při zpáteční cestě v zemi Gilzānu získal tribut⁸⁴ od krále Asû.⁸⁵

Další tažení v tomto roce směřovalo ke Středoziemnímu moři. Z Ninive přes řeku Tigris a hory Ḥasamu a Diḥnunu Salmanassar dosáhl a dobyl město La'la'tu nacházející se na území Bīt-adini, které bylo pod vládou krále Aḥūnī. Poté následoval přesun k pevnosti Til-Barsip, během něhož se střetl se samotným Aḥūnīm a porazil ho. Předpokládá se, že vůbec nedošlo k samotnému obléhání pevnosti.⁸⁶

Jako další cíl bylo zvoleno město Burmar'ina, které bylo rovněž obléháno a dobyto. Při svém přesunu k řece Eufkrat získal asyrský král bez boje tribut od měst Til-Abnâ, Sarugi a Immirīna.⁸⁷ Za řekou Eufkrat se nacházela oblast Kummuḥi, ve které panovník obdržel tribut a zajistil si volný průchod do sousedního království Paqarḥubūni. Na tomto území patřila některá města vládci Bīt-Adini. Ty, která Salmanassar zničil, měla zřejmě strategický význam, protože skrze ně vedla cesta udržující kontakt s oblastí Kummuḥi a Gurgum. Gurgum bylo další zastávkou při tažení asyrské armády. Mutallu, vládnoucí této oblasti, přinesl tribut zahrnující i jeho dceru. Nabídka královské dcery vyjadřovala Mutallimův souhlas s dobýváním území.⁸⁸

(1996): str.14, text A.0.102.2, ř. i 18b-23a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 34, text A.0.102.6, ř. i 32a-38.

83 Olmstead, A. T. (1921), str. 349.

84 Dostal stádo koní a dvouhrbých velbloudů (Grayson, A. Kirk (1996): str. 9, text A.0.102.1, ř. 39), podle dalšího nápisu ještě navíc stádo volů, ovcí a víno (Grayson, A. Kirk (1996): str. 15, text A.0.102.2, ř. i 28-29).

85 Olmstead, A. T. (1921): str. 348-349; Grayson, A. Kirk (1996): str. 8-9, text A.0.102.1, ř. 29b-40a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 14-15, text A.0.102.2, ř. i 23b-29a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 34, text A.0.102.6, ř. i 38-41.

86 Olmstead, A. T. (1921): str. 350; Yamada, Shigeo (2000): str. 78, 87-89; Grayson, A. Kirk (1996): str. 9, text A.0.102.1, ř. 40b-45; Grayson, A. Kirk (1996): str. 15, text A.0.102.2, ř. i 29b-33.

87 Získal stříbro, zlato, voly, ovce a víno (Grayson, A. Kirk (1996): str. 15, text A.0.102.2, ř. i 36a) a navíc také bronz a cín (Grayson, A. Kirk (1996): str. 9, text A.0.102.1, ř. 45).

88 Olmstead, A. T. (1921): str. 350; Yamada, Shigeo (2000): str. 78, 89-94; Grayson, A. Kirk (1996): str. 15-16, text A.0.102.2, ř. i 33-41a.

Jako reakce na dobovačné tažení vznikla koalice čtyř syrských vládců Ḫaiānu ze Sa'malu, Sapalulme z Patinu, Aḫūnî z Bît-Adini a Sangara z Karchemiše. Salmanassar se s nimi poprvé střetl u pevnosti Lutibu v království Sa'mal a porazil je. Ve svých nápisech popisuje bitvu jako naprostý masakr nepřítele, krví zalité pláně, nabodnuté hlavy na kůlech a vypleněná města v okolí. Ve skutečnosti šlo ale pouze jen o taktické vítězství.⁸⁹

Po bojích se armáda přesunula k řece Saluara v úpatí pohoří Amanus a Salmanassar zde nechal vztyčil svou stélu, na níž popisoval svá vítězství. Následoval pochod k městu Ališir v oblasti Patinu, přičemž bylo zapotřebí překročení řeky Orontes. V této oblasti došlo k dalšímu střetnutí sil Salmanassarovy armády a syrské aliance rozšířené o Katî z Que, Piḫirim z Ḫilakku, Bur-Anate z Jasbuqi a Adānu z Jaḫānu. V bitvě o Ališir bylo město obleženo a dobyto, byla získána hodnotná kořist a vládce Bur-Anate padl do zajetí. Po bojích začal přesun ke Středoziemnímu moři a od tamějších vládců zemí asyrský král získával jeden tribut za druhým. Není vyjádřeno přesně, od kterých měst, ale zřejmě šlo o fénická města.⁹⁰

Zpáteční cesta vedla přes pohoří Amanus a horu Atalur. U hory Atalur si nechal Salmanassar postavit stélu. Z hor následoval sestup zpět na území Patinu, kde byla dobytá města Tajâ a Ḫazazu. Další zastávkou na území Patinu bylo město Urime, které bylo rovněž srovnáno se zemí. Na jeho troskách byla postavena stéla, díky níž víme, že na území Patinu vládli ve stejné době dva panovníci Sapalulme a Lubarna^{91, 92}.

89 Olmstead, A. T. (1921): str. 351; Yamada, Shigeo (2000): str. 78, 95; Grayson, A. Kirk (1996): str. 9-10, text A.0.102.1, ř. 53'-64'a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 16, text A.0.102.2, ř. i 41b - 51a.

90 Olmstead, A. T. (1921): str. 351; Yamada, Shigeo (2000): str. 78-79, 95-103; Grayson, A. Kirk (1996): str. 10, text A.0.102.1, ř. 64'a-80'.

Salmanassar se zřejmě snažil napodobit úspěšné tažení svého otce Aššurnasirpala II., jenž získal tribut od měst Tyros, Sidon, Maḫallat a dalších fénických měst. Dalším podkladem pro tuto domněnku jsou dvě vyobrazení na Balawatské bráně, kde tribut přinášejí právě města Tyros a Sidon. Viz Yamada, Shigeo (2000): str. 102.

91 Sapalulme byl zřejmě místokrál, vládnoucí za stárnoucího krále Lubarna. Viz Yamada, Shigeo (2000): str. 107.

92 Olmstead, A. T. (1921): str. 352-353; Yamada, Shigeo (2000): str. 80-82, 104-107.

Poslední událostí tohoto tažení byl tribut od Aramua, který byl pravděpodobně králem Bīt-Agūsi a který se nyní podřídil asyrskému vládci a zaplatil mu tribut, aby zabránil zpusťošení své vlastní země.⁹³

4.2.Rok II. (857 př. Kr.)

V tomto roce byla hlavním cílem vojenského tažení západní hranice Asýrie. Cesta směřovala z Ninive překročením řeky Tigris a dále přes hory Ḥasamu a Diḥnunu, tím se Salmanassar dostal na území Bīt-Adini. Došlo k bitvě ve městě Til-Barsip. Boje propukly přímo ve městě a Aḥūnī byl poražen. Po dobytí Til-Barsipu armáda překročila řeku Eufrat a dobyla dalších šest Aḥūnīho měst, přičemž více informací máme pouze o jednom z těchto měst, o Dabigu. Bitva měla začít útokem na hradby z obou stran, a to jednotkami sapérů, lučištníků a válečných vozů, přičemž konečný útok na město byl veden sapéry a obléhacími stroji.⁹⁴ Po dobytí města získal Salmanassar tributy od vládců Qalparundy z Unqi (Patinu), Mutallu z Gurgumu, Ḥaiānu ze Sa'malu, Aramua z Bīt-Agūsi, kteří zřejmě tvořili anti-asyrskou koalici, ale vyčkávali na výsledek bitvy o Dabigu.⁹⁵

Postup asyrských vojsk si žádal své oběti, armáda oblehla město Sazabe na území Karchemiše. Město bylo dobyto a okolí města vyrabováno a vypáleno. Před zpáteční cestou do Ninive zaplatili svůj roční tribut panovníci Qalparunda z Patinu, Ḥaiānu ze Sa'malu, Aramua z Bīt-Agūsi, Sangara z Karchemiše a Qatazilu z Kummuḥu.⁹⁶

93 Olmstead, A. T. (1921): str. 353; Yamada, Shigeo (2000): str. 108; Grayson, A. Kirk (1996): str. 10, text A.0.102.1, ř. 81'-82'a.

94 Průběh bitvy byl vyobrazen na pásu na Balawatské bráně. Viz Yamada, Shigeo (2000): str. 116.

95 Olmstead, A. T. (1921): str. 353-354; Yamada, Shigeo (2000): str. 109-117; Grayson, A. Kirk (1996): str. 10-11, text A.0.102.1, ř. 82'b-95'; Grayson, A. Kirk (1996): str. 35, text A.0102.6, ř. i 49-56; Grayson, A. Kirk (1996): str. 64, text A.0.102.14, ř. 32-35a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 74, text A.0.102.16, ř. 11'b-14'a.

96 Olmstead, A. T. (1921): str. 355-357; Yamada, Shigeo (2000): str. 109-110, 117-119; Grayson, A. Kirk (1996): str. 18, text A.0.102.2, ř. ii 18b-30a.

4.3.Rok III. (856 př. Kr.)

Směr válečného tažení roku 856 př. Kr. byl zpočátku podobný tomu v předchozím roce. Z Ninive se Salmanasar vydal přes hory Ḥasamu a Diḥnunu k Til-Barsipu, který byl opět dobýván. Aḥūnī před asyrským vojskem utekl přes Eufrat, zřejmě skrze území Šitamrat, Karchemiš či Kummuḥī do oblasti, které stále ještě spadala pod jeho vliv.⁹⁷ Asyrský král získal i další města v oblasti (Bīt-Adini), ve kterých nechal postavit královské paláce, nechal zde usadit Asyřany a přejmenoval tato města: Til-Barsip na Kār-Salmanassar, Nampigi na Līt-Aššur, Alligu na Ašbat-Lakunu a Rugguliti na Qibīt-Aššur. Dále přestavěl města Pitura (Ana-Aššūr-utēr-ašbat) a Mutkīnu a nechal je obydlet asyrským obyvatelstvem:

„V té době město Ana-Aššūr-utēr-ašbat, které lidé země Ḥatti nazývají Pitura a které leží u řeky Sagura, na protější straně Eufratu, a město Mutkīnu, které leží na této straně Eufratu... tyto města jsem přestavěl. Usadil jsem zde asyrské obyvatele.”⁹⁸

Zatímco král byl ještě pořád v Kār-Salmanassar, přijal tribut od „králů pobřeží a králů Eufratu“. Zřejmě se jednalo o stejná města jako v předešlém roce – Patinu, Sa'mal, Gurgum, Bīt-Agūsi, Karchemiš a Kummuḥī. V tomto období Salmanassar zřejmě poprvé vložil důvěru do svého *turtānu*, Daiān-Aššūra, jenž dohlížel na podmanění zbytku oblasti kolem Kār-Salmanassar, zatímco sám král se vypravil proti Urartu.⁹⁹

97 Yamada, Shigeo (2000): str. 126.

98 Grayson, A. Kirk (1996): str. 19, text A.0.102.2, ř. ii 35-39.

99 Olmstead, A. T. (1921): str. 358; Yamada, Shigeo (2000): str. 120-129; Grayson, A. Kirk (1996): str. 19, text A.0.102.2, ř. ii 30b-40a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 29, text A.0.102.5, ř. iii 3b-6; Grayson, A. Kirk (1996): str. 35, text A.0.102.6, ř. i57 ii2; Grayson, A. Kirk (1996): str. 74, text A.0.102.16, ř. 14'b-20'a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 64-65, text A.0.102.14, ř. 35b-44.

4.4.Rok IV. (855 př. Kr.)

Tento rok přinesl konec válečného tažení proti Aḫūnovi, který se opevnil na hoře Šitamrat. Sám Aḫūnī vyjel vstříc asyrskému králi, jenž po Aḫūnīm pátral v horách, ale po urputné bitvě byl poražen. Po své porážce byl i se svými poddanými deportován a jejich majetek se stal válečnou kořistí. Tímto přestalo být Bīt-Adini samostatným státem a bylo plně začleněno jako území Asýrie.¹⁰⁰

Druhé tažení v tomto roce bylo proti státu Māzama¹⁰¹ nacházející se v horské oblasti na východ od Asýrie¹⁰²:

„Sestoupil jsem do země Zamua a ovládl jsem města (krále) Nikdêry, Ideana. Zbytek jeho armády si postavil lodě z papyru a utekl přes moře. Postavil jsem lodě z nafouknutých kůží a potrestal jsem je. Porazil jsem je uprostřed moře a oloupil jsem je.“¹⁰³

4.5.Rok VI. (853 př. Kr.)

V pátém roce se uskutečnilo pouze jediné tažení proti oblasti Šubria ležící v horním toku řeky Tigris.¹⁰⁴

V roce šestém započala výprava z Ninive do oblasti řeky Balīḫu, která byla pod nadvládou krále Gē-ammu. Obyvatelé oblasti se obávali útoku Salmanassara a proto se vzbouřili proti svému králi a zabili ho. Při cestě z regionu řeky Balīḫu, před překročením řeky Tigris, se král Asýrie zastavil ve městě Kār-Salmanassar a v Ana-Aššūr-utēr-ašbat, kde obdržel

100 Olmstead, A. T. (1921): str. 361; Yamada, Shigeo (2000): str. 130-134; Grayson, A. Kirk (1996): str. 21-22, textA.0.102.2, ř. ii 66b-75a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 36, text A.0.102.6, ř. ii3-9; Grayson, A. Kirk (1996): str. 45, text A.0.102.8, ř. 5'b-8'a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 65, text A.0.102.14, ř. 45-50a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 74, text A.0.102.16, ř. 20'b-24'a.

101 V některých nápisech byla tato země označována jako Māzama, v ostatních jako Zamua. Jedná se o stejnou zemi - viz Parpola, Simo (1970): str. 381-382.

102 Olmstead, A. T. (1921): str. 361-362; Yamada, Shigeo (2000): str. 130-134; Grayson, A. Kirk (1996): str. 22, text A.0.102.2, ř.ii 75b-78a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 65, text A.0.102.14, ř. 50b-52a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 75, text A.0.102.16, ř. 24'b-26'a.

103 Grayson, A. Kirk (1996): str. 36, text A.0.102.6, ř. ii 11-15.

104 Yamada, Shigeo (2000): str. 143; Grayson, A. Kirk (1996): str. 36, text A.0.102.6, ř. ii 16-18; Grayson, A. Kirk (1996): str. 45, textA.0.102.8, ř. 11'b-12'a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 75, text A.0.102.16, ř. 26'b-27'.

tribut „od králů z druhé strany řeky Eufrat“¹⁰⁵.¹⁰⁶

Nyní se armáda vydala jihozápadním směrem a vstoupila na území Bīt-Agūsi. Brzy dosáhla města Ḥalman (Aleppo), jehož obyvatelé se rovněž báli asyrského krále a podřídili se mu. Obdržel od nich tribut a vykonal zde obětní rituál bohu Adadovi.¹⁰⁷

Poté Salmanassar postoupil na území Ḥamat krále Irḫuleny, kde dobyl město Pargâ, Adennu a Arganâ. Pargâ stálo na nízkém umělém pahorku, bylo chráněno potokem a věžemi opatřenými cimbuřím. Útok začal z malé ochranné pevnosti za podpory beranidla, obránci byli neobvykle stateční, bojovali jak na otevřeném prostranství, tak i z hradeb.¹⁰⁸ Všechna tři města byla dobyta, vydrancována a vypálena, obyvatelé byli deportováni.¹⁰⁹

Další postup směřoval ke Qarqaru, královskému městu Ḥamatu, kde se odehrála velice proslulá bitva proti koalici dvanácti králů centrální Sýrie. Tvořili ji Adad-idri z Damašku, Irḫulena z Ḥamatu, Aḥ-abi z Izraele, Byblos, Egypt, Irqatu, Matinu-ba'ali z Arwadu, Usanātu, Adunu-ba'ali z Ši'anu, Gindibu' král arabský, Ba'assi.¹¹⁰ Salmanassar prohlašoval, že v bitvě u Qarqaru vyhrál, ale opak byl nejspíše pravdou. Koalici se pravděpodobně podařilo asyrskou armádu zastavit a v tuto chvíli Salmanassar začal ztrácet moc nad severní Sýrií.¹¹¹ Na zpáteční

105 Jednalo se o krále Sangaru z Karchemiše, Kundašpi z Kummuḫi, Aramua z Bīt-Agūsi, Lalla z Melīdi, Ḥaiānu ze Sa'malu, Qalparunda z Patinu a Qalparunda z Gurgumu. Jelikož se jednalo o severosyrské státy, zdá se, že v tuto dobu plně uznávali nadvládu Asýrie.

106 Olmstead, A. T. (1921): str. 363-364; Yamada, Shigeo (2000): str. 143-147; Grayson, A. Kirk (1996): str. 22-23, text A.0.102.2, ř. ii 78b-86a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 36, text A.0.102.6, ř. ii 19-24; Grayson, A. Kirk (1996): str. 45, text A.0.102.8, ř. 12'b-14'; Grayson, A. Kirk (1996): str. 65, A.0.102.14, ř. 54b-55; Grayson, A. Kirk (1996): str. 75, text A.0.102.16, ř. 28'-30'.

107 Olmstead (1921): str. 364; Yamada, Shigeo (2000): str. 144, 153; Grayson, A. Kirk (1996): str. 23, text A.0.102.2, ř. ii 86b-87; Grayson, A. Kirk (1996): str. 36, text A.0.102.6, ř. ii 25-26; Grayson, A. Kirk (1996): str. 45, text A.0.102.8, ř. 14'-16'a.

108 Olmstead, A. T. (1921): str. 365.

109 Olmstead (1921): str. 365; Yamada, Shigeo (2000): str. 144-145, 153; Grayson, A. Kirk (1996): str. 23, text A.0.102.2, ř. ii 87-89a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 36, text A.0.102.6, ř. ii 26; Grayson, A. Kirk (1996): str. 65, text A.0.102.14, ř. 55-66.

110 Dvanáctý člen koalice nebyl uveden, zřejmě se jednalo o chybu pásaře. Viz Yamada, Shigeo (2000): str. 160.

111 Viz Yamada, Shigeo (2000): str. 162-163. Opačný názor má Olmstead, tvrdící, že Salmanassar zvítězil a krátce po bitvě se koalice rozpadla, viz Olmstead, A. T. (1921): str. 367.

cestě se zastavil u Středozemního moře.¹¹²

4.6.Rok VII. (852 př. Kr.)

Jediným cílem tohoto roku byla invaze do města Til-Abnâ, jenž se nacházelo mezi řekami Balīḡ a Eufkrat, a bylo pod samosprávou vládce Ḥabīnu. Město bylo dobyto, vypáleno a stejně tak města v jeho okolí. Z pozdějších nápisů Salmanassarova syna a nástupce Šamši-Adada V. vyplývá, že důvodem vpádu do města, byla vzpoura proti Salmanassarovi vedená jeho dalším synem Aššur-da'in-aplim. Do této vzpoury mělo být zřejmě zahrnuto dvacet sedm měst včetně Til-Abnâ.¹¹³ Salmanassar dosadil do Til-Abnâ podle vlastní volby asyrského guvernéra a oblast byla zahrnuta mezi provincie Asýrie.¹¹⁴

4.7.Rok VIII. a IX. (851-850 př. Kr.)

Osmý a devátý rok Salmanassar pomáhal vládci Babylónie Marduk-zākir-šumimu potlačit vzpouru vyvolanou jeho bratrem Marduk-bēl-usāti. Z nápisu máme informace, že v roce 851 př. Kr. při první cestě do Babylónie Salmanassar obsadil města Mēturnat a Laḡiru, v dalším roce získal město Gananāte. Marduk-bēl-usāti se snažil uprchnout do města Ḥalman, jenže byl dostižen a potrestán. Po návratu do Babylonu král Asýrie vykonal oběť, rovněž pak ve městech Borsippa a Kúta.¹¹⁵

Následovala cesta na území Chaldaea, kde obsadil její města a

112 Olmstead, A. T. (1921): str. 365-367; Yamada, Shigeo (2000): str. 144, 152-163; Grayson, A. Kirk (1996): str. 23-24, text A.0.102.2, ř. ii 89b-102; Grayson, A. Kirk (1996): str. 36, text A.0.102.6, ř. ii 26-33; Grayson, A. Kirk (1996): str. 45, text A.0.102.8, ř. 16'a-19'; Grayson, A. Kirk (1996): str. 75, text A.0.102.16, ř. 30'-38'a.

113 RIMA 3, A.0.103.1.

114 Olmstead, A. T. (1921): str. 367; Yamada, Shigeo (2000): str. 163-165; Grayson, A. Kirk (1996): str. 37, text A.0.102.6, ř. ii 34-40; Grayson, A. Kirk (1996): str. 46, text A.0.102.8, ř. 20'-23'a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 65-66, text A.0.102.14, ř. 67-72; Grayson, A. Kirk (1996): str. 75, text A.0.102.16, ř. 38'b-44'a.

115 Yamada, Shigeo (2000): str. 165; Grayson, A. Kirk (1996): str. 30-31, text A.0.102.5, ř. iv 1- vi 5a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 37, text A.0.102.6, ř. ii 41-51; Grayson, A. Kirk (1996): str. 46, text A.0.102.8, ř. 23'b-28', Grayson, A. Kirk (1996): str. 66, text A.0.102.14, ř. 73-83; Grayson, A. Kirk (1996): str. 75-76, text A.0.102.16, ř. 44'b-60'.

posléze obdržel tribut od jejich vládců.¹¹⁶

4.8.Rok X. (849 př. Kr.)

V tomto roce Salmanassar dosáhl řeky Eufkrat bez jakékoliv konfrontace a dostal se na území Karchemiše, vládce Sangary, které bylo dobyto a vypáleno. Nejsou k dispozici podrobné informace o dobývání území.¹¹⁷

Z Karchemiše následoval přesun na území krále Aramu, kde Salmanassar zaútočil a dobyl město Arnê. Útok byl veden především lučištníky a válečnými vozy.¹¹⁸ Po vítězné zteči, bylo město vydrancováno a spolu s přilehlým okolím vypáleno. Poté následoval střet opět s koalicí králů centrální Sýrie. Ve svých nápisech Salmanassar prohlašuje, že koalici porazil a rozprášil^{119, 120}

4.9.Rok XI. (848 př. Kr.)

Následující tažení bylo vedeno z Ninive dále přes řeku Eufkrat na území Karchemiše a Bīt-Agūsi. Armáda na těchto územích dobyla celkem necelé dvě stovky měst. Další zastávka vedla velkou oklikou přes pohoří Amanus a Jaraq¹²¹ do města Aštammaku na území Ḫamat, které bylo spolu s okolními městy dobyto a vyplněno. Důvodem delší cesty byla snaha vyhnout se střetu se syrskou koalicí na severní hranici

116 Grayson, A. Kirk (1996): str. 31, text A.0.102.5, ř. vi 5b-7; Grayson, A. Kirk (1996): str. 37, text A.0.102.6, ř. ii 52-54; Grayson, A. Kirk (1996): str. 46, text A.0.102.8, ř. 28'-29'a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 66, text A.0.102.14, ř. 83-84; Grayson, A. Kirk (1996): str. 75-76, text A.0.102.16, ř. 61' - 65'.

117 Olmstead, A. T. (1921): str. 369; Yamada, Shigeo (2000): str. 166; Grayson, A. Kirk (1996): str. 37, text A.0.102.6, ř. ii 55-57; Grayson, A. Kirk (1996): str. 46, text A.0.102.8, ř. 29'b-31'; Grayson, A. Kirk (1996): str. 66, text A.0.102.14, ř. 85; Grayson, A. Kirk (1996): str. 66, text A.0.102.16, ř. 66'-68'.

118 Yamada, Shigeo (2000): str. 168.

119 Yamada s tímto prohlášením nesouhlasí, domnívá se, že tato pasáž je víceméně kopií předchozího střetu s touto koalicí, protože, kdyby byla v tomto roce koalice rozprášena, už by se s ní nemohl střetnout v následujících letech. Viz Yamada, Shigeo (2000): str. 169.

120 Olmstead, A. T. (1921): str. 369-370; Yamada, Shigeo (2000): str. 166-169; Grayson, A. Kirk (1996): str. 37-38, text A.0.102.6, ř. ii 57-67; Grayson, A. Kirk (1996): str. 46, text A.0.102.8, ř. 31'-34'; Grayson, A. Kirk (1996): str. 66, text A.0.102.14, ř. 86; Grayson, A. Kirk (1996): str. 76, text A.0.102.16, ř. 68'-71'a.

121 Z Bīt-Agūsi se armáda vydala západním směrem skrze území Ḫazazu k pohoří Amanus, u níž se otočila na jih, a po cestě vedoucí po úpatí hory překročila řeku Orontes u Antakie a přešla horu Jaraq, Následoval opět přechod přes řeku Orontes a směrem na východ se armáda vydala do Ḫamatu. Viz Yamada, Shigeo (2000): str. 174.

Ḫamatu a využití tak momentu překvapení při útoku plánovaným proti nim.¹²²

Na řadu přichází bitva někde v oblasti Aštammaku, přesné informace nejsou známy. Přestože Salmanassar opět prohlašoval, že v této bitvě zvítězil, aliance byla schopna vést svou armádu ještě v poslední bitvě ve čtrnáctém roce Salmanassarovo tažení.¹²³ Salmanassarův popis bitvy:

„V té době Adad-idri, (z) Damašku, a Irḫulena, (z) Ḫamathu, společně s 12 králi mořského pobřeží věřili ve své spojené síly, zaútočili na mě a vyvolali válku a bitvu. Bojoval jsem s nimi a porazil jsem je. Zabil jsem 10 000 jejich vojáků. Vzal jsem si jejich válečné vozy, jízdu a vojenské vybavení.“¹²⁴

Při cestě zpět bylo dobyto město Apparazu na území Bīt-Agūsi a král obdržel tribut¹²⁵ od Qalparunda z Patinu.¹²⁶

V poslední části výpravy prošla armáda oblastí Patinu a přes pohoří Amanus, kde vytěžila cedrové dřevo.¹²⁷

4.10.Rok XII. (847 př. Kr.)

Jediná výprava tohoto roku vedla do země Paqarḫubūni, nacházející se v hornaté oblasti, zasahující až na sever Gaziantepu (oblast se nacházela u Kummuḫi, Gurgum a Karchemiše). Tamější obyvatelé země se báli příchodu asyrské armády a uprchli do hor, byli

122 Yamada, Shigeo (2000): str. 170-177; Grayson, A. Kirk (1996): str. 38, text A.0.102.6, ř. ii 68-iii 2; Grayson, A. Kirk (1996): str. 47, text A.0.102.8, ř. 35'-36'; Grayson, A. Kirk (1996): str. 76, text A.0.102.16, ř. 71'b-76'b.

123 Yamada, Shigeo (2000): str. 170-177; Grayson, A. Kirk (1996): str. 38, text A.0.102.6, ř. iii 2-10; Grayson, A. Kirk (1996): str. 47, text A.0.102.8, ř. 36'-39'; Grayson, A. Kirk (1996): str. 66, text A.0.102.14, ř. 87-89a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 76, text A.0.102.16, ř. 76'b-81'.

124 Grayson, A. Kirk (1996): str. 47, text A.0.102.8, ř. 37' - 39'.

125 Tribut skládal ze stříbra, zlata, cinu, koní, ovcí, volů a lněných šatů (Grayson, A. Kirk (1996): str. 47, text A.0.102.8, ř. 40'-41'a), podle dalšího nápisu byly součástí navíc osli a modře obarvená vlna (Grayson, A. Kirk (1996): str. 38, text A.0.102.6, ř. iii 12-14).

126 Yamada, Shigeo (2000): str. 170-177; Grayson, A. Kirk (1996): str. 38, text A.0.102.6, ř. iii 10-15; Grayson, A. Kirk (1996): str. 47, text A.0.102.8, ř. 39'-41'a.

127 Yamada, Shigeo (2000): str. 170-177; Grayson, A. Kirk (1996): str. 38, text A.0.102.6, ř. iii 15; Grayson, A. Kirk (1996): str. 47, text A.0.102.8, ř. 41'a.

však obklíčení a poráženi, přeživší byli zajati a odvedeni. Toto území bylo pro Salmanassara snadná kořist, po porážce Bīt-Adini v roce 855 př. Kr. zde vládli jen místní Aramejci.¹²⁸

4.11. Rok XIV. (845 př. Kr.)

V roce 846 př. Kr., třináctém roce Salmanassarovy vlády bylo dobyt Matjatu, nacházející se v hornaté oblasti Kašiiari.¹²⁹

Čtrnáctý rok válečného tažení je rovněž poslední rok, kdy se Salmanassar střetl s koalicí králů centrální Sýrie. Zachovaly se nám velice nepřesné informace o průběhu střetnutí. Nejspíše k němu došlo na území Ḥamat. Zajímavá je avšak informace, že asyrská armáda čítala na sto dvacet tisíc vojenských jednotek.¹³⁰ Tento počet nám poukazuje na zvýšenou vojenskou mobilizaci v Asýrii za účelem konečné porážky koalice. Nápisy Salmanassara nám podávají informace o výsledku bitvy ve prospěch Asýrie. Výsledek je i přesto sporný, rozpad koalice mohl být zapříčiněn událostmi v Sýrii v letech 845–841 př. Kr.¹³¹

4.12. Rok XV. a XVI. (844-843 př. Kr.)

Rok patnáctý je pro nás velice sporný, odkazujeme se na více nápisů, poněvadž se nedá s jistotou dokázat, jak výprava probíhala. Doložil se pouze jeden nápis, který popisuje cestu do nejzazšího bodu tažení a i zpáteční cestu.¹³²

Jako první byla zvolena země Na'iri, odkud Salmanassar pokračoval k pramenu řeky Tigris. Zde nechal postavit sochu s nápisy

128 Yamada, Shigeo (2000): str. 178-179; Grayson, A. Kirk (1996): str. 38-39, text A.0.102.6, ř. iii 16-20; Grayson, A. Kirk (1996): str. 47, text A.0.102.8, ř. 41'b-43'a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 66, text A.0.102.14, ř. 89b-90a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 77, text A.0.102.16, ř. 82-84.

129 Olmstead, A. T. (1921): str. 370; Yamada, Shigeo (2000): str. 179; Grayson, A. Kirk (1996): str. 39, text A.0.102.6, ř. iii 21-23; Grayson, A. Kirk (1996): str. 47, text A.0.102.8, ř. 43'b-44'a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 66, text A.0.102.14, ř. 90b-91a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 77, text A.0.102.16, ř. 85'-87'a.

130 Yamada, Shigeo (2000): str. 181.

131 Olmstead, A. T. (1921): str. 370-371; Yamada, Shigeo (2000): str. 179-183; Grayson, A. Kirk (1996): str. 39, text A.0.102.6, ř. iii 24-33; Grayson, A. Kirk (1996): str. 47, text A.0.102.8, ř. 44'b-47'a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 66 - 67, text A.0.102.14, ř. 91b-92a.

132 Jedná se o nápis A.0.102.6. První část cesty nám potvrzují nápisy A.0.102.8 (končí v zemi Dajaeni) a A.0.102.10 (končí u pramene Eufratu). Zpáteční cestu potvrzují s lehkými odchylkami A.0.102.31, A.0.102.32, A.0.102.33.

svých hrdinských činů. Následoval přechod přes horu ʿUnibunu do země Urartu, jenž byla pod nadvládou Aramua. Města ve zdejší oblasti byla vyplněna a vypálena. Armáda se přesunula k prameni Eufratu, kde byla vykonána oběť. Nejzazší bod tažení měla být země Dajaeni (král Asia). Tato země se podrobila bez jakéhokoliv odporu a zaplatila tribut.¹³³

Zpáteční cesta vedla od pramene Eufratu skrze zemi Suḥne, kterou asyrská armáda vyplnila a dobyla některá tamější města. Podobný scénář se opakoval následně v zemi Enzi a poslední na své cestě zpět byla země Melīdi, kde byl získán tribut.¹³⁴

O tažení v šestnáctém roce vlády Salmanassar III. máme doklady jen ve dvou nápisech, shodujících se ve směru tažení.¹³⁵ Tažení začalo překročením hory Kullar, poté byla dobyta země Zamua, Munna a Allabria. Po dobytí města Paddira v zemi Allabria získala armáda velikou kořist. Další dobytá města byla Parsua, Abdadāni a Ḥamban.¹³⁶

Král země Namri Marduk-mudammīq se postavil Salmanassarovi u řeky Namrītu. Byl poražen, podařilo se mu však utéct do měst země Tublijaš, z čehož se dá usuzovat, že zůstal prozatím nedostižen.¹³⁷

4.13.Rok XVII. (842 př. Kr.)

Nápisy nepopisují žádná válečná střetnutí v tomto roce, což by mohlo poukazovat na momentální stabilitu asyrské nadvlády nad

133 Grayson, A. Kirk (1996): str. 39, text A.0.102.6, ř. iii 34-45; Grayson, A. Kirk (1996): str. 47-48, text A.0.102.8, ř. 47b - 51'; Grayson, A. Kirk (1996): str. 54, text A.0.102.10, ř. iii 26-33a.

134 Grayson, A. Kirk (1996): str. 39, text A.0.102.6, ř. iii 46-57.

Nápisy potvrzující zpáteční cestu, hovoří rovněž o dobytí země Ḥatti, města Aršaškun, kterému vládl Aramua.

Nadále potvrzují dobytí země Dajaeni a dodávají navíc země Gilzānu a Ḥubuškia. Viz Grayson (1996): str. 107, text A.0.102.30, ř. 18b-21; Grayson (1996): str. 109, text A.0.102.31, ř. 6-17a; Grayson (1996): str. 109-110, text A.0.102.32, ř. 4b-9a.

135 Nápisy s označením A.0.102.6 a A.0.102.10. Druhý zmiňovaný nápis nemluví o výchozím bodu z města Arba'il, dále pak země Zamua, město Paddira. Avšak se nezmiňuje o městech Šumurzu, Bīt-Nergal a Niqqu.

136 Grayson, A. Kirk (1996): str. 40, text A.0.102.6, ř. iii 58-iv 6; Grayson, A. Kirk (1996): str. 10, text A.0.102.10, ř. iii 33b-37a.

137 Grayson, A. Kirk (1996): str. 40, text A.0.102.6, ř. iv 7-25; Grayson, A. Kirk (1996): str. 67, text A.0.102.10, ř. 37a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 67, text A.0.102.14, ř. 93b-95.

dobytým územím. Jediná významnější událost byl tribut od králů země Ḫatti. Dále se nápisy zmiňují pouze o vytěžení dřeva v pohoří Amanus a lovení zvěře u města Zuqarru.¹³⁸

4.14.Rok XVIII. (841 př. Kr.)

Hlavním bodem roku 841 př. Kr. byl střet s králem Ḫazā-ilem, novým králem Damašku. Tento panovník vystřídal předchozího Adad-idriho někdy v letech 845–841 př. Kr. To znamenalo změnu dynastie a tím i rozpad syrské koalice. Ḫazā-il nashromáždil vojsko a opevnil se na hoře Saniru v Libanonu. Salmanassar se nejspíše vydal skrze území Ḫamat, poté cestou do údolí Biqa, nacházející se mezi pohořími Libanon a Anti-Libanon, kde nejpravděpodobněji došlo k bitvě. Ḫazā-il byl porážen. I přestože se snažil prchnout, byl zajat a uvězněn. Salmanassar se přesunul do hor v oblasti Ḫauran, kde dobyl a zničil mnoho měst. U hory Ba'li-ra'si, nacházející se poblíž země Tyros, nechal vztyčit svoji sochu. Na černém obelisku je znázorněno podřízení Jehua, krále Izraele, od něhož Salmanassar obdržel honosný tribut. Samotný reliéf je vyobrazen takto: vládce Izraele se sklání až k zemi před asyrským králem, kdy zástup mužů nesoucí velké ingoty zlata, stříbra a olova, nesou také různé nádoby, vaky se vzácnými předměty a zbraně.¹³⁹ Při zpáteční cestě nechal postavit svou sochu v Libanonu.¹⁴⁰

4.15.Rok XIX. (840 př. Kr.)

Tento rok byl relativně poklidný. Salmanassar se vydal přes řeku Eufrat, obdržel tribut od "králů země Ḫatti", jejichž jména neznáme, ale zřejmě šlo o hlavy hlavních států Sýrie kromě Damašku.¹⁴¹ Poté, co

138 Yamada, Shigeo (2000): str. 184-185; Grayson, A. Kirk (1996): str. 54, text A.0.102.10, ř. iii 37b-45a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 67, text A.0.102.14, ř. 96-97a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 77, text A.0.102.16, ř. 116-122a.

139 Olmstead, A. T. (1921): str. 373.

140 Olmstead, A. T. (1921): str. 371-373; Yamada, Shigeo (2000): str. 185-195; Grayson, A. Kirk (1996): str. 48, text A.0.102.8, ř. 1"-27"; Grayson, A. Kirk (1996): str. 54, text A.0.102.10, ř. iii 37b-45a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 67, text A.0.102.14, ř. 97b-99a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 77-78, text A.0.102.16, ř. 122'b-137'a.

141 Yamada, Shigeo (2000): str. 197.

získal tribut, vystoupal na pohoří Amanus, kde bylo vytěženo dřevo z jalovce a cedru a na zpáteční cestě proběhl hon na zvěř u města Zuqarru.¹⁴²

4.16.Rok XX. (839 př. Kr.)

V tomto roce byla za cíl zvolena západní hranice. Pro toto tažení využil Salmanassar mobilizaci vazalských států "země Ḫatti". Armáda se seskupila a začala postupovat na území krále Katî do země Que, rozprostírající se na Kilikijské pláni. Je možné, že zasahovala až do pohoří Taurus.¹⁴³ Důvod tohoto tažení nám je nejasný.¹⁴⁴ V zemi Que byla dobytá ve východní části města Lusanda, Abarnānu, Kisuatnu a další města v okolí se rovněž stala obětmi plenění asyrského vojska. Krále Katîho čekalo uvěznění ve městě Paḫri a země Que byla nucena zaplatit tribut.¹⁴⁵ Následovalo postavení soch krále Salmanassara:

„Vytvořil jsem dvě své královské sochy, na kterých byla vyryta mocná chvála, jednu jsem vztyčil v nejbližším z jeho (Katîho) měst a druhou v nejvzdálenějším z jeho měst na mysu (vyčnívajícím) do moře. Ovládl jsem zemi Que s mocí a silou.“¹⁴⁶

4.17.Rok XXI. a XXII. (838-837 př. Kr.)¹⁴⁷

Armáda překročila řeku Eufrat směrem k Damašku, poté, co se utábořila na západní straně řeky, "králové z Ḫatti" přinesli Salmanassarovi roční tribut. Cesta nejspíše dále vedla podél pohoří Libanon a přes horu Saniru (Anti-Libanon).¹⁴⁸ Přesný průběh bitev

142 Yamada, Shigeo (2000): str. 195-197; Grayson, A. Kirk (1996): str. 55, text A.0.102.10, ř. iv 15b-22a; Grayson, A.

Kirk (1996): str. 67, text A.0.102.14, ř. 99b-100a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 78, text A.0.102.16, ř. 137'b-143'a.
143 Yamada, Shigeo (2000): str. 201.

144 Mohlo jít o reakci na žádost krále Kilamuwa vládnoucího v Sa'amalu o pomoc proti králi země Que. Viz Yamada, Shigeo (2000): str. 199.

145 Yamada, Shigeo (2000): str. 197-205; Grayson, A. Kirk (1996): str. 55, text A.0.102.10, ř. iv 22b-34a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 67, text A.0.102.14, ř. 100b-102a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 78, text A.0.102.16, ř. 143'b-151'.

146 Grayson, A. Kirk (1996): str. 55, text A.0.102.10, ř. iv 30-34a.

147 Podle Yamady 21. rok palu popisuje dva roky vlády Salmanassara III. Viz Yamada, Shigeo (2000): str. 205.

148 Nevíme, v kterém roce tažení byla tato cesta zvolena.

v těchto letech je nám neznámý. Jisté je, že bylo dobyto několik důležitých měst damašského vládce Ḥazā-il, s určitostí se jednalo o města Malaḥa a Danabu. První zmíněné město bylo dobyto v roce 838 př. Kr., Danabu bylo zřejmě dobyto následující rok. Zda-li byl veden útok i na hlavní město, nevíme. Nezachoval se žádný nápis, který by se o tom zmiňoval. Salmanassarovi se evidentně nepodařilo podmanit si Damašek, a proto od tažení v následujících letech prozatím upustil.¹⁴⁹

Poté král Bail přinesl vládci Asýrie tribut a ve městě Laruba, kde král Bail vládl, si nechal Salmanassar postavit sochu. Další tributy dostal od zemí Tyros, Sidon a Byblos, což nám usnadňuje lépe lokalizovat polohu města Laruby¹⁵⁰, o kterém přesně nevíme, kde stálo. Jednalo se tím pádem o jižní pobřeží Fénicie.¹⁵¹

Před zpáteční cestou domů, podél pobřeží Fénicie, se král Asýrie zastavil u Středozemního moře.¹⁵²

4.18.Rok XXIII. (836 př. Kr.)

Tento rok začal stejně jako rok předcházející. Salmanassar opět obdržel na západní straně Eufratu tribut od "králů Ḥatti". Tribut obdržel i v zemi Melīdi, poté co s vojskem překročil řeku Eufrat poblíž Karchemiše nebo severněji u Kummuḥu a zdolal horu Malatia Daḡlari.¹⁵³

Poté asyrská armáda překročila horu Timur a vydala se do oblasti Tabāl a dosáhla tak cíle tohoto tažení. Bohužel bližší informace nám nejsou k dispozici. Poté Salmanassar získal tribut od krále Puḥame z města Ḥubušnu.¹⁵⁴

149 Olmstead, A. T. (1921): str. 374; Yamada, Shigeo (2000): str. 205-208; Grayson, A. Kirk (1996): str. 67, text A.0.102.14, ř. 102b-103; Grayson, A. Kirk (1996): str. 78-79, text A.0.102.16, ř. 152'-157'.

150 Yamada se domnívá, že došlo k písařské chybě, poněvadž se město má jmenovat Maruba a nikoliv Laruba (znak pro LA je graficky podobný znaku MA). Mohlo s tedy jednat o město Ma'rubbu, nacházející se mezi Sidonem a Tyrem. Viz. Yamada, Shigeo (2000): str. 209.

151 Yamada, Shigeo (2000): str. 207-209; Grayson, A. Kirk (1996): str. 67, text A.0.102.14, ř. 104a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 79, text A.0.102.16, ř. 157'.

152 Yamada, Shigeo (2000): str. 209.

153 Yamada, Shigeo (2000): str. 210.

154 Yamada, Shigeo (2000): str. 209-213; Grayson, A. Kirk (1996): str. 79, text A.0.102.16, ř. 165'-172'a.

O zpáteční cestě toho moc nevíme, ani kudy vedla, ale Yamada se domnívá, že se armáda vydala skrze Kilikijské pláně, aby mohla překročit pohoří Amanus.¹⁵⁵

4.19.Rok XXIV. (835 př. Kr.)

Cílem tažení byla zvolena země Melīdi a jako první mělo padnout město vládce Lalla, Uetaš. Do země Melīdi se Salmanassar dostal přes její jižní hranici tvořící horou Malatia Dağlari. Po dobytí města Uetaš, se přesunul k městu URU *Ta-ga-ri*-[. . .]. Yamada si myslí, že by se mělo jednat o město Tegarama na hranici mezi zeměmi Melīdi a Tabāl.¹⁵⁶ Údajná Tegarama se nejspíše vzdala bez boje, což Salmanassarovi vyneslo tribut. V tuto chvíli se zdá, že byla země Melīdi plně začleněná mezi vazalské státy Asýrie a začala platit každoroční tribut.¹⁵⁷

4.20.Rok XXV. (834 př. Kr.)

V tomto roce víme pouze o tažení do oblasti Namri patřící králi Ianzû, jenž po příchodu asyrských jednotek utekl. Řada měst byla dobytá a vyplněna, obyvatelé byli povražděni a některá města spálena na popel.¹⁵⁸

4.21.Roky XXVI., XXVII. a XXVIII. (833-831 př. Kr.)

Salmanassar se nyní soustředil na zemi Que a snaha o její podřízení trvala po dobu tří let. Tažení započalo překročením Eufratu, "králové země Ḫatti" opět zaplatili svůj každoroční tribut. Armáda pokračovala přechodem přes pohoří Amanus, odkud vedla cesta rovnou do Que. Důvodem výpravy byl tamější vládce Katî, organizující vzpouru

155 Yamada, Shigeo (2000): str. 214-217.

156 Yamada, Shigeo (2000): str. 216-217.

157 Olmstead, A. T. (1921): str. 376; Yamada, Shigeo (2000): str. 214-217; Grayson, A. Kirk (1996): str. 67, text A.0.102.14, ř. 107b-110a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 79-80, text A.0.102.16, ř. 181'b-194'.

158 Yamada, Shigeo (2000): str. 218; Grayson, A. Kirk (1996): str. 67, text A.0.102.14, ř. 110b-126a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 80, text A.0.102.16, ř. 195'-201.

proti Salmanassarovi. V následujících dnech bylo obleženo a dobyto město Timur, města v okolí měly stejný osud. Zdá se, že vítězství u Timuru bylo pro Salmanassara postačující, a proto se přesunul k městu Mūru v zemi Bīt-Agūsi. Město Mūru se využilo k posílení západní hranice Asýrie.¹⁵⁹

Ke konečnému podmanění oblasti Que došlo v roce 831 př. Kr. Z hlavního města se armáda opět vydala přes pohoří Amanus až došla do Que. V prvních fázích boje došlo ke střetu u města Tanakun, kterému vládl Tullu zavázaný vazalstvím králi Katî. Město bylo dlouho obléháno, což vedlo k tomu, že se Tullu nakonec vzdal. Mnoho obyvatel bylo vzato jako rukojmí a Salmanassar získal tribut. Následovala cesta do oblasti Lamena. Obyvatelé oblasti utekli do hor, pronásledováni asyrským vojskem, jenž je nakonec dostihlo a oblehlo na horském hřebenu.¹⁶⁰

Vojsko v čele se Salmanassarem se vydalo do města Tarzi, které se zřejmě vzdalo bez boje. Tímto posledním vojenským aktem skončilo dobývání země Que, její vládce Katî byl zajat a odveden a na jeho trůn byl dosazen jeho bratr Kirrî.¹⁶¹

Zpáteční cesta vedla opět přes pohoří Amanus.

Úspěšným podmaněním Que byl dosažen vrchol v dobývání západních zemí. Salmanassar si tak zajistil přímý i nepřímý přístup k přírodním zdrojům v Anatólii, jež byly pro asyrskou ekonomiku nevídaným přínosem. Tento rok je zároveň posledním rokem, kdy Salmanassar osobně stál v čele své armády a vedl dobovačná tažení napříč zeměmi, které si podmanil.¹⁶²

159 Yamada, Shigeo (2000): str. 218-219; Grayson, A. Kirk (1996): str. 68, text A.0.102.14, ř. 126b-131; Grayson, A. Kirk (1996): str. 80, text A.0.102.16, ř. 215'-217'.

Posílená západní hranice mohla být později využita jako opěrný bod při dobývání zemí dále na západě.

160 Yamada, Shigeo (2000): str. 219 - 220; Grayson, A. Kirk (1996): str. 68, text A.0.102.14, ř. 132-137; Grayson, A. Kirk (1996): str. 80, text A.0.102.16, ř. 217'-223'.

161 Yamada, Shigeo (2000): str. 220; Grayson, A. Kirk (1996): str. 69, text A.0.102.14, ř. 137-140; Grayson, A. Kirk (1996): str. 80, text A.0.102.16, ř. 223'-225'.

162 Yamada, Shigeo (2000): str. 221; Grayson, A. Kirk (1996): str. 69, text A.0.102.14, ř. 141a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 80, text A.0.102.16, ř. 226a.

4.22.Rok XXIX. (830 př. Kr.)

Od tohoto roku bylo velení armády svěřeno *turtānu* Daiān-Aššūrovi, jenž se v počátcích svého velení vydal na svou první výpravu do jižní země Bit-zamāni, poté překročil řeku Arsanía a vstoupil na území Urartu. Sē'-dūrī I. vládnoucí na tomto území se střetl s asyrskými silami. Po porážce, kterou utrpěl, se mu podařilo prchnout. Jako kořist získala armáda zejména bojové zbraně a jízdu. Poté došlo k dobytí města Unzumuni a k vyplenění jeho okolí.¹⁶³

4.23.Rok XXX. (829 př. Kr.)

V tomto roce se k Salmanassarovi se donesla zpráva o rebelských aktivitách v zemi Patinu. Panovník Lubarna byl zabit povstalci, kteří na jeho místo dosadili člověka nekrálovské krve Surriho. Jako reakci na povstání Salmanassar vyslal výpravu pod vedením Daiān-Aššūra, aby zjednala pořádek a ukončila vládu samozvaného krále Surriho.¹⁶⁴ Přesný popis situace na nápisu:

*„Zatímco jsem pobýval v Kalḫu, byla mi poslána zpráva o obyvatelích země Patinu, kteří zabili Lubarnu, svého pána a zvolili si Surriho, nekrálovského člověka. Vydal jsem rozkazy a poslal jsem Daiān-Aššūra, polního maršála, velitele mé velké armády, jako vůdce mé armády a tábora.“*¹⁶⁵

Po překročení řeky Eufrat se výprava utábořila u města Kinalua nacházejícím se již na území Patinu. Během táboření u města zatím samozvaný král Surri zemřel. Podle nápisů zemřel díky přičinění nejvyššího boha Aššura, ve skutečnosti však byl zavražděn rukou některého z proasyrsky smýšlejících obyvatel, majících na svědomí také zajetí Surriho synů a vzbouřenců. Ti pak byli předáni k potrestání za

163 Olmstead (1921): str. 377; Yamada, Shigeo (2000): str. 221; Grayson, A. Kirk (1996): str. 69, text A.0.102.14, ř. 141b-146a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 81, text A.0.103.16, ř. 228'-244'.

164 Olmstead (1921): str. 378; Yamada, Shigeo (2000): str. 222-224; Grayson, A. Kirk (1996): str. 69, text A.0.102.14, ř. 146b-149; Grayson, A. Kirk (1996): str. 81, text A.0.102.16, ř. 268' - 276'.

165 Grayson, A. Kirk (1996): str. 69, text A.0.102.14, ř. 146b-150.

zradu, veliteli vojska Daiān-Aššūrovi. Za nového panovníka dosadil *turtānu* Sāsiho, od obyvatel obdržel tribut a na počest vítězství nechal postavit sochu Salmanassara.¹⁶⁶

4.24.Rok XXXI. a XXXII. (828-827 př. Kr.)

Rok jednatřicátý byl pro nás na události chudý. Proběhlo tažení do země Ḫabḫu, kde asyrská armáda vyplenila řadu měst, poté ji čekal návrat domů.¹⁶⁷

Daiān-Aššūr se v čele armády přebrodivl přes řeku Zab a pokračoval k městům patřícím k Ḫubuškii. Byl získán tribut od Dātāny vládnoucího v této oblasti. Vojsko pokračovalo do země Malḫisa, od jejího vládce Magdubu byl rovněž získán tribut. V další fázi tažení výprava postoupila do země Manna, jejíž panovník se zalekl přicházející asyrské armády a utekl ze svého královského města Izirtu. Byl pronásledován a záhy dostižen. Města této země byla vypleněna a vypálena.¹⁶⁸

Postup vojsk Asýrie byl rychlý, následoval vpád do země Ḫarna. Šulusunu, vládce Ḫarny, i se syny utekl ze země, ale byl zajat Daiān-Aššūrem a odveden zpět do jeho země, kde na něj byl uvalen tribut. Další tribut byl obdržán od města Paddira, následován zemí Parsua, která byla dobyta a odevzdala rovněž tribut.¹⁶⁹

4.25.Rok XXXIII. (826. př. Kr.)

První událostí v Salmanassarově posledním roce vlády bylo zaplacení tributu panovníkem Dātānem z Ḫubuškii.¹⁷⁰

166 Olmstead, A. T. (1921): str. 378; Yamada, Shigeo (2000): str. 222-224; Grayson, A. Kirk (1996): str. 69, text A.0.102.14, ř. 149-156a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 82, text A.0.102.16, ř. 276'-286'a.

167 Grayson, A. Kirk (1996): str. 69, text A.0.102.14, ř. 156b-159a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 82, text A.0.102.16, ř. 286'b-290'.

168 Olmstead, A. T. (1921): str. 378; Yamada, Shigeo (2000): str. 224; Grayson, A. Kirk (1996): str. 69-70, text A.0.102.14, ř. 159b-168; Grayson, A. Kirk (1996): str. 82, text A.0.102.16, ř. 291'-307'.

169 Olmstead, A. T. (1921): str. 378; Yamada, Shigeo (2000): str. 224; Grayson, A. Kirk (1996): str. 70, text A.0.102.14, ř. 168-174a; Grayson, A. Kirk (1996): str. 82-83, text A.0.102.16, ř. 308'-320'a.

170 Olmstead, A. T. (1921): str. 378; Grayson, A. Kirk (1996): str. 70, text A.0.102.14, ř. 174b-177; Grayson, A. Kirk (1996): str. 83, text A.0.102.16, ř. 320'b-325'.

Tažení započalo cestou do země Muṣaṣir, kde vojsko obsadilo město Zapparia a další města v jeho přilehlém okolí. Cesta se poté ubírala do Urartu, jehož města byla vypleněna, zničena a spálena. Další v pořadí zastávek armády Asýrie byla země Gilzānu, kde byl panovníkem Upûem darován tribut. Poté byl získán tribut od města Gaburisu a od zemí Ḥarrānia, Šašganâ a Andia. Vojsko říše vyplenilo také města Pirria a Šitiwarja, podobný osud postihl města Puštu, Šalaḥamānu a Kiniḥamānu ležící v zemi Parsua. Poté byla i v zemi Namri vydrancována a zničena města. Poslední zastávkou v konečném tažení byla země Ḥalman. Co se zde událo, nevíme, každopádně byla poslední válečnou výpravou za vlády krále Salmanassara.¹⁷¹

4.26. Oslabení říše a vzestup moci úředníků

Počátek oslabení říše nejspíš započal v posledních pěti letech vlády Salmanassara III. Důvodem pro tuto domněnku je neúčast Salmanassara na vojenských taženích. Rovněž se zdá, že „jádrum sporů bylo především dlouhodobé nepřátelství mezi nižšími královskými úředníky a provinčními hodnostáři“.¹⁷²

Salmanassar svěřil svým nejvyšším hodnostářům moc nad určitými provinciemi nebo oblastmi, tudíž těchto několik hodnostářů najednou mělo větší moc než ostatní členové vládnoucí třídy. Těm se to samozřejmě nelíbilo, jelikož „elita v elitě“ získávala díky větší moci zároveň i větší bohatství.

Toto všeobecné napětí vyústilo v povstání, v jehož čele stál syn Salmanassara III. Aššur-da'in-aplu. Byl nejspíše pobouřen, že nebyl zvolen následníkem trůnu. Vedl povstání, mající za úkol omezit moc těch několika vyvolených úředníků a způsobit převrat v královském domě. Vzbouřenci měli podporu většiny měst v říši (Aššur, Ninive, Arba'il a

171 Olmstead, A. T. (1921): str. 379; Grayson, A. Kirk (1996): str. 70-71, text A.0.102.14, ř. 177-190; Grayson, A. Kirk (1996): str. 83, text A.0.102.16, ř. 325'-341'.

172 Gombár, Eduard, Pecha, Lukáš (2013): str. 153.

další), přičemž na straně následníka trůnu Šamši-Adada V. zůstalo pouze město Kalhu. V této chvíli se prokázala strategická pozice a důležitost hlavního města. Šamši-Adadovi se s pomocí Babylónie podařilo potlačit povstání a uklidnit vyostřenou situaci. Přestože během povstání zemřel vládce Salmanassar III., jeho smrt nijak neovlivnila průběh vzpoury.

Král Marduk-zākir-šumi, vládce Babylónie, požadoval za poskytnutou pomoc při potlačování vzpoury velmi tučnou odměnu plus uzavření nové smlouvy, podle které měla být Asýrie podřízená Babylónii. Jestli tomu tak bylo doopravdy, nám není známo. Šamši-Adad získal trůn a následovala konsolidace říše. Poté se soustředil na severní hranici, kde potřeboval zajistit bezpečnost. Útokem na Peršany a Médy se snažil snížit počty jejich armád, aby nedocházelo k nájezdům na Asýrii.

Po úspěšném tažení na severu se vydal do Babylónie, zvrátit nevýhodnou smlouvu, se kterou byl nucen souhlasit. Došlo k několika hraničním incidentům, dvakrát zasáhl do nástupnictví v Babylónii. Nakonec se mu podařilo porazit Marduk-balāssu-iqbiho, syna Marduk-zākir-šumiho, a nechal ho odvést do města Ninive. Dalšího uchazeče o babylónský trůn čekal podobný osud jako výše zmíněného dědice říše. To vše vyvrcholilo v uzavření nové smlouvy, zajišťující rovnocenné nebo nadřazené postavení Asýrie vůči Babylónu.

Šamši-Adadovi se podařilo uklidnit vypjatou situaci v říši a zabezpečit její jádro. I přes tyto úspěchy se moc nejvyšších úředníků neustále zvyšovala. V oblastech, které měli za úkol spravovat, vládli jako samotný král. Vztyčovali stély nebo vytesávali nápisy ve svém jméně, zakládali města a dokonce podnikali válečné výpravy. Mezi nejznámější patřil guvernér oblasti Rašappa Pānil-ēreš (Nergal-ēreš), který nechal založit město a dochovaly se nám jeho stély. Jako další byl vrchní velitel Šamši-ilu, ovládající oblast západní části Asýrie od města Kār-Salmanassar až k Eufratu. Byl to právě on, jenž podnikal válečné výpravy. Svou moc si dokázal udržet během vlád čtyř panovníků - od

Adad-nērārīho III. (810-783 př. Kr.) až po vládu Aššur-nērārīho V. (754-746 př. Kr.).

Díky těmto spletutým situacím a krizi centrální síly se k moci mohla dostat královna Sammu-rāmat, manželka Šamši-Adada V. Po jeho smrti fakticky vládla místo svého syna Šamši-nērārīho III., který byl podle některých odborníků příliš mladý na to, aby se chopil vlády v říši. V Aššuru se našla stéla, vytesána v jejím jméně. Její jméno je zmíněno ještě na jedné stéle, nalezené poblíž města Maraş v dnešním Turecku. Stéla určovala hranice mezi státy Kummuḫi a Gurgum a pojednávala o účasti Sammu-rāmat ve válečných taženích svého syna.

I přes prisvojování moci vysokými úředníky, a krále, vládnoucího víceméně jen v hlavním místě, říše dokázala přetrvat. Za vlády Tiglatpilesara III. (745–727 př. Kr.) se Asýrie stala opět velmocí.

5.ARMÁDA

Asýrie byla původně městským státem bohatých obchodníků, jež byla v druhé polovině prvního tisíciletí př. Kr. závislá na státě Mitanni. Po sjednocení severní části Mezopotámie, které zřejmě proběhlo bez sebemenších vojenských akcí, vzniklo jádro Asýrie (území mezi městy Aššur, Ninive a Arba'il). Ve středoasyrském období začala Asýrie budovat svou vlastní obranu, ta však měla plnit jen úlohu obrany říše. Panovníci vyráželi především k východním a severním hranicím, aby odrazili nepřátelské kmeny, útočící na zemi.¹⁷³ Ke změně došlo po nástupu Tiglatpilesara I., jenž započal dobovačná tažení svou výpravou ke Středozemnímu moři, aby zajistil přístup k obchodním cestám a zároveň demonstroval sílu své armády aramejským kmenům, žijícím v těchto oblastech.¹⁷⁴

Na počátku novoasyrského období došlo ke změně z obranné politiky na teritoriální expanzi. Nejprve byla pozornost upřena na státy v okolí Asýrie, kde byly vytvořeny vazalské státy, mající za úkol tvořit nárazníky říše při útoku nepřátel. Jednalo se zejména o území Palestiny, Sýrie a poloostrova Malé Asie. Tyto vazalské státy byly přeměněny na provincie, čímž se staly součástí Asýrie.¹⁷⁵ Za vlády Tiglatpilesara III. došlo k reorganizaci provinčního systému.¹⁷⁶

Úspěch asyrské armády spočíval takřka v jednoduchých krocích. Díky vlastním zdrojům železné rudy, která byla mimochodem kvalitnější než v okolních oblastech, si mohli vyrábět zbraně mnohem rychleji, efektivněji a tím pádem nemuseli železnou rudu dovážet ze sousedních zemí.¹⁷⁷ Dalším krokem úspěchu byla organizace armády. Tvořily ji

173 Výpravy ale nesměřovaly pouze tímto směrem, před vládou Tiglatpilesara I. byla vytvořena první provincie v Ḫanigalbat.

174 Pečirková, Jana (2000): str. 155.

175 Pečirková, Jana (2000): str. 155.

176 Prosecký, Jiří a kol. (1999): str. 385.

177 Reade, Julian (1979): str. 329.

formace složené z lehké a těžké pěchoty, lučištníků, jízdy, sapérů, obléhacích strojů a válečných vozů.

Možným problémem organizace mohlo být zásobování armády. Zdá se, že vojáci žili z přídělů, jež získávali z vypleněných měst. Zřejmě neexistovaly žádné zásobovací oddíly, které by podporovaly vojsko na válečných výpravách. Vedle plenění nepřátelských měst, musely na příkaz panovníka Asýrie vazalské státy poskytovat armádě potřebné zásoby.¹⁷⁸

Jednotky se rovněž využívaly podle charakteru terénu bitvy. Na otevřených pláních se nejvíce osvědčila válečné vozy spolu s jízdou zejména svou rychlostí a silou. Stranou však nezůstali ani lučištníci podporováni štítonoši. Mohli způsobit na větší vzdálenost či z vyvýšených míst protivníkovi nemalé škody, avšak boj muže proti muži končil pro lučištníky většinou smrtí.

Pro boj v horách se naopak zase nejvíce osvědčily pěchotní a sapérské¹⁷⁹ jednotky. Cesty v horách bývaly skalnaté nebo zalesněné, čímž se využití válečných vozů nebo jízdy omezilo na minimum. Bylo tedy potřeba upravit cesty, aby skrz tento nehostinný terén mohly vozy projet. Aššurnasirpal tuto situaci zmiňuje například ve čtvrtém tažení při přechodu průsmyku mezi horami Lāra a Bidirgi¹⁸⁰ a v pátém při přechodu přes horu Kašiiari¹⁸¹. Salmanassar cestu přes hory popisuje v prvním roce své vlády při cestě z města Aridu do Ĥubuškíe¹⁸² a ve čtvrtém roce při přechodu hor Namdānu a Merḥisu¹⁸³.

Při obléhání pevnosti nebo města kralovala pěchota, sapéři a

178 Pečírková, Jana (2000): str. 147.

179 Tvořily pomocné jednotky, které měly za úkol odstranění překážek v cestě armády, přípravy pro umožnění přepravy vojska přes řeku, při obléhání podkopávání hradeb.

180 Grayson, A. Kirk (1991): str. 206, text A.0.101.1, ř. ii 60b.

181 Grayson, A. Kirk (1991): str. 209, text A.0.101.1, ř. ii 95-96; Grayson, A. Kirk (1991): str. 249, text A.0.101.17, ř. iv 31-35.

182 Grayson, A. Kirk (1996): str. 8, text A.0.102.1, ř. 19b-22; Grayson, A. Kirk (1996): str. 14, text A.0.102.2, ř. i 18b-20.

183 Grayson, A. Kirk (1996): str. 19, text A.0.102.2, ř. ii 41-42.

samozřejmě obléhací stroje, jichž hojně využívali lukostřelci.¹⁸⁴ Obléhací stroje se dokázaly velice rychle přizpůsobit obraně města, čímž se staly pro obránce noční můrou.

O organizaci armády nemáme sice přímé doklady, ale můžeme vycházet z dochovaných reliéfů, nápisů a korespondence.¹⁸⁵

V čele armády stál panovník, velící zpravidla každému tažení. Kromě válečného postu, jenž zastával, měla jeho přítomnost ve vedení vojska i náboženský význam, jelikož byl považován za zástupce boha Aššura, v jehož jménu byly vedeny v podstatě veškeré válečné výpravy.¹⁸⁶ Dalším důvodem výprav byla snaha o „rozšíření civilizace“. Civilizace byla ideou, zajišťující v Asýrii politickou stabilitu, řád, úspěch, mír a hojnost. Dalo by se říci, že se vládcové snažili bojovat proti „silám chaosu“. Asýrie tvořila civilizaci, za hranicemi vládl chaos a ten bylo potřeba vymýtit.¹⁸⁷

Většinu vojska tvořili asyrští odvedenci, nikoliv však profesionální a pravidelná armáda. Vojáky tvořil prostý lid i vyšší vrstva, je možné s jistou mírou logiky předpokládat, že se bohatý člověk snažil z povinnosti vůči králi vykoupit nebo za sebe nechat bojovat náhradníka. Obyvatelstvo země se účastnilo vojenských tažení, čímž si plnilo jakousi brannou povinnost v rámci *ilku*.

Ilku je výraz pocházející z akadského jazyka, první doložené údaje se datují k počátku druhého tisíciletí př. Kr. Ve starověké Mezopotámii byl tento systém užíván při správě pozemku královského paláce. Palác poskytl uživateli právo na půdu, ve většině případů se jednalo o zemědělskou půdu, mající většinou rozlohu 6,5 až 19m².¹⁸⁸ Její uživatel vykonal určitou protislužbu pro palác, jež mu byla uložena. Služba bývala povětšinou vojenského charakteru, avšak mohla být

184 Viz reliéf 11.

185 Pečirková, Jana (2000): str. 145.

186 Pečirková, Jana (2000): str. 147.

187 Liverani, Mario (1979): str. 306-307.

188 Prosecký, Jiří (1999): str. 145.

i administrativního nebo kultovního rázu anebo speciální řemeslnická či zemědělská práce. Smlouvy, obsahující přesné určení propůjčené půdy a stanovení protislužby, její druh, množství nebo délka, se rovněž uchovávaly pro případ sporu. U pronajaté půdy byla možnost dědictví, stejně tak i u vykonávané služby. Na půdě mohl držitel sám pracovat anebo ji mohl propachtovat, nemohl ji však prodávat.¹⁸⁹

V nápisech, jež se nám dochovaly, je občas vyjádřen počet vojáků nebo určité skupiny jednotek, bohužel ale nemáme možnost si tyto informace ověřit. Stejná událost je sice popisována více nápisy, ty ale obsahují rozdílné počty, těžko lze proto určit, které jsou pravdivé. Dále je důležité poznamenat, že podstata nápisů byla ovlivněna tehdejší propagandou, díky které můžeme pochybovat o pravdivosti uvedených stavů a čísel. Jako příklad si můžeme uvést pokus rekonstrukce Alana Butteryho o procentuelní zastoupení jednotlivých složek asyrské armády za vlády Aššurnasirpala II.¹⁹⁰ :

- Pěchota a střelci
 - těžký kopiník a lukostřelec (+ štítonoš) 30%
 - lehký kopiník a lukostřelec (+ štítonoš) 40%
 - lehká pěchota s mečem 10%
 - jednotky sapérů 10%
- Jízda
 - lehký kopiník a ochránce 9%
- Vozatajstvo 1%

189 Prosecký, Jiří (1999): str. 145.

190 Buttery, Alan (1974): str. 54.

Dále autor uvádí obecné složení vojska Asýrie¹⁹¹:

- 100 vojáků : 1 válečný vůz
- 10 vojáků : 1 jízda

5.1.Pěchota

Pěchota tvoří páteř každé armády a ta asyrská nebyla výjimkou. Pěchotní vojska se skládala ze tří hlavních jednotek: lehké pěchoty, těžké pěchoty a sapérů. Pěchotní vojsko bojovalo prakticky v každé bitvě, ať šlo o dobývání města, pronásledování vzbouřenců po horských pěšinách anebo v bitvě na rozlehlých pláních. Výhodou těchto jednotek je schopnost bránit se a zároveň útočit na nepřítele. Ve většině bitev sehrála pěchota roli úderných jednotek, spočívající v přiblížení k nepřátelskému vojsku na dosah ruky a následná likvidace.

Vojáci pěchoty dále disponovali schopnostmi, jež jsou pro ně charakteristické. Vojáci museli být rychlí, agresivní, aby byl postup armády co nejrychlejší. Hledali a soustředili se na slabá místa v řadách nepřítele za pomoci kontaktního boje, na ty poté tvrdě zaútočili.

Každá jednotka asyrské armády měla svoji specifickou zbroj. Lehká pěchota disponovala pouze minimální zbrojí, zejména přilbou kónického tvaru, kterou byly opatřeny téměř všechny druhy jednotek, lněnou tunikou společně se štítem, mečem nebo kopím, v čemž tkvěla jejich rychlost. Nebyli totiž omezováni těžkou zbrojí, s pomocí těžké pěchoty poté mohli prorazit obrannými liniemi nepřítele.¹⁹²

Těžká pěchota nosila šupinovou zbroj, opatřenou širokým pásem zajišťující lepší rozložení váhy zbroje. Skládala se ze dvou částí, první vedla od krku až po kotníky a druhá od horní části hrudníku přes krk, bradu a chránila navíc uši. Podle vyobrazení na bronzových pásech

191 Buttery, Alan (1974): str. 54.

192 Buttery, Alan (1974): str. 48.

Balawatské brány, byla šupinová zbroj vyrobena z našitých železných či měděných destiček na koženém oděvu.¹⁹³ Na hlavě měli přilbu kónického tvaru, jako obuv nosili sandály, což znamenalo prakticky privilegium, poněvadž obuv v armádě nosili jen panovník, *turtānu* a generálové. Jako zbraň používali úzký meč nebo kopí a kovový štít opatřen hroty a uprostřed čněla kovová hlava zvířete.¹⁹⁴

Kopiníci byli jako samostatná jednotka pěchoty použitelní prakticky pro každý druh boje i v každém terénu, čímž se stali nepostradatelnou součástí nejen asyrské armády. Lze předpokládat, že nejefektivněji byli využiti proti jízdě, jedná se pouze o naši domněnku, tyto informace nemáme přímo doloženy.

Sapéri patřili v armádě do pomocných jednotek, dají se přirovnat k dnešním ženistům. Specializovali se na zprůchodnění nepřístupného terénu, při přechodu přes řeku stavěli mosty, vory a lodě a při obléhání hloubili tunely pod hradbami.¹⁹⁵ Konkrétní případy ztížených přechodů přes hory byly zmíněny již výše. Zdolávání řeky Aššurnasirpal II. popisuje dosti často - např. v pátém roce své vlády při přechodu přes Tigris¹⁹⁶, podobná situace nastala i v sedmém roce¹⁹⁷, k převozu armády přes Eufrat došlo zase v osmém roce¹⁹⁸. Eufrat byl častěji zmiňován Salmanassarem III., a to v prvním¹⁹⁹, ve druhém²⁰⁰ a čtvrtém²⁰¹ roce své vlády.

193 Tato domněnka byla potvrzena i archeologickými nálezy. Viz Anglin, Simon a spol. (2006): str. 13.

194 Buttery, Alan (1974): str. 58. Viz obr. 1.

Byly používány i jednodušší štíty - viz obr. 11.

195 Anglim, Simon (2006): str. 186; Buttery, Alan (1974): str. 48; Pečírková, Jana (2000): str. 146.

196 Grayson, A. Kirk (1991): str. 210, text A.0.101.1, ř. 104.

197 Grayson, A. Kirk (1991): str. 214, text A.0.101.1, ř. iii 29-30.

198 Grayson, A. Kirk (1991): str. 217, text A.0.101.1, ř. iii 65.

199 Grayson, A. Kirk (1996): str. 15, text A.0.102.2, ř. i 36b.

200 Grayson, A. Kirk (1996): str. 18, text A.0.102.2, ř. ii 16b.

201 Grayson, A. Kirk (1996): str. 36, text A.0.102.6, ř. ii 14-15.

5.2.Lučištníci

Střelci sehráli v mnoha válkách velkou úlohu. Měli za úkol ochromit nepřítele na velkou vzdálenost, ať to bylo na širých pláních anebo při dobývání města, stávali se hrozbou pro každého nepřítele, možná proto se stávali vyhledávanými cíli.

Původní lučištníci bývali pastýři a lovci, ovládající skvěle střelbu z luku, postupem času si získávali lepší postavení ve společnosti. Je pravděpodobné, že skupiny lučištníků tvořily místní milici, jež byla v případě vojenského tažení, zmobilizována.²⁰²

Každá jednotka měla k dispozici štítonoše ke své vlastní ochraně, jinak by byly snadnými terči. Jízdní lukostřelci většinou působili v týlu či po stranách vojska, aby zabránili úniku nepřátel.

Výzbroj lučištníka se skládala ze vzorované tuniky držené širším a tenčím páskem, toulce s lemovaným popruhem (přes rameno), železné přilby kónického tvaru, vyztuženou měděnými nebo bronzovými žebry, nenosili žádnou obuv. Jako zbraň používali úzký meč a zakřivený složený luk, dlouhý asi 120cm, na obou koncích spočívala očka nebo výstupky ze slonoviny se zářezy k upevnění tětivy.²⁰³

Štítonoši tvořili dvojici s lukostřelci, sloužící jako jejich ochrana. Nosili prostou přepásanou vlněnou tuniku s krátkým rukávem, klasickou kónickou přilbu, opět nenosil žádnou obuv. Nosili krátký meč a dlouhý štít byl vypouklého obdélníkového tvaru s rukojetí, materiál tvořilo vrbové proutí nebo rákos pokládáné ve vrstvách zajištěny kovovými pásy v „cik-cak“ vzoru.²⁰⁴

202 Malbran-Labat, Florence (1982): str. 80.

203 Buttery, Alan (1974): str. 57. Viz obr. 2.

204 Buttery, Alan (1974): str. 57. Viz obr. 3.

5.3. Jízda

Poprvé byla jízda začleněna do asyrské armády za vlády Tiglatpilesara I. (1114–1076 př. Kr.), avšak počet jednotek byl minimální. Větší oblibě se těšily válečné vozy, důvodem byl malý vzrůst koní, vojáci nezvládali jízdu na neosedlaných divokých koních (v této době sedla neexistovala). Ve skupinách se koně snažili vydobýt se vůdčí pozici, tím vznikaly mezi nimi souboje.²⁰⁵ Jízda po dvojicích umožňovala střelbu rovnou z koně. Pomocný jezdec držel otěže obou koní, tím se druhému jezdcovi - střelci uvolnily obě ruce a mohl střílet z luku. Pomocníci bývali zkušenějšími jezdci než jejich společníci, jež jako lovci sice mistrně ovládali luku, ale neuměli řídit koně. V období vlády Tiglatpilesara III. (744–727 př. Kr.) výrazně vzrostl význam jízdy. Jezdci se naučili lépe zvládat řízení koně, tím se stali mnohem efektivnějšími v boji.²⁰⁶

Za vlády Aššurnasirpala II. se objevily první malé skupiny jednotek jízdy. Nejranější vyobrazení jízdy v akci se dochovalo rovněž z období vlády Aššurnasirpala II. Bojovníci jedoucí ve dvojici, jeden z nich drží otěže obou koní, a druhý střílí. Jako ochranu měli pouze přilbu, jeden z jezdců měl na zádech štít. Na koních jedou bez sedla, sedí vzpřímeně s příkrčenými koleny, tisknoucí se k tělu koně.²⁰⁷

Největší výhodou jízdnicích jednotek byla jejich rychlost a schopnost útočit, nejvíce vynikaly na otevřených bojištích. V bitvách se jízda používala k dostižení prchajících nepřátel. V horském terénu se efektivita jízdy snižovala, přesto zůstávala nejrychlejší ze všech jednotek armády. Postupem času byla jízda posílána do oblastí k hranicím anebo tam, kde mohla hrozit vzpoura, společně s místní posádkou udržovala klid a pořádek.²⁰⁸

Jezdci nosívali prostou tuniku (střelec měl tuniku až ke kolenům

205 Anglim, Simon (2006): str. 93.

206 Buttery, Alan (1974): str. 50; Anglim, Simon (2006): str. 92-93.

207 Viz reliéf 8.

208 S určitostí to potvrzují dokumenty z Ninive, ve kterých je zmíněno, že distribuce koní byla řízena centrálně, to vše měla na starost zvláštní kancelář. Viz Pečírková, Jana (2000): str. 147, Malbran-Labat, Florence (1982): str. 67–71.

ozdobenou lemováním) s krátkými rukávy, neměli žádnou obuv, střelec byl chráněn kónickou helmou a jezdec držící otěže jednoduchou pokrývkou hlavy, která chránila rovněž i uši. Jako zbraň používali střelci meče a lomené luky skládající se ze dvou nebo více částí dřeva. Jezdec nosil kulatý štít o průměru 60cm.²⁰⁹

Koně získávala říše z podmaněných zemí většinou jako cennou součást tributu, nejvíce od zemí, které své stáda chovaly přímo na farmách nebo v hřebčínech, mezi tyto země patřily Kūsu, Mēsu a Parsua. V některých pozdějších dopisech je také zmínka o barvách koní, ale těžko se z těchto informací dá vyvodit, o jaké druhy koní se jednalo (kůň z Parsui).²¹⁰ Koně jízdy měli původně stejný postroj jako koně zapřažení do válečných vozů, uzdečku měli bohatě zdobenou, skládala se z lícního popruhu, který byl rozdělen ze tří částí, spojujících se v polovině popruhu v jednu. Tři konce popruhu držely udidlo, dále se uzdečka skládala ze dvou hrdelních proužků, vycházející z lícnic. Na hlavách koně neměli žádnou ozdobu, na krku měli okrasný náhrdelník. Nemívali žádný poprsní postroj, místo něj měli bohatě zdobený široký popruh půlměsícovitého tvaru (používal se jen ze zvyku, neměl žádnou funkci) se střapci v přední části. K popruhu kolem krku byl připojen horizontální pruh se střapci, vedoucí kolem celého obvodu těla koně. V některých případech se místo sedla, která neznali, používala bohatě zdobená čtvercová deka se střepečky. Ohon byl v polovině svázán do uzlu.²¹¹

5.4. Válečné vozy

Jednotky válečných vozů odjakživa tvořily elitní oddíl armády Asýrie. Za vlády Tiglatpilesara III. se od používání válečných vozů trochu upustilo, byly nahrazovány stále oblíbenější jízdou, výroba vozů

209 Buttery, Alan (1974): str. 58. Viz obr. 4.

210 Malbran-Labat, Florence (1982): str. 65.

211 Buttery, Alan (1974): str. 78. Viz obr. 6.

byla velice nákladná a jejich konstrukce se neustále vyvíjela.²¹² V prvním tisíciletí se prosadily lehké vozy tažené dvěma koňmi. Vládce Aššurnasirpal II. nechal k vozu přidat třetího koně, který nebyl zapřáhnut, měl sloužit jako náhrada za případně zraněného koně v zápřahu, v případě zničení vozu sloužil kůň také k úniku člena posádky. Za Salmanassara III. se od používání třetího koně upustilo.²¹³ Posádku tvořily dva muži, jeden vozataj, který zároveň i střílel, a jeden ochránce. Za vlády Aššurnasirpala II. se posádka vozu zvýšila o jednoho člena.²¹⁴

Stejně jako jízda se vozy nejvíce uplatnily v boji na širých pláních pro přímý útok ke zničení pěchoty a ochromení nepřítele, avšak při obléhání pevnosti či v horských oblastech a zvláště pak v bažinách v jižní Mezopotámii se stávaly naprosto nepoužitelnými. Při útoku vytvořily zmatek v řadách, po příchodu pěchoty docházelo ke seskupení jízdy a vozů a následně k opětovnému útoku.²¹⁵

Vozatajové byli většinou lehčí lučištníci, i když existují vyobrazení, kde jsou oblečeni jako těžkooděnci. Nosili vzorovanou přepásanou tuniku, rovněž neměli žádnou obuv ani ochranu hlavy. Jednotky disponovaly zakřiveným lukem a také jako všichni ostatní vojáci měli úzký meč. Navíc nosili žezlo zakončené diskem s ozdobnou růžicí, žezlo bylo také opatřeno smyčkou z kůže pro lepší uchopení. K ochraně rukou se vázaly kožené nátepníky, mající tvar listu, byly zajištěné popruhy, jež končily nad loktem.²¹⁶

Vozy přejala asyrská armáda od země Mitanni. V dané době se používal jednotný typ vozu. Pokud bylo vynalezeno vylepšení pro vůz, použilo se zároveň i u všech ostatních. Kostra vozu se po stranách obkládala, dále se vůz opatřoval toulci s šípy, sekerou a někdy i oštěpem.

212 Pečirková, Jana (2000): str. 145; Buttery, Alan (1974): str. 50.

213 Buttery, Alan (1974): str. 50.

214 Pečirková, Jana (2000): str. 145.

215 Buttery, Alan (1974): str. 42.

216 Buttery, Alan (1974): str. 58. Viz obr. 7.

V zadní části se na zvláštní tyč upevňoval štít opatřený kovovými hroty, diagonálně se zde umísťovalo kopí, jež se dalo v případě potřeby použít jako oštěp, nebo standartu. Standarta se vždy umísťovala i do přední části vozu ve svislé poloze. Měla ve znaku identifikaci a znak mužstva. Standarta u vozu velitele měla buď znak v disku nebo okřídlený disk, symbol boha Aššura. Kola se skládala ze šesti loukotí, spojených kovovým středem. Část oje, připevněná ke spodku vozu, byla vyztužena kovovými obručemi. Oj byla zakončena ozdobnou hlavou býka nebo jiného zvířete. Od konce oje vedla tyč nebo provaz k horní části vozu tvořící trojúhelník, důvodem zřejmě bylo snížení napětí na oj a zlepšení rovnováhy vozu při vyšších rychlostech. Výše zmíněná tyč nebo provaz byly pokryty látkou se zdobením, rozděleným do oddílů, přičemž každý segment obsahoval určitý posvátný symbol.²¹⁷

Kůň zapřažený k vozu byl střední postavy, lehčího typu se štíhlejšími končetinami. Měl bohatě zdobenou uzdečku, ta se opět skládala z lícního popruhu, který se zhruba v polovině rozděluje na tři části, na ně bylo připevněno udidlo. Z lícnice vedly dva hrdelní proužky. Na hlavě měl kůň úchyt půlkruhovitěho tvaru, z něhož čněla ozdoba v podobě peří nebo žíní se střapcem. Dále měl kolem krku ozdobný náhrdelník. Prsní popruhy zajišťující postroj se skládaly ze tří částí v párech: náhrbetníků, podbřišníků a poprsnic. V bodě, kde se náhrbetníky spolu s podbřišníky spojovaly, byl umístěn kruh, kterým vedla oprat. Na podbřišník se upevňovaly přívěsky s ornamenty, udržující ho v potřebné poloze, rovněž sloužily jako závaží, které tahalo opratě dolů. Od podbřišníku vedly dvě poprsnice se střapci v popředí. Na od hlavy vzdálenějším náhrbetníku se připevňoval kruhovitý ornament se střapci. Hřbet koně krášlila široká těžká vyšívaná deka z plsti, vlny nebo kůže. Ohon byl opět v polovině svázan okrasným uzlem.²¹⁸

217 Buttery, Alan (1974): str. 77. Viz obr. 10 a reliéf 2, reliéf 4, reliéf 6.

218 Buttery, Alan (1974): str. 78. Viz obr. 10 a reliéf 2, reliéf 4, reliéf 6.

5.5. Důstojníci

Hodnosti důstojníka dosahovali lidé, které měli určité postavení ve společnosti a ti samí lidé rovněž zastávali důležitou funkci v oblasti administrativy. Je také pravděpodobné, že jim mohla být svěřena správa určité oblasti. Důstojníci byli vybíráni panovníkem. Museli splňovat určité požadavky, mezi které patřily osobní kvality, přesvědčivost, charisma a schopnost předávat jasné povely, zároveň si však král musel vybírat své podřízené obezřetně, nemohl dopustit, aby v rukou třímali příliš velkou moc, umožňující jim vyvolat vzpouru proti panovníkovi.²¹⁹

Důstojníci byli oděni v dlouhé tunice s rukávy. Tunika se zdobila lemováním, jež sahalo až ke kotníkům. Jejich postavení si žádalo i ochranu nohou, k tomu sloužily sandály. Na hlavě nosili jako většina jednotek přilbu kónického tvaru. Jako zbraň používali meč a dýku. Důstojníci mohli sloužit jako královi ochránci, vybaveni kruhovitým kovovým štítem, čímž plnili funkci štítonošů, také nosili toulec se šípy pro potřeby krále.²²⁰

5.6. Turtānu

Člověk v této pozici, zastával funkci druhého nejmocnějšího muže říše. Za nepřítomnosti vládce, vedl armádu. Jako příklad si můžeme uvést situaci, kdy během posledních pěti let vlády Salmanassara III. převzal velení jeho *turtānu* Daiān-Aššūr, jak nám uvádějí dochované nápisy.²²¹

Ochranu těla mu zajišťovala dlouhá tunika ozdobená lemováním. Přes boky měl obdélníkový šál s třásněmi, přidržován opaskem, nad kterým se nacházel ještě jeden tenčí opasek jako úchyt pro dýku. Tunika se vyšívala stříbrnými a zlatými nitěmi anebo byla ozdobena malými

219 Anglim, Simon (2006): str. 137.

220 Buttery, Alan (1974): str. 58.

221 Grayson, A. Kirk (1996): str. 69 - 71, text A.0.102.14, ř. 146b-190; Grayson, A. Kirk (1996): str. 81-83, text A.0.102.16, ř. 228'-341'.

tenkými destičkami z kovu. Tak jako další významné postavy asyrské společnosti si mohl dovolit nosit obuv - sandály. Hlava byla zdobená stuhou, jež se v přední části rozšiřovala. Barva stuhy byla modrá nebo byla ze zlata s jedním šperkem na čele. Vzhledem ke svému postavení nosil šperky, které dávaly najevo jeho důležitost. Mezi ně patřily náušnice, na obou pažích měl jednoduché kruhové náramky z kovu, posledním šperkem byl pásek s kruhovitým ornamentem, jenž nosil na zápěstí. Vedle dýky ještě měl úzký meč, který byl uchycen v popruhu, nošeným přes rameno.²²²

5.7.Panovník

Panovník byl nejmocnějším hned po bohu Aššurovi a jako jeho zástupce na zemi vládl Asýrii. V celé historii existence Asýrie téměř nebyla přerušena pokrevní linie.²²³ Král byl rovněž i nejvyšším velitelem armády. Mimo jiné měl i určité kultovní povinnosti, v rámci propagandy byl zobrazován jako nejmocnější člověk na zemi, který měl za úkol udržovat mír a pořádek a vymýtit chaos.

Králova tunika je téměř shodná s tunikou *turtānu*. Královská rodina a někteří lidé s vysokou hodností měli to privilegium, jež jim umožňovalo používat na šatech červenou barvu, která podle všeho vyjadřovala významné postavení ve společnosti. Hlavu zdobila tiára, která měla bílou barvu s jedním nebo více červenými pruhy se zlatým vzorem. K tiáře byly připevněny ozdobné stuhy dosahující až k pasu.²²⁴

Funkci osobní zbraně zastával meč (*namšaru*), s jemně rytou rukojetí, uložený v pochvě, na které byli vyřezáni dva hrbící se lvi. Na opasku měl připevněn pár dýk (*patru*). Jako symbol síly třímal žezlo. Žezlo tvořila dřevěná tyč s kovovou nebo kamennou koulí na jednom

222 Buttery, Alan (1974): str. 57. Buttery vyobrazení muže, jež je zde popisován identifikoval jako *turtānu*, je však možné, že se jednalo o jiného vysokého hodnostáře. Viz obr. 9.

223 Výjimkou byl Šamši-Adad I. a několik jeho nástupců (po Asinua), který byl amorejského původu.

224 Buttery, Alan (1974): str. 57. Viz obr. 5.

konci a na druhém čněl popruh nebo štrápe.²²⁵

Jakmile panovník zahájil dobovačnou kampaň, armáda pochodovala v určené formaci, kterou si nyní přesněji popíšeme: v čele formace byl král se svým doprovodem. Král jel ve voze, typicky byl zobrazován se slunečníkem nad hlavou. Doprovod tvořila králova osobní stráž, nosič toulce a žezla, kráčející před nebo za vozem. Za králem následovalo jádro armády, tvořené pěchotou a jízdou, voj uzavíraly válečné vozy a obléhací stroje.²²⁶

5.8.Obléhací stroje

Historie obléhání se táhne již od počátků válečnictví a v podstatě je pořád stejná. Díky expanzím, které podnikali asyrští králové, vývojem nových válečných zbraní a technologií, vymyšlení taktiky obléhání se zároveň zdokonalovala obrana měst a pevností. Města se stávala jediným možným úkrytem pro obyvatelstvo napadené země, tím pádem musela být dobře opevněna. Výjimkou tvořily oblasti země nacházející se blízko hor, které poskytovaly další možný úkryt, obzvláště pokud se v nich místní dokázali orientovat. Jako dobře opevněné město bylo v Aššurnasirpalově nápisech označeno město Tēla (druhý rok), které mělo trojitou zeď,²²⁷ dále město Pitura, s dvojitou zdí a citadelou vysokou jako hora.²²⁸ A útekem do okolních hor Urinu, Arumu a Etini se chtěli zachránit obyvatelé měst Surra, Abuqu, Arura a Arubê (první rok Aššurnasirpal II.).²²⁹

Základní taktikou Asýrie bylo zastrásování nepřítele. Co se týče obléhání, provádělo se až v nejzazší nouzi, kdy nepomáhala demonstrace síly. Pokud měla být daná oblast podmaněna, muselo se podvolit hlavní město. V opačném případě začala armáda útočit na slabší města,

225 Buttery, Alan (1974): str. 57. Viz obr. 5.

226 Buttery, Alan (1974): str. 51.

227 Grayson, A. Kirk (1991): str. 201, text A.0.101.1, ř. i 113-114.

228 Grayson, A. Kirk (1991): str. 210, text A.0.101.1, ř. ii 104-105.

229 Grayson, A. Kirk (1991): str. 196, text A.0.101.1, ř. i 46-47.

obyvatelé byli exemplárně popraveni, města vypálena, jestliže ani po těchto aktech se hlavní město nepodvolilo, přicházelo na řadu obléhání, které většinou končilo jeho dobytím, vyrabováním a hromadou mrtvol.²³⁰

Počátky opevnění sahají až k městu Ur, které ve své době patřilo k nejlépe opevněným městům, jehož zdi z nepálených cihel byly postupem času zesilovány. K hradbám se přistavovaly obranné či strážní věže. Po čase jich přibývalo natolik, že vzdálenost mezi nimi nepřesahovala dostřel luku, který v té době činil zhruba třicet metrů. V Mezopotámii měla některá města hradby do pravého úhlu, což umožňovalo střelcům pokrýt maximální možnou plochu dostřelu. Koncem 18. století př. Kr. stále více měst stavělo dvojité až trojitě hradby, spolu s příkopy a věžemi, které bývaly občas ze strategických důvodů situovány na vyvýšená místa.²³¹

Už ve druhém tisíciletí př. Kr. se jako první prostředky při dobývání městských hradeb používaly žebříky, neupustilo se od nich ani během expanzí Asýrie. Došlo jen k určitým vylepšením. Armáda začala používat pojízdné obléhací žebříky, umožňující rychlý útok na jakémkoliv místě hradeb.²³²

Zkázou každé brány a hradby bylo beranidlo, respektive obléhací stroj s beranidlem, který se v raných dobách obzvláště za vlády Aššurnasirpala II. a Salmanassara III. stával putovním, bylo armádou vozeno od města k městu. Jeho nevýhodou bylo, že se nedal rozložit k usnadnění transportu, teprve za vlády Sinacheriba (704–681 př. Kr.) byl tento problém vyřešen modernějšími verzemi. Obránci se všemožnými způsoby snažili beranidla buď zničit anebo alespoň znehybnit do té úrovně, aby nemohla působit další škody. K tomu jim sloužily obrovské řetězy, které beranidlo zaklínily. Další možností se stal

230 Viz např. Grayson, A. Kirk (1991): str. 199, text A.0.101.1, ř. i 90-93.; Grayson, A. Kirk (1991): str. 250, text A.0.101.17, ř. iv 75-80; Grayson, A. Kirk (1996): str. 9-10, text A.0.102.1, ř. 59' - 62'; Grayson, A. Kirk (1996): str. 23-24, text A.0.102.2, ř. ii 97-101.

231 Anglin, Simon a spol. (2006): str. 183-184; Prosecký, Jiří a kol. (1999): str. 294.

232 Anglim, Simon (2006): str. 183. Viz reliéf 2 a reliéf 6.

oheň, zapálením celé obléhací věže bylo nejefektivnějším způsobem jak ji zničit.

První obléhací beranidla za vlády Aššurnasirpala II. se používala k postupnému rozboření hradeb. Přímo v nápisech se o jejich použití zmiňuje při obléhání měst Kaprabu (osmý rok vlády)²³³ a Udu (devátý rok vlády)²³⁴. Připomínala spíše obléhací dvojvěže, beranidlo se připevňovalo na nosník k dřevěné konstrukci, pokryté proutěným pletivem. Příčný nosník byl připevněn k jedné ze dvou věží stroje, čímž umožňoval beranidlu pohyb v mnoha úhlech. Věž měla čtyři až šest kol, k přesunu bylo zapotřebí skupiny mužů nebo zvířat. Samotné beranidlo byla dlouhá, masivní dřevěná tyč s kovovým zakončením nálevkovitého tvaru, správnou manipulaci při úderu zajišťovala skupina mužů ve spodní části tělesa. Na vrchol věže se dále umísťovaly chrliče z kůže, opatřené zásobníky s vodou pro případ, že by se obráncům podařilo zapálit stroj.²³⁵

Další typ používaný za Salmanassara III. se již trochu více podobal klasickému beranidlu. Jednalo se o dřevem obloženou dlouhou nízkou konstrukci, jejíž přední část tvořilo samotné beranidlo, oproti předchozímu typu. Konstrukce se opatřovala podvozkem se čtyřmi koly. Výhodou tohoto stroje byla jeho mobilita, snížená hmotnost a lepší manipulace. Stejně jako jeho předchůdce disponovalo dvěma věžemi, které tvořily úkryt pro střelící lučištníky. Beranidlo mělo tvar hlavy určitého zvířete, ovládané jedním členem posádky umístěným v přední části, který ovládal stroj provazem nebo tyčí.²³⁶ Další verze disponovala šesti koly, úchyty v zadní části stroje, věží pro skupinu vojáků, beranidlo se opatřovalo místo hlavy zvířete, kovovým hrotem.²³⁷

Postupem času procházely obléhací věže postupným vývojem. My

233 Grayson, A. Kirk (1991): str. 216, text A.0.101.1, ř. iii 52-53.

234 Grayson, A. Kirk (1991): str. 220, text A.0.101.1, ř. iii 111.

235 Buttery, Alan (1974): str. 80; Anglim, Simon (2006): str. 186. Viz obr. 12 a reliéf 11.

236 Viz obr. 13.

237 Buttery, Alan (1974): str. 80.

si jako zajímavost můžeme zmínit typ z období vlády Tiglatpilesara III. Beranidla byla nahrazena určitými druhy rýčů, mající za úkol odstraňovat z hradeb cihlu po cihle. Za vlády Sinacheriba byly rýče nahrazeny obrovskými kopími. Začaly se také znovu používat rampy, které se nahrnovaly před zdi města a umožňovaly obléhacím strojům dosáhnout a zničit cimbuří hradeb.²³⁸

238 Buttery, Alan (1974): str. 51.

6. PROPAGANDA ŘÍŠE

Také zvaná imperialistickou ideologií, která měla komplexní a soudržný ideologický systém, zajišťující ukotvení asyrské společnosti v rámci světového řádu. Vzhledem k charakteru tehdejší společnosti se ideologie spojovala s náboženskou vírou. Král jednal ve jménu nejvyššího boha Aššura jako jeho zástupce na zemi, což zaštitilo legitimitu jeho činů. Využívání moci, kterou měl k dispozici, nebylo svévolné, ale naopak bylo zapotřebí k zajištění řádu a prosperity asyrské společnosti.²³⁹

Součástí imperialismu je systematická nerovnováha mezi elitou společnosti a ostatními obyvateli říše. Tento rys je zcela typický pro asyrský systém a pro zajištění chodu nesmí být paradoxně tato nerovnováha narušena. Lidé zastávající vysoké činitelské funkce by se měli starat o zájmy společnosti. Rovněž byli také aktivními účastníky při formování říšské ideologie. Aby dosáhli co největších úspěchů ve svém snažení, museli být přesvědčeni o správnosti a důležitosti rozšiřování způsobu života v jejich vlastní zemi. Kromě této vládnoucí třídy existovaly další dvě skupiny, mezi nimiž bylo asyrské obyvatelstvo a lid podmaněných oblastí, které tato výše zmíněná ideologie přímo ovlivňovala. Myšlenky byly natolik zakořeněny v socio-kulturním systému společnosti, že si je obyčejní lidé přímo neuvědomovali, na rozdíl od svých sousedů z podmaněných zemí, kterých se myšlenky dotýkaly až příliš (deportace na velké vzdálenosti, vraždění, ničení měst).

Nejdříve se propaganda rozšiřovala mezi obyvatelstvo říše, kterým musela být posléze přijata, poněvadž klíčem k úspěchu byl právě lid ovlivněný propagandou, jenž tvořil základní pilíře expanzí do sousedních

²³⁹ Reade, Julian (1979): str. 332.

i vzdálenějších oblastí. Každý obyčejný člověk přispíval armádě vždy něčím, mohla to být část úrody, výroba zbraní anebo samotná účast ve vojenských kampaních.²⁴⁰

Existovaly tři druhy šíření propagandy mezi obyvatelstvem: písemná forma, která se týkala pouze elity, jež uměla číst, forma vizuální v podobách reliéfů, soch a stél, a poslední formou byla ústní - při oslavách se předčítaly tabulky o vítězstvích nebo se šířila mezi obyvateli.²⁴¹

Obyčejný rolník Asýrie mohl pohlížet na svět zhruba takto: věděl o existenci hlavního města, které bylo centrem celého království, nikdy ho ale nenavštívil. V hlavním městě se pořádaly různé slavnosti. Mezi nejdůležitější patřil svátek Nového roku, slavnost byla připomínkou začátku nového ročního cyklu. Opět rolník věděl o jeho existenci, ale nikdy se svátku osobně nezúčastnil. V poslední řadě se k němu dostávaly informace o aktivitách nepřítele, jenž je popisován jako bestie s nadlidskými schopnostmi nebo že jde o divoký národ barbarů, často přirovnáván ke zvířatům, majícím za jediný úkol zničit nebo si podmanit jeho zemi. Přestože se s nepřítelem nikdy nesetkal, postačovaly tyto informace k tomu, aby dopomohl k budování konečného vítězství státu. Většina populace věřila ve správnost propagace myšlenek státu, i když se nám dochovaly informace o nevolích a odporu tvořících se zejména v okrajových oblastech říše, což mohlo mít vážnější dopad na fungování státu. A proto propaganda rovněž sloužila jako prostředek, který měl podobným vzpourám a nesouhlasům zabránit.²⁴²

Základem ideologie byl dichotomický pohled na svět, uvnitř státu panoval řád a civilizace, naproti tomu vnějším světem zmítalo zlo a chaos. Dále byl svět rozdělen na centrum a periferii. Věci nacházející se uvnitř centra byly produktivního ve všech směrech (zemědělství,

240 Reade, Julian (1979): str. 332.

241 Liverani, Mario (1979): str. 302.

242 Liverani, Mario (1979): str. 302.

výroba), patřily mezi objekty známé, na které si lidé uvykli neboli to, co bylo použito „námi“. Zatímco periferii tvořily věci pusté, abnormální a nezvyklé, žili v ní lidé nemající schopnost využívat zdroje, které měli k dispozici.²⁴³

Existovala možnost, kdy se král v rámci propagandy snažil přiblížit pustou periferii k produktivnímu centru říše. Jeho snaha byla oslavována jako hrdinské činy, společně s jeho silou, houževnatostí a schopností armády a lepší technologie. V králových nápisech se hovořilo i o úskalích, která na krále a jeho armádu čekala na dobovačných výpravách. V nápisech jsou například zmiňovány rozvodněné řeky (zejména Eufrat a Tigris), tmavé neprostupné lesy, divoká zvířata²⁴⁴ nebo strmé hory (Urinu, Arumu, Etini²⁴⁵), se jeho snaha ještě více oslavovala a intenzita propagandy ještě více stoupla.

Po dobytí původně nepřátelských oblastí byla vztyčena stéla, socha nebo vytesán reliéf na skále, které mimo oslavování úspěchů, ještě navíc vyjadřovaly nadvládu a stávaly se hraničními body, kam až nyní sahala civilizace.²⁴⁶ Neúrodné země začaly být kultivovány a zúrodnovány, pustá města byla osidlována, v neobydlených oblastech se stavěla města, započal rovněž proces sjednocování v rámci administrativy, legislativy a jazyku. S každým nově vydobytým územím začal převažovat kosmos, nad chaosem vítězil řád a postupně se rozšiřovala civilizace.

Dichotomie se projevovala i v klasifikaci obyvatelstva. Lid, žijící v tamějším centru, byl po všech stránkách „normální“, mluvil srozumitelným jazykem, měl kladné vlastnosti, jako byla rozhodnost či odvaha a byl schopen vytvořit pevnou a jednotnou společnost. Zatímco lid z periferie byl opakem lidu z centra. Barbaři používali hrubý jazyk, plný nesmyslných výrazů, převažovaly u nich záporné vlastnosti, mezi ně

243 Pečirková, Jana (2000): str. 160; Liverani, Mario (1979): str. 306.

244 Grayson, A. Kirk (1996): str. 41, text A.0.102.6, ř. iv 40-44.

245 Grayson, A. Kirk (1991): str. 196, text A.0.101.1, ř. i 45-i 50.

246 Larsen, Moyens Trolle (1979): str. 307; Oates, Joan a Oates, David (2001): str. 19; Grayson, A. Kirk (1991): str.

214, text A.0.101.1, ř. iii 25; Grayson, A. Kirk (1991): str. 242, text A.0.101.17, ř. i 90; Grayson, A. Kirk (1996): str. 17, text A.0.102.2, ř. ii 6-7; Grayson, A. Kirk (1996): str. 20, text A.0.102.2, ř. ii 46-47a.

patřily nerozhodnost, zbabělost, nebo neschopnost se sjednotit, dokázali vytvořit pouze koalice, které se záhy rozpadly.²⁴⁷

Asýrie byla jediným fungujícím královstvím, které se v rámci propagandy snažilo rozšířit všechny dobré vlastnosti mezi ostatní země. Panovník jako vůdce byl obdařen těmi nejlepšími schopnostmi a vlastnostmi, umožňujícími mu tento proces expandování dobrých vlastností. V nápisech jsou vlastnosti krále popisovány například takto:

„Aššurnasirpal, laskavý panovník, věřící velkých bohů, divoký drak, dobyvatel měst a celých zemí, král pánů, neústupný, vznešený a nemilosrdný, král panovníků, král králů, pečlivý kněz, určený bojovníkem boha Ninurty, ničící zbraň velkých bohů, král, který vždy jedná s podporou Aššura a boha Ninurty, bohové mu pomáhají...“²⁴⁸

Jelikož si ho údajně vybrali sami bohové, měl výjimečné postavení a nikdo mu nebyl roven. Nepřátelé, kteří se nehodlali podvolit, naivně věřili, že s pomocí své síly a schopností dokážou porazit panovníka Asýrie.²⁴⁹

Reakcí na tyto vzpoury, byla snaha v jejich potlačení, v nejlepším případě došlo k asimilaci obyvatelstva, v tom horším případě docházelo k jejich vyhlazení. Vzbouření obyvatel, jichž se tyto procedury týkaly, se buď smířili s podvolením anebo nadále kladli odpor až do úplného konce. Ten nebyl nikterak příjemný, armáda přitáhla na území vzbouřenců a začala drancovat a vypalovat tamější města, tím se je snažila zastrašit a zlomit jejich morálku. Jestliže se rebelům i nadále podařilo odolat, došlo je střetu s jejich hlavními silami.²⁵⁰

Nápisy králů hovoří vždy o vítězství Asyřanů a rozdrčení vzpoury, přičemž někdy zacházejí do detailnějších popisů bitev. V mnoha případech se síly nepřátel natolik zalekly příchozí asyrské armády, že se

247 Liverani, Mario (1979): str. 309-310.

248 Grayson, A. Kirk (1991): str. 222, text A.0.101.1, ř. iii 126b-132a.

249 Liverani, Mario (1979): str. 301; Reade, Julian (1979): str. 332.

250 Mieroop, Van de (2010): str. 228.

bitva obrátila v naprostý masakr. Přeživší ať vojáky či civilisty čekal nemilý osud, byli totiž exemplárně potrestáni většinou stahováním z kůže. Jednalo-li se o významnější osobu, kůže se poté vystavila na hradby. Další rutinou bylo useknutí hlav, které se pak vršily na hromady, napichovaly na kůly, či rozvěšováním na okolní stromy a upalováním.²⁵¹

6.1. Deportace

Podvolené obyvatelstvo, které se po nulovém či mírném odporu vzdalo, čekala, až na pár pro výstrahu potrestaných, deportace. Historicky prvním důvodem využití deportací bylo získávání specializovaných řemeslníků, majících se podílet na stavebních projektech. A teprve po větším odporu dané země, byla deportována většina obyvatel.²⁵² Jedním z dalších důvodů pro aplikování deportací v našem období (9. století př. Kr.) bylo zajištění klidu v nově dobyté oblasti, tím že se přesunul rušivý element do pro něj neznámého prostředí, se stal závislým na ochraně a pomoci Asýrie a přestal být hrozbou. Jejich původní domovina zůstala až na pár obyvatel opuštěná. Další variantou bylo přesídlení lidu z jiných podmaněných oblastí či obyvatel z jádra říše, kteří získali novou půdu a stali se správci dané oblasti. Rozhodnutí o znovuosídlení dobytých zemí, bylo ovlivněno mnoha faktory. Zda-li skrz ně procházely obchodní trasy, pokud měly významné zdroje a naleziště surovin či jestli disponovaly cennými produkty.

O organizování deportací se nám nedochovaly žádné konkrétní informace popisující průběh a zajišťování potřebných prostředků. Vzhledem k známým záznamům, můžeme vydedukovat určité podrobnosti. Organizace musela být dobře propracovaná s ohledem na praktickou stránku, jelikož deportované obyvatelstvo muselo většinou ujít velkou vzdáleností. Musel se zajistit patřičně dostačující počet

²⁵¹ Reade, Julian (1979): str. 334.

²⁵² Viz reliéf 3.

dozorců, dále také dostatečné zásoby jídla a vody. Třetím důvodem přesunu, byla potřeba většího množství pracovní síly, zdroje jádra Asýrie zdaleka nestačily na pokrytí expanzní politiky. Část lidí pracovala v zemědělství, protože bylo potřeba nahradit zemědělce, kteří se připojili k armádě, další část se využívala jako pracovníci při stavebních projektech.²⁵³

Existoval přímý vztah dobývání a stavitelství, jakmile byl král úspěšný vojevůdce, musel být i dobrým stavitelem – stavěl nová a renovoval stávající města pro lidi z centra či deportací, budoval chrámy a paláce. Jako příklad můžeme zmínit renovované město Til-Barsip, které bylo roku 856 př. Kr. dobyt Salmanassarem III. a přejmenováno na Kār-Salmanassar. Král je kompletně renovoval, nechal zde vystavět nové budovy, sídla a poslal do města jednotku, mající za úkol kontrolovat oblast.²⁵⁴

Na závěr k deportacím můžeme zmínit, že způsobily velké demografické změny a jako vedlejší účinky bylo například rozšíření aramejštiny.²⁵⁵

6.2. Vazalské státy

Se státy, které se Asýrii podřídily, byla uzavřena vazalská smlouva. Tyto smlouvy se řadily téměř na stejnou úroveň jako samotné válčení, byly nezbytné pro zahraniční politiku. Uzavírání smluv bylo posvátným aktem, uzavírali se pod dohledem bohů Aššura a Šamaše. Součástí aktu byl rovněž i ceremoniál, při kterém došlo k rituálnímu vyjádření podřízenosti vazalského státu asyrskému králi. Byla složena se přísaha, že panovník vazalského státu bude dodržovat smlouvu, která obsahovala stanoviska ročního tributu a závazání se poslušnosti. Na konci celého

253 Mieroop, Van de (2010): str. 228-229.

254 Mieroop, Van de (2010): str. 229; Grayson, A. Kirk (1996): str. 19, text A.0.102.2, ř. ii 34-35b.

255 Mieroop, Van de (2010): str. 229.

obřadu se obětovalo bohům.²⁵⁶

Všechny tyto smlouvy byly pro panovníky vazalských států jednou velkou nevýhodou, mimo placení tributu, někdy museli i odevzdávat část svého bohatství, státy se rovněž zavazovaly, že se nebudou žádným způsobem snažit poškozovat říši a to platilo i pro obchodování se zeměmi, které mohly například ohrozit obchodní cesty. Pokud došlo k porušení smlouvy ze strany vazalského státu, byl tento akt brán nejen jako vzpoura proti Asýrii, ale i proti samotným bohům, čímž se zjednání nápravy a potrestání vzbouřenců jevílo v těchto případech jako svatá povinnost. Panovník shromáždil armádu a zahájil tažení proti povstalcům. Jestliže se po příchodu armády ihned vzdali, mohl být jejich trest mírnější, existovala možnost vyplacení z jejich prohřešků. To je případ města Tanakun. Když se Salmanassar III. přiblížil k tomuto městu, jeho obyvatelé se tak zalekli, že se raději ihned vzdali.²⁵⁷ Jestliže i nadále odporovali, byli po dobytí oblasti exemplárně potrestáni. Vládnoucí vrstva dané země ztratila význačné postavení. Záleželo již jen na panovníkovi Asýrie, zda-li bude vazalský stát přeměněn na provincii a zda bude zvolen nový správce oblasti.

Pro porovnání a jako zajímavost si uvedme jedinou spojeneckou smlouvu Salmanassara III. a to s babylonským panovníkem Marduk-zākir-šumim (854-819 př. Kr.), kdy si byly obě říše rovné a zavázaly se vzájemnou pomocí, jestliže budou nějakým způsobem ohroženy. Dochoval se reliéf této smlouvy, který byl vytesaný do přední části trůnu, nalezený v trůnním sálu Salmanassarova paláce v Kalḫu. Na reliéfu jsou vyobrazeni oba panovníci podávající si ruce jako sobě rovni.²⁵⁸

Na základě této smlouvy v roce 851 př. Kr. požádal Marduk-zākir-šumi o pomoc proti potlačení vzpoury, vyvolanou jeho

256 Pečirková, Jana (2000): str. 156.

257 Grayson, A. Kirk (1996): str. 80, text A.0.102.16, ř. 218'-219'.

258 Reade, Julian (1979): str. 33.

bratrem Marduk-bēl-usātim. Tato smlouva také pomohla Salmanassarovo synovi Šamši-Adadovi I. v bojích proti jeho bratrovi, díky pomoci babylonského krále se Šamši-Adad I. udržel na trůně.

Vazalské státy ležící v oblasti periferie, byly vnímány jako země bohaté na zdroje potřebných surovin. Říše tyto země považovala za neschopné zpracovávat nerostné bohatství či chovat stáda koní a efektivně je využívat pro svůj vlastní prospěch. V rámci propagandy bylo těmto zemím předurčeno fungovat jako dodavatelé surovin a materiálu pro potřeby říše.²⁵⁹

Jedině za pomoci Asýrie se mohly vazalské státy (periferie) přiblížit k fungování centra (zpracovávání surovin, přijetí řádu říše či schopnost uspořádání země). Vzhledem k politické přeměně společnosti periferie se rozmohlo šíření politického a kulturního vlivu Asýrie.

I přestože se tyto oblasti mohly lépe vyvíjet, docházelo spíše k rozpínání centra na úkor periferie. Vzhledem k jakési vyvolenosti a prvotnosti říše, jako středobod světa, měl proto její panovník povinnost udržovat správný cyklus celého světa. Musel být schopen zajistit provedení jednotlivých rituálů ve správný čas, správným způsobem, aby nebyl narušen cyklus času a tím tedy řád kosmu. Dále také rozpoznání příznivého a nepříznivého období naplánovaných akcí, a to využitím věštců, kteří odkrývali vůli bohů.²⁶⁰

6.3.Stavební činnost

Dalšími povinnostmi panovníka byly renovace a rekonstrukce stávajících budov, chrámů, zdí i stél. V epilogu svých nápisů někteří panovníci požadovali po následnicích případné opravy daných reliéfů.²⁶¹

259 Liverani, Mario (1979): str. 312 - 313.

260 Liverani, Mario (1979): str. 308.

261 *"Pozdější princ může opravit poškozené části a vrátit mé nápisy spolu s nápisy králů, mých otců, na jejich místa. Aššur, bůh Adad a velcí bohové vyslyší jeho modlitby"*. Grayson, A. Kirk (1996): str. 56, text A.0.102.10, ř. spodní konec 3b - levý konec 1a.

Každý vládce se pokoušel předčit svého předchůdce, což nezahrnovalo pouze válečná tažení ale také stavební činnosti, panovníci velice rádi prohlašovali, že dokázali věci, na které jejich předkové ani nepomýšleli. V symbolické rovině se král stával tvůrcem a jeho činnost mohla být přirovnávána až k prvotnímu stvoření. Nejvyšším vrcholem jeho úsilí bylo korunováno založení nového hlavního města, které bylo jakýmsi symbolickým modelem mikrokosmu.²⁶² Mistrem v tomto směru se stal Aššurnasirpal II., který nechal přestavět Kalḫu a učinil ho novým hlavním městem Asýrie. Tuto funkci si zachovalo až do vlády Asarhaddona a stalo se tak prvním svého druhu v historii Asýrie.

262 Liverani, Mario (1979): str. 308 - 309.

7.KALĤU

Dnešní název tohoto kdysi hlavního města Asýrie je Nimrud. Město se nacházelo v úrodné oblasti řeky Tigris, jež se v té samé době měla téměř dotýkat západní zdi, čímž měla říše obchodní cestu na dosah své ruky²⁶³ zhruba čtyřicet kilometrů jihovýchodně od města Mosul. Dle doložených informací sahá osídlování této oblasti až do pravěku. Kolem roku 878 př. Kr. rozhodl Aššurnasirpal II. přestavět Kalĥu na hlavní město Asýrie, tuto volbu učinil především kvůli jeho strategické poloze²⁶⁴ a podle některých dochovaných zpráv i kvůli dosavadnímu hlavnímu městu Aššur, které svou nedostačující rozlohou omezovalo potřeby panovníka. V jistých nápisech se o městu zmiňuje jako o ruině během vlády Salmanassara I. (1273-1244 př. Kr.)²⁶⁵ a od vlády Tiglatpilesara I. (1114-1076 př. Kr.) se stalo provinčním hlavním městem.²⁶⁶

Konečná rozloha po kompletní renovaci dokončené až za vlády Salmanassara III. (kolem roku 863 př. Kr.) činila 360 hektarů. Po závěrečných dokončovacích pracích následovala velkolepá oslava.²⁶⁷

Opevnění města se sestávalo z hradeb, dlouhých 8 kilometrů.²⁶⁸ Aššurnasirpal II. se ve svých nápisech zmiňuje o vybudování obranného opevnění po celém obvodu města, avšak se zdá, že jej dokončil až jeho syn.²⁶⁹ Zdi se stavěly z nepálených cihel a většinou bývaly bez základů. Kamenné základy se používaly u nezpevněné zeminy anebo v místech ohrožovaných vodou společně s bitumenem se docílilo voděvzdornosti (západní zeď).²⁷⁰ Archeolog Henry Layard prováděl výzkum severních a východních zdí, tyto zdi měly vyšší valy a věže v pravidelných

263 Oates, Joan a Oates, David (2001): str. 27.

264 Mallowan, M. E. L. (1966): str. 74.

265 Mallowan, M. E. L. (1966): str. 75.

266 Oates, Joan a Oates, David (2001): str.15.

267 Podrobný nápis lze nalézt na "Banquet Stele". Další popis také viz Oates, Joan a Oates, David (2001): str. 40 - 41.

268 Oates, David (1939): str. 98.

269 Oates, Joan a Oates, David (2001): str. 28; Mallowan, M. E. L. (1966): str. 76.

270 Mallowan, M. E. L. (1966): str. 81.

rozestupech o délce 2 100 metrů, z nichž se dochovaly pouze kopce. Zároveň se zde měl nacházet větší počet bran, přestože byly identifikovány s určitostí pouze dvě, přičemž k severní bráně, směřující k Ninive, byl připojen dvojitý val. Předpokládá se, že hlavní brána měla směřovat na východ, poněvadž by tak byla situována nejbližší k přechodu Horního Zabu u Quwairu.

Městská citadela byla situovaná na východní straně a přiléhala k severovýchodnímu rohu. I přestože nebyly objeveny žádné věže citadely, předpokládá se, že jimi disponovala, poněvadž jsou typické pro naši dobu. Do citadely byla vsazena brána široká 4,30 metru²⁷¹, jejíž severní strana se nám oproti jižní nezachovala. Ze spodní části jižní strany se dochovala alabastrová postava lva, na které čněl nápis Salmanassara III., což nám logicky dokládá existenci brány a celé citadely za jeho vlády.

Patti-ḥegalli se nazýval kanál, jenž byl veden od Horního Zabu směrem do Kalḥu. Dodnes jsou znatelné jeho pozůstatky. První dochované místo je vysoký hřeben na severním břehu Velkého Zabu naproti Quwairu, i když předpokládaný zdroj se měl nacházet o něco výše. Nadále pravděpodobně procházel tunelem ve skále, nacházejícím se pod Quwairem, tunel pokračoval paralelně s řekou Tigris až k jižní části Kalḥu, zde stopy mizí zhruba 3,5 kilometrů od města. Dále se můžeme domnívat, že pokud kanál udržoval stejný směr, vedl by nadále podél jižních hradeb města, následně se stočil na západ a nakonec se vлил do Tigridu.²⁷² Podle mapy, vytvořené Felixem Jonesem, existuje možnost, kanál vedl podle námi výše uvedeného popisu, vedl podél západní zdi vnějšího opevnění kolem *ekal māšarti* skrze vyvýšený kopec přímo do zavlažované oblasti. Podle jisté domněnky je možné, že kanál vedl do města a vytvářel jistou kaskádu, o které se Aššurnasirpal zmiňuje v jednom ze svých nápisů. Bohužel se pro tuto domněnku nenašly žádné

271 Oates, Joan a Oates, David (2001): str. 31.

272 Oates, David (1939): str. 98.

potvrzující důkazy.²⁷³

7.1. Severozápadní palác

Severozápadní palác byl vystavěn v rámci přestavby města Kalḫu v období vlády Aššurnasirpala II. Původním vzorem pro tuto honosnou stavbu se stal palác v Mari, postavený o 900 let dříve.²⁷⁴ Schéma odpovídalo standardu asyrských paláců stavěných v těchto dobách, přesto se však tento jediný stal jednou z nejimpozantnějších staveb, které nám může starověká Mezopotámie nabídnout.

Mallowan ve své práci uvádí, že budova měla rozměry 200x120m²⁷⁵, ale manželé Oatesovi se spíše přikládají k rozměrům 200x130m.²⁷⁶ Palácové zdi, vybudované z nepálených cihel, se nám bohužel nedochovaly, proto archeologové mohli odhadovat jejich skutečnou výšku, kterou stanovili na 12 - 13 metrů, podle vykopaných základů zdiva.²⁷⁷

Další materiálem, používaným mimo cihel, bylo dřevo, zejména cedr a borovice, tvořící převážně střechy a vstupní brány.²⁷⁸ Pro výzdobu se volil převážně vápenec a slonovina.

Většina zdí a místností byla bohatě zdobená reliéfy, malbami a sochami. Všechny ozdoby se umísťovaly podle daného plánu a měly mít magický či ochranný význam.²⁷⁹ Poprvé se začaly objevovat reliéfy větších rozměrů, rovněž také malby, tvořené černou, červenou, modrou a bílou barvou, jenž společně s další novotou, glazurovanými cihlami²⁸⁰ vytvářely výraznější odstín.

Konstrukce paláce měla velmi dobře propracovaný systém

273 Oates, Joan a Oates, David (2001): str. 33.

274 Mallowan, M.E.L. (1966): str. 96.

275 Mallowan, M.E.L. (1966): str. 94.

276 Oates, Joan a Oates, David (2001): str. 36.

277 Mallowan, M.E.L. (1966): str. 106.

278 Mallowan, M.E.L. (1966): str. 106.

279 Reade, Julian (1979): str. 331, 335.

280 Prosecký, Jiří (1999): str. 167.

odvětrávání. Většina místností disponovala větracím, uzavíratelným otvorem, jenž se nacházel v horní části místnosti. Větší místnosti se pak mohly pochlubit až dvěma ventilačními šachtami.²⁸¹

Kromě šachet a otvorů neměla budova žádná okna, čímž bylo nutné zajistit umělé osvětlení za pomoci lamp, přestože si lid tehdejší doby a oblasti uvykl na práci a život v šeru.

Nádvoří této honosné stavby o rozměrech 32x37m²⁸² bylo určeno pro veřejné akce až pro jeden tisíc návštěvníků. Hlavní vstup se údajně nacházel na východní straně, pro tuto domněnku však nemáme žádné archeologické doklady. Druhý vstup byl umístěn na severní straně, z nádvoří vedlo několik průchodů do trůnního sálu.

Všechny průchody a vstupy střežila okřídlená stvoření, která vypadala z části jako člověk a z části jako zvíře. Bytosti s jedním nebo dvěma páry křídel, se nazývala *šēdu* či *lamassu*. Sloužily jako ochránci s magickou mocí, jež měly za úkol střežit vstupy.²⁸³

U prvního vstupu do trůnního sálu se nacházely sochy s lidskou hlavou a tělem okřídlené lvice.²⁸⁴ Druhý vchod strážily sochy stvoření, připomínající člověka, lva a ptáka dohromady. Třímala v pravé ruce kůzle, značící oběť bohům a v levé rostlinu života. Předpokládá se, že severněji položený vstup k trůnu sloužil jako východ a druhý jako vchod. Sochy měly role jakýchsi amuletů, ochraňovaly krále od veškeré zlé magické moci.²⁸⁵

Trůnní sál o rozloze 47x10m²⁸⁶, byl bohatě zdoben reliéfy, demonstrující moc a úspěchy panovníka.

První reliéf se nacházel na východní zdi ihned za trůnem krále. Jsou na něm vyobrazeny dvě královské postavy, oděné v skvostná

281 Mallowan, M. E. L. (1966): str. 106.

282 Mallowan, M.E.L. (1966): str. 97.

283 Mallowan, M.E.L. (1966): str. 103.

284 Viz fotografie 1.

285 Mallowan, M.E.L. (1966): str. 103.

286 Roaf, Michael (1998): str. 61.

roucha, jež stojí po stranách posvátného stromu. Jsou následované okřídlenýma bytostma, třímající v levé ruce nádobu a v pravé ovoce oválného tvaru v úrovni královy hlavy. Nad stromem se tyčí symbol boha Aššura, okřídlený disk.²⁸⁷ Reliéf nám znázorňuje akt, kdy bůh předává panovníkovi královskou moc. Panuje rozdíl mezi oběma postavami, král po levici drží v levé ruce žezlo, zatímco pravou má zdviženou k bohu, čímž jej žádá o moc. Král v pravo od posvátného stromu má rovněž zdviženou pravou ruku, avšak žezlo v levé ruce nesměřuje k zemi, ale kolmo k ní, což symbolizuje právě obdaření královskou mocí. Ovoce v přátech stvoření pochází z posvatného stromu, a protože jej drží v blízkosti krále, je mu předávána síla a život.²⁸⁸

Mezi reliéfy na severní a jižní zdi byl vytesán nápis "Standard Inscription". Na okraji severní zdi jsou vyryty dva registry, popisující dobytá vítězství Aššurnasirpala II. během prvních pěti let jeho vlády. Na jedné ze scén je král zachycen, jak stojí ve svém voze, přepravován přes řeku, spolu s koňmi, jež plavou v silném proudu a vojáky, plujícími na ovčích měchýřích. V další scéně je panovník doprovázen nosiči standarty, v době, kdy podnikal útoky na dobře opevněné město. Následná scéna se věnuje zacházení s obyvateli dobytých měst a oblastí, které králi vzdorovaly. Dále je zde scéna, zabývající se péčí o královské koně, vaření jídla pro krále v jeho stanu a také tanečníci, oděni ve lvích kůžích.²⁸⁹

Reliéf nejbližší ke královskému trůnu vykresluje krále, jak drží v jedné ruce luk a v druhé pohár, z něhož ulévá bohu nad uloveným býkem. V mnoha dalších scénách je poukazováno právě na lov býků a lvů.²⁹⁰

Jižní zeď neoplývá velkým množstvím dochovaných reliéfů. Přesto nám jeden z toho mála odkrývá okřídlenou postavu královského vzhledu,

287 Viz reliéf 9.

288 Mallowan, M.E.L. (1966): str. 97; Reade, Julian (1979): str. 336.

289 Mallowan, M.E.L. (1966): str. 98.

290 Mallowan, M.E.L. (1966): str. 99.

nesoucí v jedné ruce skvrnitého jelena a v druhé rostlinu života. Podle archeologa Mallowana vystihuje akt krále v roli chovatele a hospodáře, dále také jako tvůrce parků a zahrad, čistícího zemi pro flóru a faunu.²⁹¹

Následující reliéf se objevil v jednom z průchodů a znázorňuje dvě okřídlená stvoření v nadživotní velikosti, držící v jedné ruce nádobu a druhou rukou se dotýkají posvátného stromu. Archeolog Layard pojmenoval tvory jako *Nisroch*. Mallowan si naopak myslí, že ony znázorněné postavy jsou kněží v maskách a honosných šatech. Třetí a poslední výklad hovoří dokonce o samotném panovníkovi.²⁹²

Reliéf, jenž byl vytesán v údajné hodovní síni, nám zobrazuje krále, sedícího na trůně v nádherném, bohatě zdobeném rouchu. V ruce má pohár a je obklopen vyšší vrstvou svých poddaných, lučištníků, které jej ovívají a okřídlenými tvory. Další scéna se zabývá lovem lvího samce, kterému je do tlamy zabodáván štít s hroty. V poslední scéně drží král konečky svých prstů pohár a je doprovázen mladými lučištníky. V této scéně je vytesán jako válečník, poněvadž má na opasku dýky a meč.²⁹³

7.2. *Salmanassarův palác - ekal māšarti*

Tuto monumentální stavbu, ležící v jihovýchodní části města, dokončili Asyřané v roce 846 př. Kr.

Budova se podle Roafa rozprostírala na ploše 350x250m²⁹⁴, podle Davida a Joan Oatesových zhruba na 200x300m²⁹⁵. Severní část paláce měla vojenský charakter, zbytek byla panovníkova rezidence a nesměla chybět královská pokladnice.

Výška zdí, z nepálených cihel, se odhadovala na 15 metrů a šířka na 3,4-4,2m. Západní zeď měla být zhruba 290m dlouhá²⁹⁶ a její součástí

291 Mallowan, M.E.L. (1966): str. 99. Viz reliéf 10.

292 Mallowan, M.E.L. (1966): str. 99.

293 Mallowan, M.E.L. (1966): str. 102.

294 Roaf, Michael (1998): str. 167.

295 Oates, Joan a Oates, David (2001): str. 144.

296 Oates, David (1939): str. 99.

byly velké věže v pravidelných rozestupech 18,7m.²⁹⁷ Severní hradba se skládala ze tří zdí postavených vedle sebe, lišily se pouze ve spojích zdiva. Nejvnitřnější byla silná podobně jako zeď západní a zvnějšku je možné na ní pozorovat stopy ohoření, což je nejspíše i důvod existence dalších dvou, které tuto původní měly podpírat kvůli zhoršené statické způsobené požárem. Severní zeď zřejmě měla také věže a na východním konci možná také bránu.²⁹⁸ Zbylé zdi vypadaly obdobně jako západní hradba, až na rozestupy obranných věží. Nejlépe se nám zachovala jižní zeď a je pravděpodobné, že kolem ní vedl kanál *Patti-hegalli*.²⁹⁹

Za severozápadními hradbami se rozkládala velká plocha, které zřejmě sloužila jako cvičiště a shromaždiště, ohraničená vyvýšeninou, na níž navazovaly domy. V těchto místech se našlo mnoha základových schránek, přičemž většina zela prázdnotou, přesto ve dvou z nich byly nalezeny hliněné figurky a ve třetí bronzové miniaturní symboly, zbraně a dřevěné apotropaické figurky.³⁰⁰

Stejně jako v Severozápadním paláci, se *ekal māšarti* mohl pochlubit ventilačními šachtami a jedním vylepšením - větrací šachty se uzavíraly hladkými děrovanými cihlami, které sloužily jako drenáž.

Západní brána se nám poměrně dobře zachovala, měla valenou klenbu a dvoukřídlové dveře a byla lemována 7,5m širokými věžemi. Vedla na severozápadní nádvoří. Zachovaly se nám také pozůstatky severní brány. O jižním vstupu nemáme z období Salmanassara III. žádné doklady, jelikož ji nechal král Asarhadon přestavět.³⁰¹

Jak již bylo výše zmíněno, severní část paláce obývala armáda, přesněji řečeno zde měla dílny a skladiště. Severní část se rozdělovala na severozápadní a severovýchodní kvadrant.

V severozápadním kvadrantu se u severních dílen nacházely vstupy

297 Oates, David (1939): str. 100.

298 Oates, David (1939): str. 100.

299 Oates, Joan a Oates, David (2001): str. 148.

300 Oates, Joan a Oates, David (2001): str. 148 - 149.

301 Oates, Joan a Oates, David (2001): str. 148 - 151.

až tři metry široké, z toho vyplývá domněnka, že dílny sloužily k opravě a vylepšení válečných vozů a obléhacích strojů. Tuto skutečnost rovněž potvrzují některé tabulky.³⁰² Uprostřed kvadrantu se nacházelo nádvoří. Většina dílen se postupem času přeměnila na skladiště, ve kterých se našly lampy, koňské postroje, ohlávky, čepice, knoflíky, korálky, růžice, skladovací nádoby, slonovina, zbroj, zbraně (železná kopí a dýky, luky). Tento kvadrant sloužil především pro údržbu, skladování a opravu vojenské techniky a materiálů, mající vazbu s vozy a koňmi.³⁰³

Severovýchodní kvadrant o rozměrech 95x80m³⁰⁴ disponoval navíc vojenskou rezidencí v severozápadním rohu³⁰⁵. V jedné z dílen byla nalezena rámová pila, která měla sloužit jako kamenické nářadí, následně se našly kamenné úlomky, pigmenty, které nejspíš sloužily jako barvivo. Rovněž zde byla objevena alabastrová socha Salmanassara III. jeden metr vysoká, v dílně se nacházela nejspíše za účelem opravy. V neposlední řadě tu máme tabulky nalezené v další místnosti, obsahující informace o shromáždění mužů, koní a mul, rozdělených podle velitelů a provincií.³⁰⁶ Nakonec lze zmínit ještě jednu místnost, ve které byly objeveny železné zbraně a nástroje: kopí, dvě dýky, hrot šípu, motyka, dvě čepele ve tvaru půlměsíce, bronzové hlavice meče a bronzové destičky - dvě s gryfy a ostatní s geometrickými vzory, které se používaly jako ozdoba na toulce a koňské postroje.³⁰⁷

Přesuneme se k jižní části směrem k trůnnímu sálu do jihovýchodního kvadrantu, který se rozprostíral na ploše 80x100m.³⁰⁸ Na východě byl chráněn městskou hradbou a na jihu masivní rohovou věží.³⁰⁹ Disponoval branou, vedoucí do severovýchodního kvadrantu, cca 4 metry širokou. Její šířka a stopy kol vozů v cestě z bitumenu

302 Oates, Joan a Oates, David (2001): str. 156.

303 Oates, Joan a Oates, David (2001): str. 156.

304 Oates, Joan a Oates, David (2001): str. 156.

305 Oates, David (1939): str. 101.

306 Oates, Joan a Oates, David (2001): str. 159.

307 Oates, David (1939): str. 102.

308 Oates, Joan a Oates, David (2001): str. 162.

309 Oates, David (1939): str. 107.

naznačují, že sloužila jako vstupní brána pro vozy.³¹⁰ Na západní straně archeologové objevili trůnní podium, sloužící s jistou pravděpodobností ke kontrole dění na nádvoří, a které bylo opatřeno Salmanassarovým nápisem. Jihovýchodní kvadrant byl i domovem městské stráže.

Trůnní sál se pyšnil rozměry 42,1x9,8m³¹¹, nacházel se tedy v jihovýchodním kvadrantu. Tloušťka zdi byla 4,4–4,8m, z čehož můžeme usuzovat, že zdi mohly vyrůst až do výšky 12 metrů, jež hravě převyšovaly vnější hradby *ekal māšarti*. Do sálu vedly dva vstupy, z toho jeden sloužil převážně jen jako východ. V rozích sálu se našly základové schránky. Schránky měly bílý sádrový povrch a na něm vyrytý krátký apotropaický text, uvnitř se našly hliněné figurky typu *laḥmu*.³¹²

Trůnní podstavec o rozměrech 2,28x3,82m³¹³, vyroben ze dvou bloků nažloutlého vápence, se našel ve východní části sálu. Na horní části podstavce byly troje kruhové zářezy, udávající nám umístění tří různých trůnů. Po stranách jsou vyryty reliéfy s nápisy, uspořádané do dvou registrů. Jelikož nápis končí třináctým rokem vlády (846 př. Kr.), lze se domnívat, že byl vyroben právě v tomto roce. Nápis nám ještě prozradil, že podstavec nechal vyrobit Šamaš-bēl-ušur, guvernér Kalḥu.³¹⁴

První z reliéfů, vyrytých na podstavci, zobrazuje podávání rukou mezi Salmanassarem III. a Marduk-zākir-šumim. Toto vyobrazení je velice vzácné, poněvadž je jediným dokladem, dokazující rovnost mezi oběma panovníky. Na jižní straně je zobrazeno přinášení tributu od Chaldejců, konkrétně z Bīt-Amuki, nosiči nesou stříbro, zlato, slonovina, ebenové dřevo, cín, bronz a sloní kůže. Na západní straně podstavce je opět znázorněno přinášení tributu, tentokrát od vládce Qalparundy z oblasti Sýrie, nosiči přinášejí stříbro, zlato, cín, bronz, slonovinu, eben,

310 Oates, David (1939): str. 107; Oates, Joan a Oates, David (2001): str. 162.

311 Oates, Joan a Oates, David (2001): str. 171.

312 Oates, Joan a Oates, David (2001): str. 172 - 174.

313 Oates, Joan a Oates, David (2001): str. 174.

314 Roaf, Michael (1998): str. 171.

cedr, barevná roucha a vedou zapřážené koně.

8.ZÁVĚR

Aššurnasirpal II. pokračoval ve válečných výpravách po vzoru svého otce Tukultī-Ninurty II. a děda Adad-nērārīho II. Po nástupu na trůn musel nejprve upevnit svou moc. Zajistil klid v horských oblastech na severu a východě. Dalším cílem byla aramejská města v oblasti řek Ḫābūr a Eufrat, čímž chtěl Aramejce zastrašit a odradit je od případných útoků na Asýrii. Poté mohly následovat tažení západním směrem. Velice významným úspěchem bylo získání přístavního města Karchemiš, které se raději vzdalo, než aby s asyrským panovníkem bojovalo a přineslo mu skvostný tribut. Při pochodu dále na západ se dostal až k libanonským horám a ke Středozemnímu moři, kde přijal tribut od pobřežních měst, mezi nejvýznamnější patřila fénická města Tyros, Byblos, Sidon a Arwad.

Hlavním cílem Aššurnasirpala II. byla expanzivní politika, se kterou začal již jeho děd, a která umožňovala vytvořit pás vazalských států okolo Asýrie a tím tak zajišťovala klid uvnitř i při hranicích říše. Nedílnou součástí této politiky bylo také zastrašování - exemplárními tresty pro ty, kteří se ihned nepodrobili Aššurnasirpalově vládě. Vzhledem ke každoročním tažením můžeme také pozorovat nutnost vývoje asyrské armády.

Kromě válečnictví je nutné také zmínit architektonické ambice krále. Nechal opravit a zbudovat mnoho chrámů a měst. Největším jeho stavebním úspěchem bylo vystavení nového hlavního královského města Kalḫu, což byla do té doby věc nevídaná. Toto město bylo využíváno jako hlavní město ještě za vlády Asarhaddona (680-669 př. Kr.).

Jak se už stalo v podstatě tradicí, i král Salmanassar III. pokračoval ve stopách svého otce Aššurnasirpal II. Jeho tažení vedla do stejných oblastí a ještě dále. Některé ze zemí podmaněných už jeho otcem uznala i nadvládu Salmanassara a proti těm, jež se vzbouřili vedl král tažení a

vydobyli si opět jejich poslušnost.

Tažení mířila především na západ a na sever. Došlo opět ke střetu s Aramejci v oblasti středního Eufratu, důležitým ziskem zde bylo město Til-Barsip, jež se stalo důležitým strategickým bodem při pozdějších taženích do Sýrie. Nejzápadněji se, stejně jako v případě Aššurnasirpal II., dostala asyrská armáda až ke Středozemnímu moři, kde fénická města poslušně zaplatila tribut. Salmanassar se několikrát střetl se silným protivníkem, kterým byla koalice 12 zemí v čele s damašským králem Adad-idrim. Byla opravdu vytrvalým protivníkem a její oslabení způsobila až smrt Adad-idriho. Na severu se Salmanassar několikrát střetl s Urartu ležícím kolem jezera Van. Tato země byla také silný protivníkem Asýrie, její výhodou byla především hornatá a těžce přístupná krajina.

Ani oblasti na jih a východ od Asýrie nebyla zapomenuta. V Babylónii Salmanassar na žádost tamního vládce Marduk-zākir-šumiho pomáhal při potlačení a potrestání vzbouřenců vedených bratrem babylónského krále Marduk-bēl-usātím. Na jihovýchodě si asyrský panovník podmanil chaldejské státy a na východě bylo nejzasším dosaženým státem Šubria. Od Salmanassara máme také první zmínky o střetech s Peršany a Médy.

Posledních pět let své vlády (830-826 př. Kr.) přenechal velení armády *turtānovi* Daiān-Aššūrovi. Přesný důvod tohoto nevídaného kroku neznáme, mohlo se jednat jak o zhoršující zdravotní stav krále, tak i o nestabilní vnitřní situaci.

Základ asyrské armády tvořila pěchota, kterou bylo možno využít v každém terénu (rovná pláň, hory, bažiny) i v každé situaci (bitva na otevřené pláni, v horách či dobývání města). Tvořili ji jak lehká pěchota, tak i těžkooděnci. Lučištníci mohli ochromit nepřítele na větší vzdálenost, ale byli zase sami snadným terčem, proto měli své vlastní ochránce - štítonoše, a to jak pěší, tak i ti na koni. Mnohem častěji se

začala využívat jízda. Důležité bylo její použití zejména v hornatých oblastech, kam se špatně dostávaly válečné vozy. Problémem však bylo nedostatečné vycvičení koní i jezdců, kteří měli jízdu stíženou tím, že v této době ještě neexistovala sedla, tudíž bylo velice těžké na koni se jen udržet, natož ještě bojovat.

Asyrský panovník velice aktivně využíval propagandy, jak na asyrské obyvatelstvo, aby si zajistil dostatečný přísun vojáků, zdrojů či ostatních vojenských potřeb, aniž by se lid proti tomu bránil, tak samozřejmě i na nepřátele, aby je zastrašil a ti se ze strachu raději vzdali, než aby s asyrským vojskem bojovali. Našlo se i mnoho zemí, které se nechtěly tak snadno podvolit a ty byly poté využity k demonstraci síly Asýrie a byly exemplárně potrestány. Také reliéfy v Severozápadním paláci v Kalḫu sloužily jako ukázka moci říše. Další důležitou budovou, jež nechal v Kalḫu postavit Salmanassar III., bylo *ekal māšarti*, jehož severní část sloužila k vojenským účelům. Byla zde ubytována stálá vojenská posádka, byly zde dílny na výrobu a opravu vojenských prostředků a také sklady potřebného materiálu a kořistí.

Každoroční válečná tažení Aššurnasirpal II. i Salmanassar III. měla výrazný vliv na podobu, formování a výtečnou organizaci armády, bez nich by asyrská armáda zřejmě nemohla dosáhnout takové úrovně, jakou měla. Existoval zde přímý vztah mezi těmito dvěma věcmi. Dále potřeba asyrského panovníka důrazně demonstrovat svou moc měla přímý vliv na výzdobu významných staveb, zejména v novém hlavním městě Kalḫu. A nakonec nesmíme zapomenout na stavbu budov, které měly vojenský charakter, př. *ekal māšarti*, a které mohly uspokojit zvýšenou potřebu vojenských předmětů (vozy, postroje, výstroj, zbraně).

9.LITERATURA

- Anglim, Simon; Jestice, Phyllis; Rice, Rob S., ***Bojové techniky starověkého světa (3000 př. Kr - 500 n. l.)***, Deus, Praha 2006
- Baker, Heather D., ***The Prosopography of the Neo-Assyrian Empire 2/I, 2/II, 3/I, 3/II***, University of Helsinki, Helsinki 2000 - 2011
- Buttery, Alan, ***Armies and Enemies of Ancient Egypt and Assyria***, Wargames Research Group, 1974
- Crawford, Vaughn E.; Harper, Prudence O.; Pittman, Holly, ***Assyrian Reliefs and Ivories in the Metropolitan Museum of Art: Palace Reliefs of Assurnasirpal II and Ivory Carvings from Nimrud***, The Metropolitan Museum of Art, New York 1980
- Curtis, J. E; Tallis, N., ***The Balawat Gates of Ashurnasirpal II***, The British Museum Press, London 2008
- Gombár, Eduard; Pecha, Lukáš, ***Dějiny Iráku***, Academia, Praha 2013
- Grayson, A. K., ***Assyrian Rulers of the Early First Millennium B. C., Part I, RIMA II***, University of Toronto Press, Toronto 1991
- Grayson, A. K., ***Assyrian Rulers of the Early First Millennium B. C., Part II, RIMA III***, University of Toronto Press, Toronto 1996
- Hall, H. R., ***Babylonian and Assyrian Sculpture in the British Museum***, Paris and Brussels 1928
- Liverani, Mario, ***The Ideology of the Assyrian Empire***, In: Power and Propaganda, Stougaard Jensen, Copenhagen 1979
- Malbran-Labat, Florence, ***L'armée et l'organisation militaire de l'Assyrie***, LIBRAIRIE DROZ, Genève-Paris 1982
- Mallowan, M. E. L., ***Nimrud and its Remains***, vol. 1, The British School of Archaeology in Iraq, London 1966

- Mieroop, Marc Van de, ***Dějiny starověkého Blízkého východu***, Academia, Praha 2010
- Millard, Allan, ***The Eponyms of the Assyrian Empire: 910 - 612 BC***, Helsinki 1994
- Oates David, ***The Excavation in Nimrud (Kalḫu)***, In: Iraq, volume XXI, The British School of Archaeology in Iraq, London 1939
- Oates Joan and Oates David, ***Nimrud - An Assyrian Imperial City Revealed***, The British School of Archaeology in Iraq, London 2001
- Olmstead, A. T., ***Shalmaneser III and the Establishment of the Assyrian Power***, American Oriental Society, vol. 41, 1921
- Parpola, Simo, ***Neo-Assyrian Toponyms***, Butzon & Bercker, 1970
- Parpola, Simo; Porter, Michael, ***The Helsinki Atlas of the Near East in the Neo-Assyrian Period***, The Casco Bay Assyriological Institute, Finland 2001
- Pečírková, Jana, ***Asýrie: od městského státu k říši***, Academia, Praha 2000
- Prosecký, Jiří, a kolektiv, ***Encyklopedie starověkého Předního východu***, Libri, Praha 1999
- Radner, Karen, ***The Prosopography of the Neo-Assyrian Empire 1/I, 1/II***, University of Helsinki, Helsinki 1998 - 1999
- Reade, Julian, ***Ideology and Propaganda in Assyrian Art***, In: Power and Propaganda, Stougaard Jensen, Copenhagen 1979
- Roaf, Michael, ***Svět staré Mezopotámie a starověkého Blízkého východu***, Knižní klub, Praha 1998
- Russell, John Malcolm, ***The Program of the Palace of Assurnasirpal II at Nimrud: Issues in the Research and Presentation of Assyrian Art***, American Journal of Archeology, vol. 102, no. 4,

1998

Spek, Bert van der, ***Money, Weights and Measures in Antiquity***, 2004 [online]. Poslední změna 24. února 2007 [Cit. 22. 3. 2014], <http://www.livius.org/w/weights/weights.html>

Yamada, Shigeo, ***The Construction of the Assyrian Empire: Historical Study of the Inscriptions of Shalmaneser III (859-824 B.C.)***, E. J. Brill; Leyden 2000

https://www.britishmuseum.org/explore/highlights/article_index/s/shalmaneser_iii_king_of_assy.aspx, citováno 27. 4. 2014

https://www.britishmuseum.org/explore/highlights/article_index/a/ashurnasirpal_ii_king_of_assy.aspx 27. 4. 2014

10.RESUMÉ

Ashurnasirpal II. continued with military expeditions like his father Tukulti-Ninurta II. and his grandfather Adad-nerari II. After accession to the throne he had to first consolidate his power. He ensured peace in the mountainous areas in the north and east. Another target was Aramean cities between rivers Habur and Euphrate, Ashurnasirpal tried to intimidate and discourage Arameans from possible attacks against Assyria. Then campaign could follow westward. Another important success was the port city of Carchemish, which decided to surrender to the Assyrian king rather than to fight with him and brought him a magnificent tribute. During the march to the west the king approached the Lebanese mountains and the Mediterranean Sea, where he received a tribute from coastal cities, the most important was the Phoenician cities of Tyre, Byblos, Sidon and Arwad.

The main aim of Assurnasirpal II was expansion of territory, which began his grandfather, and which allowed him to create the band of vassal states around Assyria, thereby ensuring peace within and on the borders of the empire. An integral part of this policy was also intimidation - exemplary punishment of those who didn't immediately give in Ashurnasirpal's rule. Thanks to the annual expeditions we are also able to observe the development of the Assyrian army.

In addition to the warfare it is also necessary to mention the architectural ambitions of the king. He had repaired and built many temples and cities. His greatest achievement was the unprecedented construction of the new capital royal city Kalhu, which was extraordinary. This city was used as the capital until the reign of Asarhaddon (680-669 BC).

The king Shalmaneser III continued in his father's footsteps. His

campaigns led him to the same area as Ashurnasirpal II and beyond it. Some of the countries subjugated by his father also recognized Shalmaneser's domination and against those who rebelled led the king campaigns and gained back their obedience.

Campaigns were aimed mainly to the west and north. There was again a conflict with the Syrians in the area of the Middle Euphrates, an important acquirement here was the city Til-Barsip, which became an important strategic point in later campaigns to Syria. The westernmost the Assyrian army reached, as in the case of Ashurnasirpal II, was the Mediterranean Sea, where the Phoenician cities dutifully paid tribute. Shalmaneser faced strong adversary, a coalition of 12 countries led by the Damascus king Adad-Idri, several times. It was really tenacious adversary and it was weakened only after the death of Adad-Idri. To the north Shalmaneser clashed several time with Urartu situated around Lake Van. The country was also a strong opponent of Assyria, having the advantage of mainly mountainous and hardly accessible landscape.

Neither the area to the south and east of Assyria was not forgotten. In Babylonia Shalmaneser, at the request of the local ruler Marduk-zakir-Sumi, assisted with the suppression and punishment of the rebels led by his brother Marduk-bel-usatim. To the southeast, the Assyrian king conquered the Chaldean states and the most eastern state to be conquered was Šubria. From Shalmaneser we also have the first mention of clashes with the Persians and the Medes.

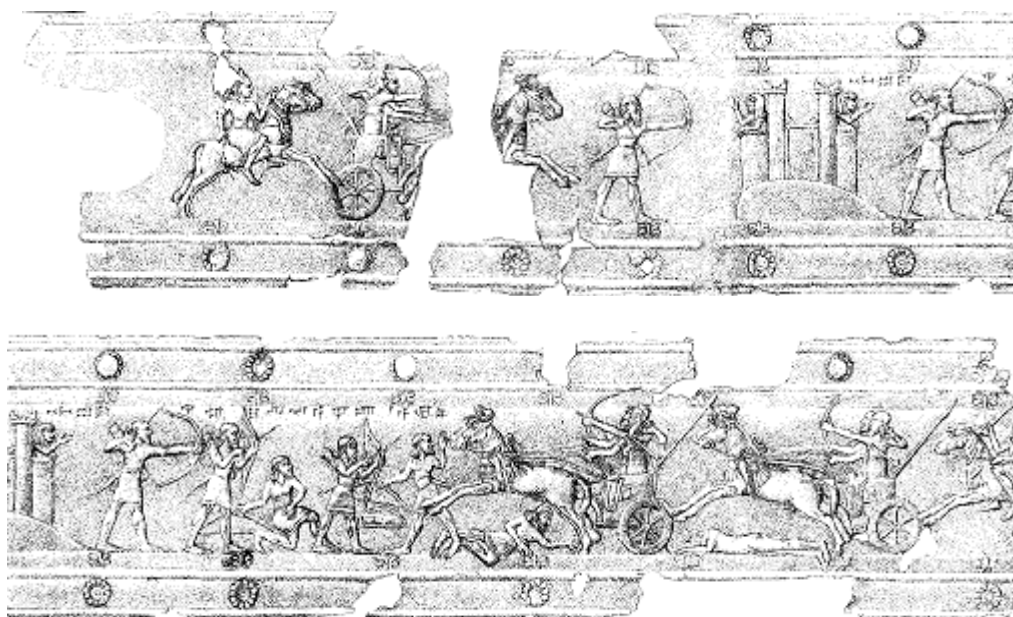
During the last five years of Shalmaneser's reign (830-826 BC), the king relinquished the command of the army to *turtānu* Aššur-Daiane. The exact reason for this unprecedented step is unknown, it could be both the declining health of the king, and the unstable situation within empire.

The basis of the Assyrian army was formed by infantry that could be used in any terrain (flat plains, mountains, swamps) and in every

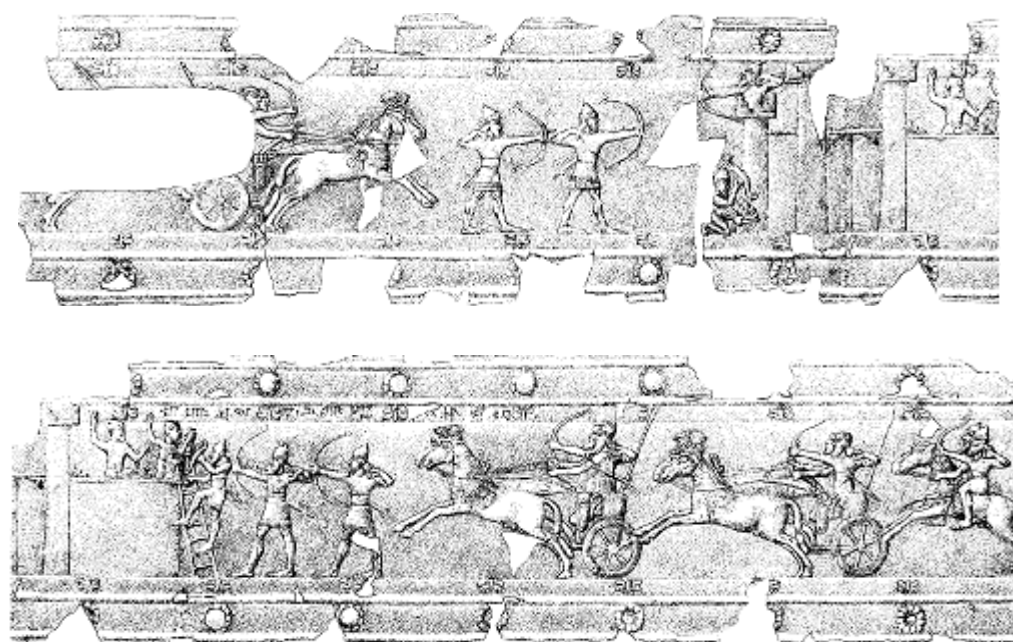
situation (battle on an open plain, in the mountains or during the siege of a city). It consisted of both light infantry and heavy infantry. Archers could paralyze the enemy from a distance, but they alone were an easy target, thus they had to have their own guardians - bearers, being either walkers or horsemen. The cavalry began to be used more often. Its use was important, especially in mountainous areas, which was poorly accessible by chariots. A problem was the lack of trained horses and riders whose ride had been further worsened by the fact that no saddles have been used at that time, so it was very difficult to keep riding, let alone fight.

The Assyrian king very actively used propaganda, both to the Assyrian population to ensure an adequate supply of troops, resources or other military needs, without people revolting against it, and of course to the enemy to intimidate them, so that they would give up rather than fight with the Assyrian army. There were many countries that did not want to give in so easily, and these were then used to demonstrate the power of Assyria, as they were punished. Also reliefs in the Northwest Palace in Kalhu can serve as an example of the might of the empire. Another important building in Kalhu was Ekal masarti, which Shalmaneser III let to build, and which northern part was used for military purposes. A military garrison was permanently housed here, there were workshops for the manufacture and repair of military equipment and also stores necessary for material and trophies.

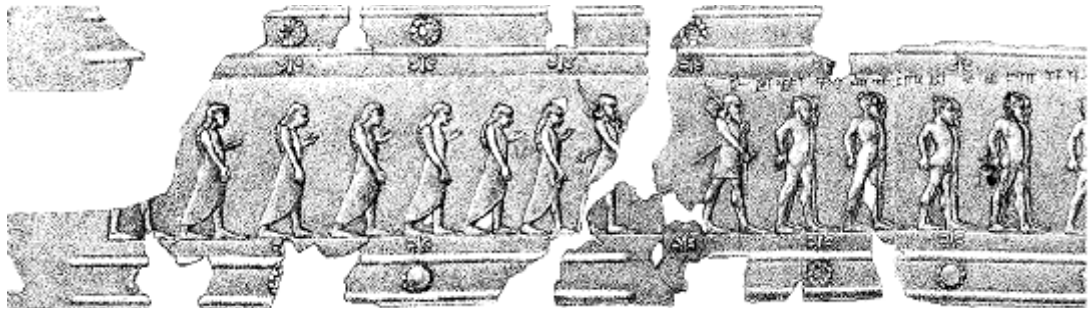
11. PŘÍLOHY

Reliéf 1: Tažení proti Bīt-Adini. Balawatská brána - BM ASH II L2. Curtis, J. E; Tallis, N. (2008): str. 111.

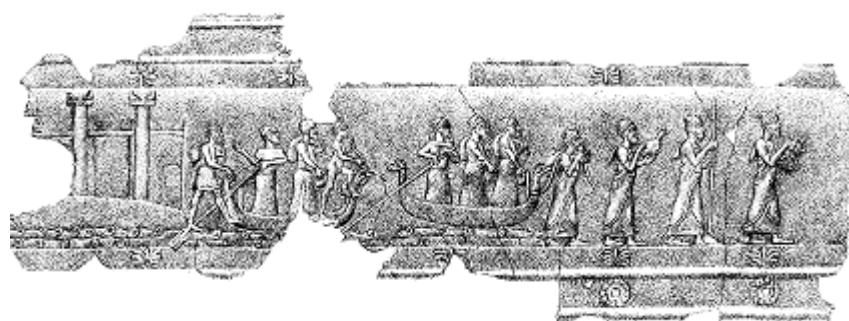
Reliéf 2: Tažení proti Ḫatti. Balawatská brána - BM ASH II L3. Curtis, J. E; Tallis, N. (2008): str. 113.

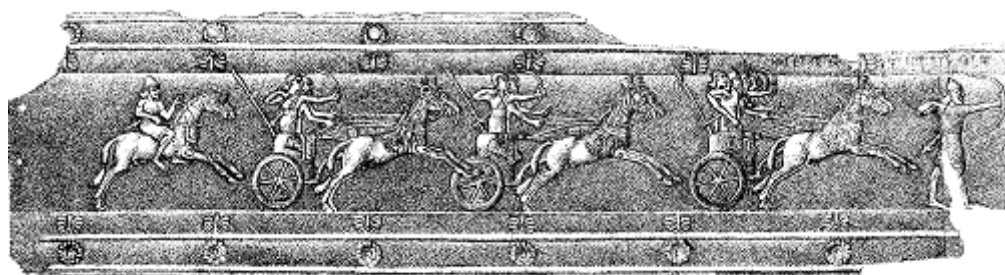
Reliéf 3: Vězni z Ḫatti. Balawatská brána - BM ASH II L6. Curtis, J. E; Tallis, N. (2008): str. 119.

Reliéf 4: Tribut od země Sūḫu. Balawatská brána - BM ASH II R7. Curtis, J. E; Tallis, N. (2008): str. 137.

Reliéf 5: Tribut od (možná) fénického města. Balawatská brána - MM ASH II L5. Curtis, J. E; Tallis, N. (2008): str. 167.

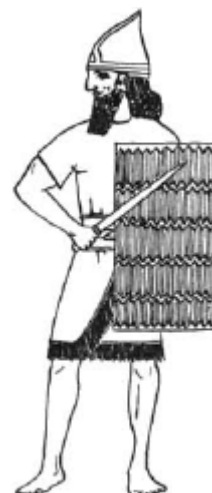
Reliéf 6: Tažení proti Bīt-Adini. Balawatská brána - MM ASH II R2. Curtis, J. E; Tallis, N. (2008): str. 177.

Obrázek 1:
Těžkoodětec se
štítem. Buttery,
Alan (1974): str.
59.

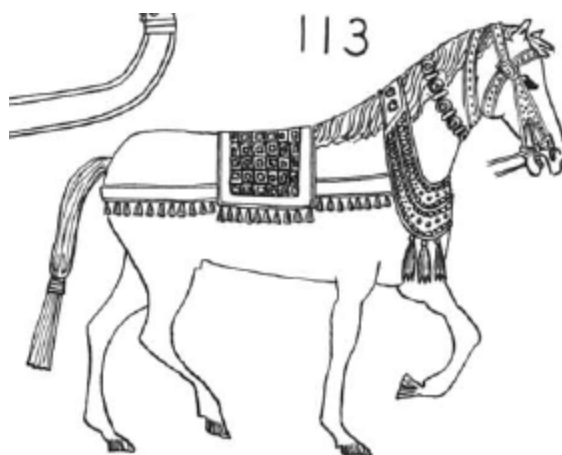
Obrázek 2: Lučištník.
Buttery, Alan (1974):
str. 59.

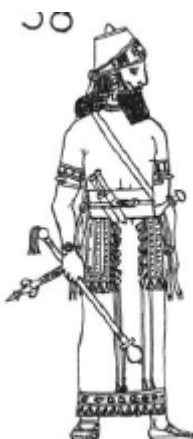
Obrázek 3:
Štítonoš. Buttery,
Alan (1974): str.
59.

Obrázek 4:
Příslušník jízdy.
Buttery, Alan
(1974): str. 59.

Obrázek 6: Kůň využívaný jízdou. Buttery,
Alan (1974): str. 79.

Obrázek 5: Král
Aššurnasirpal II.
Buttery, Alan
(1974): str. 59.

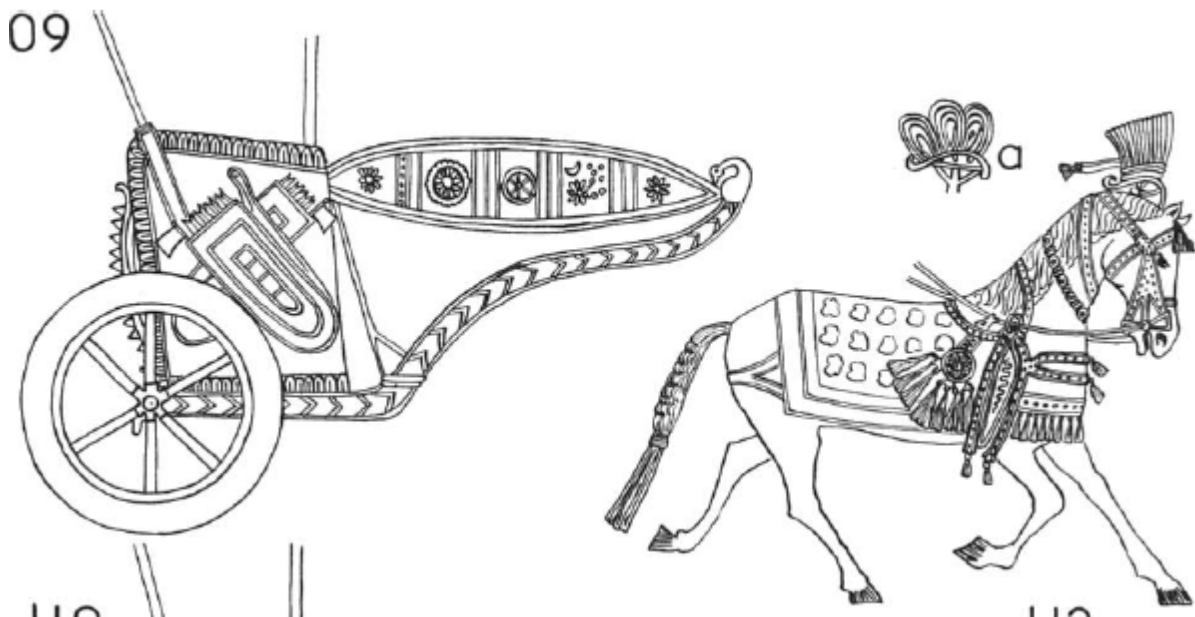
Obrázek 7: Vozataj.
Buttery, Alan (1974):
str. 58.

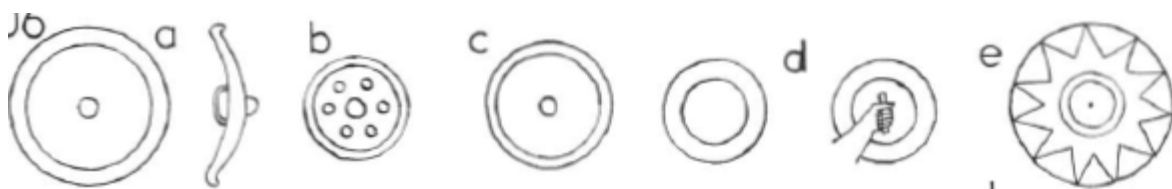
Obrázek 8: Důstojník.
Buttery, Alan (1974): str.
61.

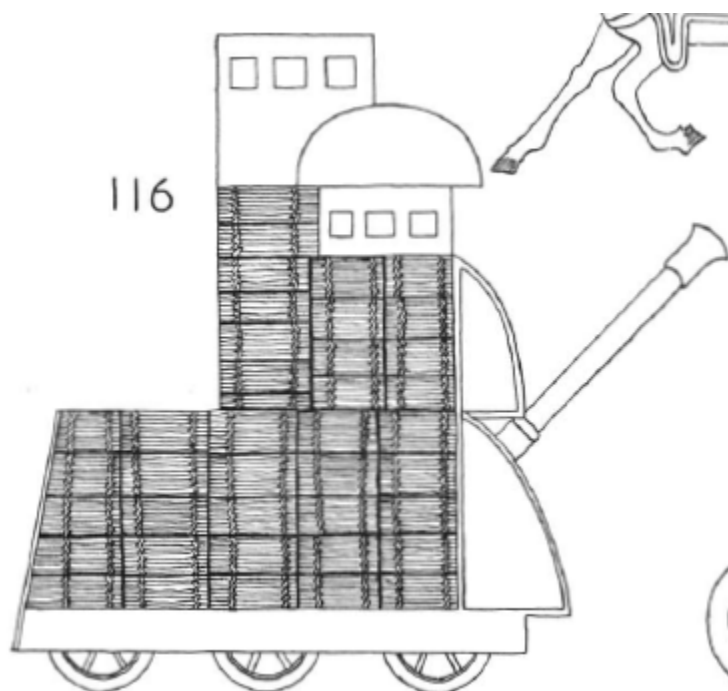
Obrázek 9: Turtānu.
Buttery, Alan (1974):
str. 59.

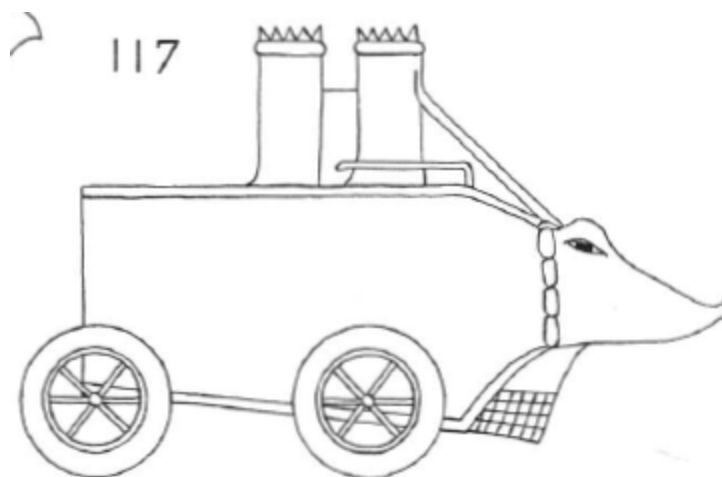
Obrázek 10: Válečný vůz a kůň zapřažený k vozu. Buttery, Alan (1974): str. 79.

Obrázek 11: Druhy štítů. Buttery, Alan (1974): str. 75.

Obrázek 12: Obléhací věž s beranidlem za Aššurnasirpala II. Buttery, Alan (1974): str. 81.

Obrázek 13: Obléhací věž s beranidlem za Salmanassara III. Buttery, Alan (1974): str. 81.

Reliéf 7: Cesta a obléhání města Sūru v zemi Sūhu. Severozápadní palác v Kalhu. ANE 124538. Stránky Britského muzea.

Reliéf 8: Obléhání města. Severozápadní palác v Kalhu. ME 124542. Stránky Britského muzea

Reliéf 9: Král u stromu života. Severozápadní palác v Kalhu. ME 124531. Stránky Britského muzea.

Reliéf 10: Magická bytost. Severozápadní palác v Kalḫu. ME 124560. Stránky Britského muzea.

Fotografie 1: Magická bytost. Severozápadní palác v Kalḫu. Crawford, Vaughn E. (1980): str. 26.

Reliéf 11: Obléhání města. Nimrud Gallery 5. Hall, H. R. (1928): Pt. XVI.